

Петър Бисев

КАКТУСИ

НАРОДНА КУЛТУРА

ПЕТЪР БОБЕВ
КАКТУСИ
РАЗКАЗИ ЗА ЮНОШИ

chitanka.info

ЗЕЛЕНИЯТ ДИАМАНТ

Всичко започна от тази злополучна среща с брамина. Шофьорът завъртя твърде късно волана и калникът на камиона докачи свещената крава, която бавно, сякаш съзнаваща неприкосновеността си, пресичаше пътя им. Когато изследователите наскочаха от колите, нещастното животно агонизираше с разкъсан корем, а до него, прилекнал мълчаливо, без никакъв укор, се молеше браминът. Но туземците, наети от съседното селище за носачи през джунглата, се нахвърлиха яростно върху шофьора, та стана нужда Джими Фрай и Крум Тонев да ги натикат отново в камионите със заредени шмайзери в ръце.

След час, час и половина експедицията навлезе в джунглата пеш, а камионите се върнаха обратно. Геолозите, които познаваха фанатизма на местното население, отначало следяха зорко поведението на носачите, но когато след една седмица път из непроходимите гъсталаци и мочури достигнаха брега на реката, се поотпуснаха, улисани в работата си. Строежът на скалите, които се подаваха тук-там над застланата с неугнила шума червена пръст, посоката на гънките им, характерът на самата почва — всичко даваше основание да се доверят на слуховете за богато ураниеvo находище отвъд реката.

Носачите стегнаха набързо един широк сал, след което всички легнаха да спят, спокойни. А на другата сутрин, щом се събудиха, геолозите откриха, че лагерът е празен. Туземците бяха избягали. При това положение оставаха само два изхода: или да се върнат назад за нови носачи, а това значеше загуба на още няколко седмици, през което време можеха да почнат дъждовете, или пък да продължат сами. Опиянени от близостта на успеха, изследователите предпочетоха второто: напред!

Натовариха палатките, оръжието, припасите и екипировката върху сала и потеглиха от брега. Но скоро силното течение ги пое, завъртя ги, повлече ги надолу, където реката се пенеше над някакви

подводни прагове. Докато неопитните кормчии схванат опасността, салът връхлетя срещу скалите, после бялата пяна погълна всичко...

В последния миг, когато водовъртежът вече го увличаше в бездънния вир, Крум Тонев свари да се вкопчи в една греда на разбития сал. Побеснялата стихия го бълскаше отвред, заливаше го, ала той не изпускаше спасителното дърво. Скоро реката затече отново тихо и спокойно, но сега брегът беше далече.

Колко време беше плувал така, злополучният крушенец не знаеше. Може би час, може би пет часа. Когато най-сетне течението го изтласка в един жабунясал разлив, той изпълзя с мъка върху напуканата тиня и се простря по очи, полумъртъв от умора.

Беше сам, съвсем сам сред дивата джунгла, без храна, без подслон, без лекарства — само с един пистолет в кобура и два патрона в пълнителя.

Сам! Никога преди той не си бе представял ужаса, пълната безпомощност на самотата.

Не можеше и да се мисли за връщане, защото пространни, коварни блата препречваха обратния път. При тръгването той беше проучил добре тази област по картата. Оставаше само един изход — напред, по течението на реката. Там някъде на брега имаше селища, хора.

Изглеждаше, че е най-разумно да възседне повторно спасителния дънер и да продължи с него. Но когато се отправи към брега, Тонев отскочи ужасен назад. Из плитчината припляскаха с назъбените си опашки пет-шест крокодила, които го дебнеха алчно със злите си зелени очи. Ледена пот ороси челото му — ами ако бяха дошли половин час по-рано?

И ето, вече втора седмица той се провираше из гъстия лес, дрипав, изплашен, залитащ от глад и умора. Как ли бе оцелял сред хилядите опасности, сред целия ужас? Как не бе загинал сред безплодната, мрачна джунгла? Навред, където се обърнеше, погледът му се бълсваше в сочната зеленина на хилядите листа, нависнали отгоре в застрашителни сводове. Гигантски фикуси с едри кожести листа извишаваха стотиците си разкривени стволове, същински планини от зеленина, невероятни наколни планини, а над земята стърчаха плоските им корени — всичко: корени, стъбла и клони, обрасли в мъхове и лиани, прекрасен, но заплашителен изумруден

лабиринт. Отдолу, в топлата влага, бяха избуяли двадесетметрови папрати, дебели губери от мъх и най-невероятни яркоцветни гъби. През гъстия листен склон^[1] едва се процеждаха тънки слънчеви спончета и правеха още по-подтискащ вечния полумрак на девствената гора. Отвред лъхаше тежко упоително ухание. Топло и задушно като в парник! Въздухът беше влажен, насытен с миризма на гнилост. Гърдите дихаха често, заморено.

Такава мрачна, неподвижна и смълчана гора! Гора, която живее и умира в същото време. По земята мъртва листна настилка, подгизнала във влага, застлана с пъстрото кадифе на плесените; мъртви клони по мъртви дървета, които и след смъртта остават прости, подпрени на съседите си; смърт, над която тържествува животът, закрил с буйната си зеленина всяка загинала тъкан.

Един ден нещастникът успя да се нахрани добре. Както се провираше из храстите край песъчливия бряг на лов за червеи и охлюви, празна залъгалка за премалелия стомах, геологът зърна един крокодил, който снасяше яйцата си в пясъка.

Тонев притихна. Очите му блеснаха лакомо. Ала влечугото не си отиде, а зари яйцата и се нагласи до тях да ги пази. Чак привечер, когато крокодилът изпълзя към водата, човекът притича до гнездото му, изрови набързо толкова чаканата плячка и я нагълта сурова. Затова после цяла нощ не мигна, измъчван от претоварения стомах.

Нещастникът срещаше много плодове, но не смееше да ги опита. Знаеше, че някои от тях са отровни. И предпочиташе глада. Би могъл да наблюдава какво ядат маймуните, но за беда нито веднъж не видя какви плодове берат.

Щастието му се усмихна още един път. Ала това щастие за малко щеше да му струва живота. Тъкмо бе прекрачил един плосък корен, зад гърба му изтрещя, нещо. Той се обърна моментално е изваден пистолет. На две крачки зад него бе паднала на земята една пчелна пита; цяла могила от восък и мед, по която пълзяха разтревожените пчели. Тонев вдигна очи. На отсрещния клон, на височина десетина метра, висеше друга пита, до нея трета, четвърта, огромни плоски израстъци, около които бръмчаха роящи пчели.

Тонев пристъпи предпазливо до ароматната могилка и отчупи едно късче. Медът бързо засити глада му, ободри го, вля нови сили в изтощеното тяло.

Когато се нахрани добре, геологът се запъти към реката да се измие. Но се закова на място слисан. Стадо маймуни беше нагазило в плитчината. Най-едрият самец, водачът, преобръща камъните, а останалите бъркаха е ръце из водата, ловяха рибата и мигновено си я поделяха.

Щом усетиха човека, риболовците се метнаха на лианите е недоволни крясъци. Тонев се изми, после сви на фуния един лист от див банан и го напълни с мед. Цели три дни преживя с него. А след това отново го замъчи гладът.

А джунглата не свършваше. Всеки ден — все същите коварни мочурища, които гъмжаха от пиявици, пълчища пиявици. Те се провираха навред: под ризата му, в панталоните, дори през обущата.

И всеки ден, точно в седем часа, изведнъж настъпващо нощта, настъпващо подло, без преход.

Нощ в джунглата! Нестихващ кошмар!

Свит върху някой чаталест клон, високо над земята, сред непрогледния мрак, Тонев едва издържаше до зазоряване в мъчителен полусън, стряскан от лудото топуркане на подплашените антилопи и от хъркащите ревове на тигрите и пантерите.

След всеки рев маймуните от цялата гора почваха да пищят тревожно, а измъченият пътешественик вече не можеше да заспи...

Наоколо крякаха до прегракване жаби, бръмчаха комари, хиляди, милиони, цели облаци, които налитаха стръвно по ръцете и по лицето му. Поне мрежата за сън да беше останала... Поне тя... Той удряше, размазваше ги по стотици наведнъж, ала те не свършваха. Все нови и нови рояци налитаха — и тъй до заранта...

Един ден Тонев намери диаманта. Премалял от глад и умора, е разранени крака, ожаднял, той бе натопил устни в реката, когато изведнъж току пред очите му върху изравненото пясъчно дъно блесна някакъв странен камък.

Забравил всичко — глад, умора, нависналите опасности — геологът го сграбчи и го вдигна пред очите си. Един сълнчев лъч, промушил се случайно през разредения листен покрив, го докосна леко. И в миг камъкът оживя, засвети с чудно зеленикаво сияние, което потъмняващо и отново се разгаряше в нежни, неуловими пламъчета.

— Зелен диамант! — промълви гласно Тонев, загледан възхителен в разкошния кристал, който искреше в ръцете му с ослепително

блестящите ромбове на дванадесетте си стени.

Радостта го задави. За него на света вече не съществуващо нищо, нито неизбродимата джунгла, нито кръвожадните хищници, нито гладът. Имаше само едно — този огромен диамант, сто, двеста, а може би и триста карата, чист, без никаква пукнатинка, един невиждан кристал от зелен диамант.

Навярно струва милиони! Милиони!

Значи, край! Най-сетне край на непрекъснатото лутане, край на безконечните експедиции и служба на ненаситни минни компании. Ще зареже вече тази досадна професия и ще заживее богато, охолно, спокойно — със своята музика.

Милиони! Само да се измъкне от този ад, от тези вонещи блата, от този зелен затвор, който гъмжи от зверове, змии и отровни насекоми.

Милиони! Не сънува ли?

Той трепна и се озърна страхливо. Ами ако го е видял някой? Ако му го открадне?

Отпра един парцал от ръкава си, уви с него диаманта и го мушна в пазвата си.

Сега напред!

Ободрен, окрилен от съзнанието, че е богат, от виденията за безгрижния живот, който го очакваше, Тонев отново забърза надолу край реката, като дори не се опитваше да заобикаля крайречните мочури, а ги прегазваше направо, потънал до пояс във водата, забравил глад и умора...

Ненадейно нейде откъм север се понесе засилващ се необясним шум, сякаш връхлиташе ураган. Все по-силно и по-зловещо. Вой, нестихващ тътенеж! Затрешаха прекършени дървета.

Тонев тутакси се метна на най-близкото дърво, изпълзя към върха и в следния миг под него изтопурка стадо диви биволи. После отляво с тръсъка на повалените дървета преминаха слонове.

Дали бе избухнал пожар в гората?

Ето, профучаха безредно антилопи, елени, диви свине, глутница чакали. Последен се зададе с глух, сподавен рев тигърът — едро, прекрасно животно. Той приближи с леки скокове и се обърна назад. Личеше, че е нащрек, настръхнал, с подвита под корема опашка и оголени зъби.

В този миг дивите кучета го обградиха. Тонев настърхна. Значи, и това — колсун! Ужасът на джунглата! По-страшни от пожар! И толкова близо до него!

Кучетата се метнаха настървено върху тигъра. Могъщият хищник, разтреперан от страх, се опита да си пробие път през обръча на нападателите. Той се хвърли върху тях с всичката сила на зъбите и острите си нокти. Две кучета се простряха мъртви на земята, но останалите увиснаха с вкопчани челюсти по гърлото, по корема и по краката му.

Тигърът притича десетина крачки, отрупан с този зловещ товар, като ръсеше кръв по пътя си, и ненадейно рухна без стон. Само след няколко минути от царя на джунглата и убитите две кучета останаха само оглозгани кости, а вечно гладната глутница отново се понесе из гората.

Воят и гълчката бяха утихнали отдавна, а Тонев все не се решаваше да слезе от дървото.

Най-после той се свлече по уплетените лиани до земята, озърна се боязливо, готов всеки миг да се покатери отново на дървото, но като неолови никакъв подозрителен шум, продължи пътя си.

Вървя така час-два. Но към обяд той спря, усетил странна отпадналост в цялото си тяло. Додето схване какво става с него, колената му се подкосиха. Зави му се свят, ушите забучаха. По гърба му премина ледена тръпка, зъбите му затракаха лудо, до счупване. Някаква непоносима тежест затисна гърдите му, изгони въздуха от тях, задуши го...

Когато Тонев отвори очи, вече се смрачаваше. Треската бе преминала, но усещаше тялото си все тъй бездейно, обезсилено от болестта и глада.

„Малария! — тази мисъл вледени кръвта му. — И то сега, тъкмо сега...“

Ръката му изпълзя върху гърдите и напипа коравия възел. Тук е богатството му, щастието му! А той е сам, съвсем сам сред тази зелена пустиня, болен, безпомощен, без нито един грам хинин...

Не биваше да умре, именно сега не!

Не! Не!

Трябваше да върви, да се спаси — защото беше милионер, милионер! Тази мисъл възбуждаше мозъка, раздвижваше от малелите

мускули, учестващие пулса. Милионер!

Той тръгна отново, като залиташе от слабост, препътваше се в издадените корени, закачаше се в бодливите врежове на ротанговите лиани, падаше, ставаше и пак поемаше напред...

На другия ден треската се повтори. Но сега той не искаше да остане тъй безпомощен на земята, не искаше да изкушава напразно съдбата. Треперещ от слабост, облян в пот, Тонев се изкатери на най-близкото дърво и се привърза към него с колана си. От съседния клон го разглеждаше с кривогледите си очи един зелен хамелеон.

Ех, ако имаше няколко грама хинин! Само няколко грама!

Тонев усети, че потъва в някаква бездънна пропаст. Кошмарите на треската го понесоха върху огнените си крила. Ето, той свири с цигулката си, а насреща люлее очилата глава кобра, много по-голяма от змиите, които е виждал по площадите, не кобра, а някакво допотопно страшилище. Изплашен, разтреперан, той замахва все по-често с лъка, учества ритъма, вдървените му пръсти се хълзгат с мъка по грифа, а очиларката приближава, вперила в него изцъклен поглед, надвесва се отгоре му, увива го с мощните си студени пръстени и почва да го души...

Той се разбужда за минута-две, после отново потъва в кошмарния унес. Огромни зверове, ни крокодили, ни тигри, а нещо по-страшно, невероятни кошмарни хибриди от чудовища настървено оглозгват главата му, а той удря с юмруци по озъбените челюсти и крещи, крещи...

Тонев се сепна от собствения си вик. Отвори очи. Насреща в тъмнината, върху същия клон, към който се бе привързал, святкаха две огнени зеници. От невидимата муцуна на зяра се носеше сподавено ръмжене.

Тигър? Пантера?

Тонев откопча кобура, измъкна пистолета и стреля.

Светлите зеници се килнаха встрани и с грозен рев звярът се строполи на земята. После всичко утихна. Макар и смазан от болестта, все още потръпващ от преживяното, клетникът поsegна към гърдите си. Пръстите му опипаха алчно твърдия възел и се отпуснаха успокоени. Богатството стоеше там... Все още... Но той, той... Дали щеше да издържи докрай сред ужаса, който го заобикаляше, със страшната болест в кръвта?

Нима трябаше да умре тук, в този ад, сам, безпомощен — когато беше тъй богат, тъй богат, когато сред хората, ако можеше да се добере до тях, щеше да притежава всичко...

Тонев не мигна до заранта, стиснал здраво револвера. И чак когато здрачът на джунглата попи из гъстите храсти, той се приготви за път. Трябаше да използува този малък отдих, за да продължи пътя си преди новия пристъп на болестта.

Под дървото личеше кървава диря, която се губеше из гъсталаците. Ясно! Беше улучил снощния нападател, беше го прогонил, но затова пък в пистолета сега имаше само един-единствен патрон.

Внезапно наблизо проехтя слонски рев. Присъедини се втори, трети, четвърти. И не след дълго, шумно, ломейки стъбла и клони, се втурна цялото стадо слонове на път към водопоя. Геологът се прилепи към съседния дънер. Но самецът-водач, подушил кървавата диря, протръби тревожно е вдигнат хобот и отведе надолу гигантската си дружина.

Тонев изчака да затихне шумът им и отново пое пътя си, още по-слаб и по-отчаян от вчера. Нямаше ли да свърши най-сетне този ужас?

А като връх на всичко дойде дъждът. Отначало някъде откъм север се понесе глух тътен като далечно топуркане на подплашени слонове. Ала скоро тътнежът наближи, гръмотевиците станаха ясни и отчетливи, а джунглата потъмня. Вятърът зави горе из гигантските върхари, но долу, до земята, все едно дъно на развълнувано зелено езеро, беше спокойно. Листата висяха неподвижно. Светкавиците зачестиха, гръмотевиците се усилиха, слели се в един неспирен трясък. И внезапно дъждът плисна. По листния покрив зашибаха водните струи. Но не, това не бяха струи, не бяха и потоци вода, а сякаш цялото небе се бе продънило. От нависналите листа шуртяха цели водопади. За няколко секунди всичко подгизна, плувна в мътни локви.

Тонев се притули под един бананов лист, същински чадър, и уплашен се загледа навън. Ето и дъждовете! Може би щяха да трайт седмици, месеци. Нима още имаше надежда?

Навред, от натежалите, мокри лиани и от къдрявите мъхове, които висяха от стволовете на дърветата като чудновати зелени бради, течеше вода. Вода, вода! Шуртеше и клокочеше. Локвите нарастваха, сливаха се една с друга, заливаха краката му. Едър паяк, по-голям от

врабче, притича по ръката му, метна се на близкия лист и изчезна нанякъде.

На пет крачки от него профуча стадо диви свине, след които притича в лек галоп като омокрена котка стара кокалеста пантера. В страха си Тонев съвсем се зари сред лианите.

И в този миг видя как приижда реката. Мътна, почервеняла като кръв, водата се разливаше бързо, приближаваше, набъбваше, сякаш поемаше дълбоко дъх и се надуваше — неукротима, застрашителна, зла.

А пристъпът на треската отново започваше.

Разтреперан, стиснал до скупване челюсти, облян в пот, Тонев побягна назад, догонван и събарян от вълните. Ето, водата стигна до коленете му, до пояса, до гърдите, а отгоре, над главата му, дъждовните водопади плющяха все по-силно и по-силно. Топлите дъждовни струи шибаха като камшици, до болка.

Диамантът! Диамантът!

Ръката му тръпнеша го притискаше към гърдите. А защо ли му е нужен вече — тук, където няма никаква цена?

Напред!

До него доплува някакво къдрavo кълбо. То се прилепи към един нависнал клон и като по чудо се разпиля в миг, превърна се в легион едри мравки, които пъзниха към брега.

Ето, водата стана по-плитка, подаде се суша, някакво възвишение.

Тонев изпълзя на брега, залитна, препъна се в нещо и се просна по очи. Пак се изправи — и замря...

Беше се спънал в тялото на огромен питон, който поклащаše над него триъгълната си глава и го разглеждаше с втренчените си змийски зеници, внезапно разбуден от дрямката си.

Пистолетът изтрещя. Улучено между очите, влечугото подскочи, сви се на пръстен, размята бясно опашка. После се изпъна неподвижно.

Чак сега Тонев забеляза неестествената подутина сред змийското тяло и отпусна ръка с ненужния вече револвер. Питонът току-що се бе нахранил, затова нямаше да му стори нищо. А последният патрон отиде ей тъй, нахалост.

Ненадейно някъде съвсем наблизо, може би на двеста или триста метра, проехтя друг изстрел.

Гърмеж! Значи, наоколо има хора. Има хинин! Има живот!

Той забърза нататък, като се олюяваше, падаше и ставаше, смазан от треската.

Втори изстрел! Трети! Най-сетне нещастникът се озова на някаква полянка, сред която стърчеше висока ограда от заострени бамбукови колове.

С последни сили той се насочи натам, вратата на оградата се отвори и бързо се хлопна подире му. Тонев се огледа. Беше попаднал пред някакви туземски хижи, покрити с бананови листа, от които надничаха любопитни тъмнокожи лица. Под навеса на най-хубавата колиба стоеше бял мъж с пушка.

Тонев се запъти към него.

— Хинин — изхриптяха посинелите му устни. — Хинин!

Внезапно краката му се подкосиха и той се строполи на земята...

Когато се свести, болният се огледа в недоумение. Но скоро се опомни. Да! Това беше човешко жилище, просто, неудобно и все пак човешко жилище, а не случайно намерено маймунско гнездо или издълбана от кълвачите хралупа в прогнил горски великан. Дъждът барабанеше monotонно по покрива, но вътре беше сухо. Сухо и сигурно! Тук можеше да се отпусне и да спи, да спи!

До грубо скованата маса сред стаята белият мъж надигаше шише с уиски.

Случайно той се обърна и запита усмихнат:

— Как сме?

— По-добре — отвърна болният.

— Докато спеше, ти налях хинин в устата. Гълтни и тази чаша!

Тонев я изпи наведнъж. Хинин — живот!

Колко е хубаво! И сигурно! А той е богат, богат, богат!

Бегла мисъл проряза съзнанието му — а диамантът?

Ръката му машинално се плъзна по гърдите, после, усетила коравия кристал, успокоена се дръпна назад.

Но това бегло движение не остана скрито. Сивите очи на домакина се впиха подозрително в брадясалото восьчножълто лице на болния.

Тонев изтръпна. Ами сега?

Но другият махна с ръка. Може би искаше да каже: „Не ми е работа!“

И с пресилена усмивка добави:

— Сега спи! Не се вълнувай!

Да спи? — настръхна Тонев. — Сега? За да му измъкнат скъпоценнния камък? Не, не! По-добре да се маха оттук! Час по-скоро! Да вземе хинин и да се маха!

Устните му едва пошепнаха:

— Искам да си купя хинин... и да си ходя.

Едрият рус мъж се извърна:

— Кой си ти?

Болният промълви:

— Инженер-геолог Крум Тонев. Експедицията ни загина, поне тъй мисля. Само аз оцелях. Някъде по реката...

— Аз пък съм Вилиям Браун, Вили-техникът. Проучвам дали може тук някъде, през този пущинак, да мине железница... Пфу... Железница за ада!

Тонев, без да го чуе, повтори въпроса си:

— Ще ми дадете ли хинин... и една пушка? Трябва да тръгна веднага! Ще ви платя, щом стигна в Калкута.

— Ха, ха, ха! — разсмя се Браун. — Да ти дам цяла торба, ако искаш. И пушка, и патрони. Какво ще плаща? Ако се срещнем някога пак, ще ги изгуляем. Остават ми още три месеца по договора. После ще се махна.

— Откога сте тук?

— Откога ли? Пет години, цяла вечност в това дяволско свърталище! Да полудееш! Работа и уиски! Пък и този дъжд, като почне — плющи, плющи, плющи...

И отново надигна шишето.

— Ех, имам си радио. То ми е утехата, утехата и мъката. Без него по-леко бих забравил, че освен джунглата има и друг свят... Друг свят, с толкова зло и мъка... Мъка...

Очите му, размътени от алкохола, овляжняха.

— Да пусна ли музика? Да позабравим!

Ръката му обърна ключа. Старият изтощен апарат запращя, забучва. При завъртането на копчето станциите преминаваха през

високоговорителя набързо, с една-две думи, с няколко тона и се изреждаха сред писък и скърцане ту по-силни, ту съвсем загълхващи.

Изведнъж Тонев се надигна с простирана напред ръка.

— Стой! Тази станция!

Браун се извърна, учуден от тази живост.

— Какво има?

— Музика! — пошепна с въздоржен глас болният. — Концертът за цигулка в ми миньор!

Отпусна се по гръб и притвори очи.

— Менделсон... Моят Менделсон... Толкова очарование, толкова жизнерадост... и малко, съвсем мъничко тъга... от онази сладка тъга, която не стяга сърцето, не разяжда душата, а по-ярко изтъква радостта. Сякаш казва: „Наистина в света има мъка, много мъка, ала ти не мисли за нея... Опитай се да я забравиш — поне сега... Отдай се на тази омая, омаята на прекрасната музика... Ликувай с тези дивни съзвучия... Ликувай...“

В стихналата колиба сред монотонния плисък на тропическия дъжд нахлуваха леко и уверено тържествените акорди на оркестъра. Буря ли беше това — и в музиката? Навън пороят продължаваше да плющи еднообразен, непресекващ, сякаш бе започнал от сътворението на света и щеше да се лее дори до неговата гибел, все тъй убийствено досаден.

Музиката изпъльваше цялата стая, блъскаше се в мрачните ъгли, надигаше се, преливаше навън, удавена в шуртенето на водата от палмовия покрив. Тя беше странна музика, музика-буря, летен дъжд, нейде си далече-далече фучене на вятър и грохот на гръмотевици, но друг дъжд, дъжд, що напомня за любими кътчета, за родината, за свежест, за прохлада...

Изведнъж оркестърът затихна, сякаш в миг облаците се бяха раздрали, небето се бе разведрило. И ето, неуловимо като песен на чучулига се промъкна основният мотив на цигулката. Извиси се, затрептя. Толкова чар! Подраница чучулига, запяла химна на живота, горе, във висините, окъпана в златото на изгрева. А долу, ниви след дъжд, полегнали ливади, още незасъхнали локви край размътения поток и бели брези, привели ниско умокрени клони...

Внезапно чучулигата мълкна, обгърната от сребърната мрежа на оркестъра. Но бързо се съвзе, размята се тревожна, заплетена в

опънатите вълшебни нишки на флейтите, зарида — докато с един замах раздра тази чудна мрежа, откъсна се от нея и полетя отново нагоре, пърхаща с крила. Нагоре, нагоре, към щастието, към красотата...

Тонев слушаше в захлас. В очите му светеха изближните сълзи. Очарован от дивната музика, трогнат от неговия унес, мълчеше и Браун.

Когато шумът от ръкоплясканията затихна, в апаратата прозвуча далечен гълъхнещ глас:

— От зала България ви предадохме концерта на Софийската държавна филхармония. Солист Виктор Георгиев.

Тонев се задъха от вълнение:

— Виктор! Концерт — с Филхармонията!

— Ваш близък? — запита кратко англичанинът.

— Да! — сепна се геологът. — Приятел. И добави глухо:

— А можех да бъда аз!

— Музикант ли сте? — изгледа го подозрително Браун.

Тонев притвори очи, без да отвърне, а домакинът, недочакал отговора, пак хвана шишето. В този миг отново дочу гласа на госта си:

— Концертът на Менделсон... Мечтаех да го изпълнявам аз, там, в зала България — някога, когато се смятах нещо...

Браун се извърна рязко:

— Че тогава какъв дявол дирите тук? Защо не си стояхте зад нотите, в концертните зали, дето няма тигри, крокодили и кобри, дето няма комари и треска...

— Що дира? — въздъхна Тонев. — А свирех някога, като ученик... С Виктор учехме при най-известния цигулар... Аз бях подобрият, многообещаващият, всички признаваха... Луд бях за музика... Луд... Но вуйчо, той ме отклони... Знам, мислеше ми доброто... И досега помня, сякаш беше вчера. Седяхме с него в ресторант. Свиреха четири музиканти, четири старци, и при всяка почивка цигуларят обикаляше масите с цигулката. Някои пускаха по лев-два, други извръщаха безучастно глави. Никога няма да го забравя — сгърбен, с повдигнато ляво рамо, плешив, а изразът на лицето му, цялата му стойка — ще речеш, бито куче. Вуйчо ме докосна с лакът: „И той е мечтал да стане виртуоз, втори Паганини може би...“ Бях потресен, а вуйчо добави: „Запомни, Круме, момчето ми, цигулар къща не храни!“

Цигулар къща не храни — тъй беше у нас. Много мислих, колебах се, страдах и на край отсякох — та аз не бях никакъв герой, исках да живея, а не да се жертвувам... Но виж, Виктор мислеше друго. Вие не знаете колко беше упорит. Когато му разказах случката в ресторантa, той само вирна глава и това рязко движение откри петното на врата му, там, дето се търкаше в подбрадника на цигулката. „Нищо! — отсече той. — Нека гладувам! Нали ще върша това, което обичам? Другото няма значение!“ Разделихме се: той — в академията, аз — в Германия, в политехниката. И сега...

Навън притъмня съвсем, а дъждът все не преставаше, еднообразно, досадно, до полудяване...

Браун запали петромаксовата лампа.

— Аз също мечтаех някога — промълви глухо той. — Не за това, което съм. Там, в добрата стара Англия, има един малък котедж, стотина акра, не повече, с крави и кокошки, с понита... Ако можех да го имам... Двама, с моята Кет... Но това няма да стане... Парите едва стигат за болницата, където лежи Кет...

Надигна шишето и прегълтна шумно.

— А ти имаш ли жена, деца, близки?

Тонев поклати глава.

— Сам съм.

— Тъй може би е по-добре! — измърмори англичанинът, наля в една чаша уиски и я поднесе на болния.

— Пий! Ще изгониш треската.

Геологът се дръпна уплашен: „Иска да ме опие — хрумна му в миг, — да ме обере.“

— Не, не! Не мога! — изпъшка той. — Болен съм.

Откъм съседната колиба се вдигна страшна врява, викове, олелия. Браун изскочи навън с пушката, но скоро се върна мокър до кости.

— Проклета страна! — изфуча той, като се преобличаше несръчно с треперещи от уискито ръце. — Невежество! Изплашил ги един прилеп. Онзи ден попадна в устата на крокодилите най-добрият ми работник. Ще речеш — жалко за человека и толкоз. А то, другарите му сега виждат във всяко животно край тях, във всяка по-особена случка, във всеки необясним шум — неговата душа. Да! Душата му,

преродена, оплакваща непогребаното си тяло. Един прилеп, кой знае как попаднал... А в гората се обажда вълк... Хем го знаят и пак...

Тонев се ослуша. Наистина наблизо виеше вълк, а може би фучеше вятърът, жално, протяжно, като ридание на някаква прокълната душа. По гръбнака му пробягна неволна тръпка.

Болният тръсна глава — нима и той като тях, като тези диваци...

Браун отсече троснато:

— Не щеш. Твоя работа. Аз пък ще пия. Напук! Ти не знаеш колко мъка има по света. Сега си болен, утре ще оздравееш и — нито спомен! Пък и да умреш, нали никой не те чака. Никой няма нужда от тебе...

Тонев изново почувствува как треската го обхваща с ледените си нокти.

— Аз ли не знам какво е мъка? — въздъхна той, но млъкна. Затвори се в себе си. Нима ще го разбере?

Мъка! Нима целият му живот не е бил само мъка. С този проклет дявол на неудовлетвореност в сърцето още оттогава, когато остави цигулката, музиката... Винаги недоволен от всяка работа, винаги търсещ нещо ново, по-различно, непреживявано. Пък то, навред едно и също: синклинали, гънки, рудни жили, минерали — най-бездушната, каменна професия. А някои я обичаха, обичаха тази бездушна професия. Розенщайн, оня стар, неуспял асистент, често казваше: „Геологията, та това е истинска симфония — все едно замръзнала музика, замръзнала в тези гигантски земни гънки, в тези необозрими морски бездни, в недостижимите планински зъбери. Симфонията на земята, на вечното начало, на живота и смъртта. Има ли нещо по-прекрасно от строежа на минерала под микроскопа, от този неизчерпаем калейдоскоп на багри и светлини? А безупречната хармония в кристала?...“ Розенщайн, неуспелият асистент, беше влюбен в своята наука... и беше доволен, щастлив.

Зъбите му пак затракаха.

— Хинин! — изпъшка Крум и Браун, залитащ, му го подаде.

„Га той е съвсем пиян! — помисли си болният. — Годен за всичко!“

Ръката му, тръпнеща, опира твърдия предмет на гърдите и остана да лежи там, да го пази и в унеса на треската.

Пред очите му притъмня. И като на филм в кошмара на болестта премина целият му живот: въглищният рудник, петролната компания в Арабската пустиня, графитната мина в Мадагаскар и накрай последната злополучна експедиция — гонен все от същия бяс... После реката, бързеят, разбитият сал, незабравимите нощи по дърветата, мракът. Мрак и огнени зеници...

Навън пак беше ден. Дъждът плющеше все тъй монотонно. Болният отлепи с мъка клепачи. До него Браун, с кръвясали очи, попиян от снощи, разглеждаше с алчен поглед зеления диамант. Под масата лежаха нахвърляни безредно куп празни бутилки.

Геологът усети как спира дъхът му. Без да мисли, той понечи да си върне съкровището. Но краката му, останали напълно без сила, се подкосиха и той се свлече по колене до леглото.

— Крадец! Дай ми го! Англичанинът извъртя към него пиянските си очи.

— О! Добро утро, сър! Как спахте?

— Дай ми диаманта! — повтори Тонев.

Браун сякаш не го чу.

— Значи, тъй! — процеди той през зъби. — Хленчи като просяк: „Моля, малко хинин! Ще платя после.“ А може да купи мене ведно с всички работници и цялата околност. Същински лорд...

И пристъпи към него, скрил диаманта зад гърба си.

— А сега, милорд, да сключим една почтена сделчица, като честни търговци. Аз ще ти дам хинин, оръжие и носачи да те отведат...

Тонев го измери с подозрителен поглед.

— А ти — допълни бързо Браун — ще ми отстъпиш в замяна това камъче.

— Не! — изсъска болният. — Не!

— Твоя работа! Тогава няма да получиш нито грам хинин. Нито грамче!

— Разбойник! — простена Тонев.

А Браун не спираше, станал неочеквано приказлив, като кривеше в пиянски гримаси лицето си:

— Защо не си помислиш: кое е по-ценено — животът или някакво си лъскаво камъче?

— Бандит!

— Но имам хинин!

Внезапно англичанинът се извърна, пусна диаманта в джоба си, пое стъкленицата е хинина и отвори вратата.

— Ще те оставя да премислиш насаме. Вярвам, ще поумнееш. Не забравяй — аз имам хинин, все едно живот.

И излезе.

Скоро откъм съседната хижа, сред досадното, подлудяващо шуртене на дъжда се вмъкна някакъв странен хор, дивашка песен, съпровождана от думкането на тъпан.

— Дум-дум-дум! Дум-дум-дум!

Геологът изпълзя върху леглото и запуши уши с пръсти.

— Дум-дум-дум! Дум-дум-дум!

Браун знаеше как да постигне целта си.

Отнейде изскочи един гущер-геко и запълзя по бамбуковия таван. Лапна някакво насекомо, лапна второ и втренчи студените си очи в болния.

Тонев мислеше трескаво. Що да стори? Как да спаси богатството си? Или пък да го даде? А после? Та това значеше да остане това, което бе, обикновен геолог — и тъй до края на живота все същите синклинали, рудни жили, блата и комари! Значеше край, край на мечтите му за охолен живот, за покой, за музика...

А дивата песен не стихваше, усилваше се, превръщаща се в бесен вой, удавен от бутящите стаката на тъпана.

— Дум-дум-дум! Дум-дум-дум!

Да бяга? А накъде? И без диаманта? Та нали това иска Браун? Не, не...

И тъй до смрачаване, когато, останал без хинин, треската отново го събори на леглото.

Браун се върна по тъмно още по-пиян, залитна и се подпра до вратата.

— Е, приятелче? — ухили се той. — Ще стане ли сделчицата?

Задушен от треската, с мътен поглед, Тонев изхриптя:

— Хинин!

— Знаех си, ще омекнеш. Умно момче. Защо ти е на тебе такова камъче? Само за беля. Ще го отстъпиш на мене, аз имам нужда от него, много голяма нужда. А хинин не ми трябва. Аз нямам кръв, а уиски. Комарите мрат от уискито.

— Хинин! Дай ми! После ще говорим.

— Не, не! Сега. Да сме на чисто. Вярвам, ще ме разбереш и няма да ми се сърдиш. Ти си добро момче... и умно. Защо ти е на тебе такова дяволско камъче? За леност, за безделие. А леността погубва хората. Да, погубва ги. Гледай мене! До днес всичко ми беше безразлично. Бях дошъл да се погреба тук, да забравя. Но сега е друго, трябва да се спася. Докато бях беден, имах право да умра. Сега — не. Кет чака. Тя е болна, тежко болна. Ти не я познаваш. Моята жена. Трябва да отида при нея. С тоя диамант все ще намеря лек — цяла рота лекари ще й наема, цяла болница. А после, когато оздравее, ще си купим онова котедже, нали помниш, с кравички и кокошки, с две понита... за децата... Това ще бъде добро дело... Кет ще живее... Ти не я познаваш...

Пристъпи до масата и скри лице в дланите си. Едрите му плещи се разтърсиха в ридания.

— Дай ми го! — надигна се Тонев. — Диамантът е мой, само мой! Дай ми го! Ще си ходя.

Браун вдигна глава.

— Глупак! Не виждаш ли, че още на прага ще се проснеш? Единият му крак в гроба, а се лакоми за някакво камъче...

Болният се изправи на леглото, спусна крака на пода, но пред очите му се завъртяха някакви червени спирали и той отново се тръшна по гръб.

Браун пристъпи да му оправи възглавницата.

— Не върши глупости! Да се разберем като приятели. Иначе, ако не ти дам хинин, ти и без това ще умреш и камъчето ще остане в мене, ей тъй, като подарък, като наследство. Хи, хи! Право, като наследство...

Треската бързо настъпваше. Тонев почна да се задушава. Въздухът не стигаше.

— Хинин!

— А камъчето?

— Не, чудовище!

Браун търпеливо се дръпна назад. После отпусна глава на масата. И така, без да го погледне, продължи да пелтечи:

— Нищо! Ще почакам. А на гроба ти ще поставя паметник с надпис: „От признателния наследник“. Хи, хи, хи!

Доведен до лудост от кошмарите на треската, от убийствения плисък на дъждъа, от страх и алчност, Тонев докопа някаква бутилка до леглото си и с последна сила я запокити напред. Браун изрева от болка, изправи се и внезапно рухна на пода. От главата му плисна кръв.

Ами сега?

Червените спирали нараснаха, кръстосаха се, уплетоха се, заискриха в някакъв разгарящ се пожар...

Геологът се събуди късно през нощта, когато пристъпът на болестта бе преминал. Надигна се, заобиколи проснатия сред стаята труп, измъкна диаманта от джоба му, грабна хинина и пушката и изскочи навън.

Дъждът бе престанал. Върху изчистеното кадифе на тъмносиньото небе трепкаха безредните огърлици на хилядите съзвездия. Гората ехтеше от квакането на жабите. Прелитаха роящи светулки. От входа на съседната колиба се процеждаше сноп светлина, дочуваше се човешка гълъчка. Отсреща, до самата ограда, блестеше реката, а към брега беше привързана лодка.

Залитащ от слабост, Тонев се протътири натам, отвърза въжето, скочи в лодката и размаха веслата.

Брегът изостана назад. Светлинките от колибите между бамбуковата ограда изчезнаха.

„Значи, тъй — мислеше трескаво беглецът — убиец! Дотам стигнах — убиец!“

Ами ако работниците открият трупа и тръгнат подире му?

По-бързо, по-бързо!

Едната лопата се удари в нещо, в някакъв твърд предмет. Тонев се извърна и застине в ужас. От водата го стрелнаха алчно две святкащи зеници като два червени въглена. Разтвори се огромна уста с безредно разкривени зъби.

Крокодил!

От другата страна щракна челюсти друг, плесна с опашка трети, четвърти, пети, шести — цяла глутница.

Да обърне ли назад?

При мъртвеца?

Не!

Тъй, следван от този зловещ ескорт, геологът продължи напред.

Наблизо, може би откъм отсрещния бряг, долетя проточен вълчи вой.

Дали тъй вият мъртвците?

Що за нелепост!

Внезапно някой докосна главата му, сякаш дъхна в тила му. Тъмна сянка се хълзна безшумно пред лицето му, изви се, прелитна втори път и втори път го досегна с безпътното си крило.

Круме, стегни се! Уж разумен човек! Мъртвите са мъртви, а това е прилеп.

Напреде му изникна брегът като черна стена, зад която долитаشه заплашителното шумолене на джунглата. Изврещя бодливо свинче, сдавено от някакъв хищник. Глиган изгрухтя в бърлогата си. Водна птица припляска сънливо сред тръстиката.

Лодката изви наляво, ала стената не свършваше. Още наляво! Пак същото! Без да усети, той бе обърнал назад към лагера на Браун. Светлините от прозорците заиграха по водата.

Там лежи трупът, а ти, Круме, си убиец, истински убиец...

Какво е туй — езеро или...

Но това е проход, право напред, тесен ръкав, мрачен тунел сред прихлупените сводове на джунглата.

Крокодилите търпеливо следваха хълзгащата се лодка. Докога? Няма ли да я обърнат накрая? Като възмездие... Палачи на някаква висша справедливост...

Кой дебне след него? Кой се потуства в сенките?

Круме, Круме, и ти ли като диваците? Стегни се, бъди мъж!

А това? Тези пламъчета, които светват и гаснат! Сякаш кандилца в гробищата вечер...

Ех, страхливецо! Нима не познаваш метана, блатния газ?

И все пак...

Нима мъртвите могат...

Грозен кикот отлясно, току до ухото му, откъм провисналите над водата лиани, вледени кръвта му. Той отпусна греблата и се сви разтреперан в дъното на лодката.

Това е маймуна, безсъмнено те хихикат така, но...

А тази сянка, която се плъзга по водата? Не е ли мъртвият Браун, е бинтована глава като чалма, а зад него бързо тегли веслата тъмнокож лодкар? Уж мъртъв, а с пушка...

Геологът трепна, гърдите му въздъхнаха облекчено, в съзнанието му сред уплахата от тази нежелана среща затрептя някаква луда мисъл, тревожна и радостна в същото време: „Та той е жив, жив, жив!“

— Давай диаманта! — кресна Браун.

— Не, никога! — прошушна с пресъхнали устни беглецът.

Лодката на преследвачите се бълсна в неговата и Браун простря напред ръка.

— Дай! Ще те убия!

— Не, не!

Тонев дръпна рязко ръката си, но я удари в греблото и изтърва скъпоценния камък, който отскочи, тракна върху един крокодилски гръб, после потъна сред зловещата озъбена глутница.

— Какво стана, нещастнико? — прогърмя отново дрезгавият бас на Браун.

— Диамантът! Падна! — промълви Тонев потресен. Англичанинът замъркна, сякаш още не можеше да проумее какво бе станало.

— Глупако, как можа! — изръмжа той ненадейно.

После вдигна пушката и Тонев видя с ужас блъскавата цев.

— Махай се по-скоро, защото... защото ще те пратя по дяволите.

Махай се... и дано те оглозгат крокодилите!

Геологът подкара лудо лодката надолу през тесния ръкав под застрашително нависналата, мрачна джунгла, следван от грозните пъпки на крокодилските ноздри и очи, които се хълзгаха безшумно по стихналата повърхност на реката.

Наблизо изрева тигър, екна предсмъртен вик на антилопа. От дърветата запищяха маймуни и дълго след това не загърхна тревожното им заекващо бъбрене.

Животът в джунглата продължаваше.

[1] склон — навес, балдахин. — Б.ред. ↑

СТАРОТО ПИСМО

Колко пъти съм държал в ръка това пожълтяло писмо, колко пъти съм го чел и препрочитал! Замислен, овладян от старите спомени, аз пак го вдигнах към очите си.

И сякаш в същия миг пред мене застана Борко, моят верен приятел от детинство, хубавият и буен Борко, с когото бяхме неразделни — в училището, в игрите и в лудориите. Колко често скитахме с него из близката дъбрава и мечтаехме за битки с пирати, за лов на слонове и тигри, за чудни приключения! Ex, детски мечти...

„Драги приятелю — тъй започващ писмото.

Ти винаги си бил благоразумен, прекалено благоразумен. Не дръзна да тръгнеш с мене по широкия свят. Не знам да те съжалявам ли за това, или да ти завиждам. А аз? Аз скитах много, видях хубаво и лошо, печелех и губех. Най-сетне се записах в Чуждестранния легион. Ти си слушал за него много, чел си безброй истории, верни и неверни — и все пак надали можеш да си представиш какво значи това, да сключиш такъв договор, да продадеш живота и душата си...

Цели два месеца прекарахме в казармата, затворени, откъснати от света. От тъмно до тъмно ни внушаваха само едно — безропотно изпълнение на всяка заповед... Нали трябваше да ни превърнат в безпогрешни автомати за убиване?

А след това почнаха походите и сраженията. Арабите стреляха по нас, стреляхме и ние, без да се замисляме защо. Впрочем затова ни се плащаше. Те бяха туземни разбойници, диваци, все едно хищни зверове, които трябваше да изтребим. Колкото повече от тях избием, толкова по-малко щяха да убиват нас...

Минаха две години. Аз научих местния език, а свикнах и с живота тук. Походи и гуляи! Друго вече не съществуваше за мен.

Една нощ пак ни дигнаха в тревога и ни поведоха извън града. Въстало бе някакво племе, което трябваше да усмирим набързо, за да не се разбунтуват и други.

Пустинята се простираше до самата казарма.

Току-що изгряла над близката планина, луната заливаща със седефен блясък безмълвните дюни, които се редуваха една зад друга в безкрайни хълмисти хребети. Градът с неговите бели къщи с плоски покриви, наподобили струпани кубчета, бавно изоставаше назад. Тук-там продължаваха да блещукат прозорците като залутани светлинки, но накрай и те се изгубиха в мрака. Зловещата пустош ни обкръжи отвред.

Капитанът яздеше пред колоната, втренчил поглед напред, намръщен и суров.

Аз крачех замислен в редицата. Напоследък все почесто се сещах за дома, за мама. Ти я помниш, бедната, винаги угрижена, винаги забързана чистница. Нали знаеш, у нас не се влизаше с обувки. Изувахме ги още до вратата...

Вървях и мечтаех за деня, когато най-сетне службата ще свърши и аз ще се прибера дома, ще прегърна тази мила женица и никога няма да се отделя от нея. Мечтаех...

Манерката се удряше в бедрото ми, а пясъкът скрипеше под краката досадно и еднообразно: скръц-скръц! Така скрипти и снегът у нас. Неусетно под лунната светлина пустинята ми заприлича на засипано със сняг поле, по което вятърът е натрупал дълбоки накъдрени преспи. Изтръпнах от хлад. Нощем тук става много студено. Завих се с вълненото наметало и продължих.

Изведнъж отлясно проехтя гърмеж, втори, трети. Ние залегнахме мигновено, за да пресрещнем конния отряд араби, който превалаше хълма и се носеше насреща ни в бесен кариер.

Затрещяха изстрели и в гърба ни. Разбрахме — засада. Объркани и смутени, ние почнахме да отстъпваме.

Внезапно остра болка парна бедрото ми. Пред очите ми притъмня...

Опомних се, паднал по очи, а устата ми беше пълна с пясък. Когато най-сетне поизправих глава, да разгледам що е станало, слънцето се бе издигнало високо и жареше немилостиво, както само в пустинята може да жари. Край мене се валяха сгърчени и обезобразени трупове на хора и животни. Трупове и само трупове. Аз бях сам, съвсем сам, единственият жив в това зловещо гробище непогребани мъртвци, сред което се лутаха чакали с боязливо свити опашки.

С мъка приседнах в напоения с моята кръв пясък. Болката в ранения крак беше непоносима. Дрехата ми лепнеше в раната и при всяко мръзване я разкървавяваше, а треската ме изгаряше.

Извадих превързочния пакет, махнах опаковката. В същия миг край ухoto ми писна куршум. Оглушал от близкия гърмеж, аз грабнах несъзнателно оръжието си. Чакалите изчезнаха зад дюоните.

Тогава съзрях сред мъртвците един арабин, който се мереше повторно в мене, стиснал пушката с една ръка. Без да губя време, натиснах спусъка. Чу се само едно остро щракане и толкова. Тя беше празна.

В черните очи на врага ми блесна радостно пламъче. Мургавото му лице, обрасло с къдрава брада, се усмихна леко. А страшното дуло се издигаше непреклонно нагоре — към гърдите, към челото ми.

Още миг... Премалял, аз усетих как сърцето ми замира от ужас.

Сетне грозната цев се отпусна безпомощно и арабинът проговори тихо, с мъка, като дишаше тежко:

— Аз също нямам патрони.

Сложи оръжието си на пясъка и се обърна настрана.

— Искаш ли да превържеш и мене? — запита той след кратко мълчание. — Ранен съм в ръката... не мога

сам...

Изгледах го учуден и невярващ. Какво да му отговоря? Дали не търси сгода да се приближи до мене, за да забие ножа си в гърба ми? От него можех да очаквам всичко. Той беше туземец, почти див звяр.

Арабинът ме разбра.

— Ти се страхуваш — промълви той с горчива усмивка. — Напразно! Ние с тебе вече не сме врагове... Защото ще загинем. Това е сигурно. Сега ние сме хора, двама тежко ранени човека, сами. Смъртта е близко, над нас. И твоите, и моите хора са ни помислили за убити, затова са ни изоставили.

— Да, ние сме хора! — прошепнах машинално след него с напукани устни и се поуспокоих. Не знам защо, гласът му ми хареса. Каква полза имаше да ме лъже? Ние наистина бяхме обречени на гибел.

— Ела! — повиках го аз.

Когато арабинът се дотътра до мене, оставяйки по пясъка червена диря, аз го превързах грижливо, а после омотах с бинта и своя крак.

Разпънахме върху пушките си две наметала, да се скрием някак от палещите лъчи на слънцето.

Арабинът извади една торбичка, изплетена от влакната на финикова палма.

— Вземи! Това е аджуе, хлябът на пустинята. Дава сила.

Торбичката беше пълна с пресовани фурми, залепнали от сладост, подобни на тези, които слагахме по софрите на Бъдни вечер. Замаян от треската, изядох насила няколко от тях. И виж, захарта ме поосвежи малко. Тогава пък аз му подадох манерката си.

— Сега можем да чакаме спокойно края — продума той, като изтри устата си. — Тъй ни е било писано.

На всички страни, додето поглед стига, се простираше блесналото пясъчно море, над което нажеженият въздух трептеше като в пещ, а отгоре сякаш тежеше и ни притискаше ослепително-бялото небе.

Внезапно пясъците избледняха и на двеста крачки пред нас изникна цяла палмова горичка, сред която искреще малко езерце.

— Мираж! — въздъхна арабинът. — Аллах е велик!
Не ме остави да умра, без да видя образа на тази, която ни храни и пази от слънчевия огън.

Слушах, без да разбирам.

— Нашата майка-хранителка — добави той. —
Финиковата палма! Всичко, каквото имаме, иде от нея — и
храна, и постеля, и жилище. Без нея няма живот. Писано
ми било да умра тук. Е, добре! Ще се мре! Благодаря на
аллаха, че ми изпрати нейния образ, макар и лъжовен...

Палмовите листа потрепваха леко минута-две,
разклащани от далечния тих ветрец, докато неусетно
примамливата картина избледня и изчезна.

Дълго след това ние се взирахме натам с жадни очи.

Никога няма да забравя този ден.

Обърнах се към случайния си другар и запитах:

— Защо стреля по мене? Та аз бях ранен като тебе.

Лицето му потъмня.

— Ако искаш да знаеш, аз съм длъжен да те убия и
сега. Понеже си враг, враг на целия ми род. Кажи ми защо
си тук, какво търсиш тук?

Гледах го смутен.

— Какво търсиш тук? — изхриптя той с гневен глас.

— Тук, в страната на дедите ни. Тя е бедна наистина, но е
наша. А вие искате да ни я отнемете. Затова ви убиваме,
затова трябва да убия и тебе. Какво би сторил ти, ако аз
дойда в твоята страна да превземам вашите оазиси и
вашите домове? Виждаш ли, ти мълчиш, не знаеш какво да
отвърнеш...

Наистина — какво дирех тук?

За пръв път си задавах този въпрос. И с досада
разбрах, че не мога да отговоря. Замълчах — мълчеше и
той. Какво имахме да си кажем повече?

Усещах как ме надвива треската от раната, но се
мъчех да не се издавам и стисках зъби.

Внезапно, съзрял в далечината един голям керван, който пълзеше по пясъчните дюни като ленива змия, аз извиках. Мираж ли е пак?

Арабинът поклати глава.

— Истински е. Скоро ще бъде тук... И ако са мои приятели, ще те убият — ако ли са твоите, ще убият мене. Това е толкова просто.

Издръпнах. Мисълта ми заработи бързо, трескаво. И измислих:

— А не може ли друго — да си дадем дума? Ето — аз се заклевам да те спася, ако са моите. Ще направиш ли и ти същото за мен?

Арабинът се навъси. Но след малко вдигна трескавите си очи, стрелна ме с тях и отсече:

— Да!

Цял час измина в мъчително очакване. Кои идеаха — приятели или врагове? Ще успея ли да го спася аз, ще може ли, ще иска ли да ме спаси той?

Най-сетне камилите наблизиха съвсем. Със свито сърце аз различих облеклата на ездачите. Бяха араби, мургави, чернобради, загърнати в белите си бурнузи.

Неволният ми другар се обърна към мене с поглед, изпълнен с достойнство:

— Ще видиш какво значи моята дума, думата на Абдел-Герил.

И той удържа думата си.

Колко вълнения преживях тогава, колко страхове...

Отстъпиха ни по една камила и поехме. Аз се унасях от клатушкането на камилата, от песента на звънчетата и и от треската, задрямвах, събуждах се, а ние все вървяхме, вървяхме. Пясъкът скърцаше под краката на животните, а върху гърбовете им се поклащаха чернобрадите араби, които надуваха monotонно тръстиковите си флейти и ме разглеждаха под вежди, все още недоверчиво и враждебно.

Около главата ни кръжеше безшумно рояк мушици, от онези досадни малки мушици, които се въдят из оазисите и придвижват на цели облаци керваните. Те се

завираха в очите и в носа ми, пречеха ми да дишам, задавяха ме. Аз ги размазвах яростно по лицето си с дузини, а те не свършваха, сякаш извираха от въздуха.

Над главата ми изпърха пустинна чучулига, а след нея по близката дюна притича фенек — пустинната лисичка, милото животинче с големи уши и умни очи. Фенекът се стъписа, изненадан от ненадейната среща, и в миг изчезна, както изчезва мираж, сякаш потъна в земята. Но аз зная неговата дарба. Само за секунда то успява да се зарови в пясъка. Така се пази от враговете.

След няколко часа път камилите проточиха шии и забързаха, усетили оазиса си — една тъмна точка на кръгозора, свеж остров от зеленина сред безбрежния пясъчен океан.

В гъстата сянка на финиковата гора се гушат двадесетина хижи от палмови стъбла, свързани с палмови въжета и покрити с палмови листа.

Тук живея сега. Аз още не съм оздравял. Понякога се питам дали въобще ще оздравея. За мене се грижи майката на моя покровител, една пъргава,ечно усмихната старица, чужда майка, а моята дори не подозира къде съм.

Неусетно се сприятелихме с Абд-ел-Герил. Сближих се и със съселяните му, които идват често при мене, сърбат шумно кафето от смлени финикови костишки и ме разпитват за нашия живот. Често ме гощават със салата от палмови пъпки и всякакви ястия, сгответи с фурми и камилско месо, черпят ме с «лакби», вино от палмов сок.

Аз като че ли почвам да разбирам тези сурови прости хора и да ги обиквам. Вече знам — те не са разбойници, каквито ги считах досега, а хора, обикновени хора като тебе и мене, които милеят за своята земя и знаят да се борят за нея.

Пък аз бях тръгнал да ги убивам за пари...

Смутен от тази мисъл, аз ти пиша, легнал върху рогозка, изтъкана от палмови листа. Не знам дали писмото ми ще стигне до тебе, но трябва да пиша, трябва да излея някому болката си.

Пред мене бълбука бистрият извор, в който се оглеждат финиковите палми, тези несравнени красавици, единствените дървета, които растат в пустинята.

Плодовете вече зреят. Лежа и гледам към върховете на високите тридесетметрови стволове. Там горе, под бухналите ветрила на перестите листа, са се покатерили млади мъже, които берат фурми от нависналите гроздове. Щом напълнят кошниците си, те се спускат на земята и разстилат на слънце набраните плодове. А след като ги изсушат, ги зариват в пясъка, тъй както ние насипваме житото в хамбара. Не се знае каква ще бъде идната година. Я не родят палмите, я ги огризат скакалците. А без фурми арабите са обречени на гладна смърт. От глад ще загинат тогава и камилите, конете, кучетата...

Свечерява се. Арабите излизат на хладина пред хижите си. Забулени жени с шарени стомни ситнят към извора за вода.

Ненадейно от небето се спускат ято лястовици и накацват по палмите. Гледам ги и страшна, нетърпима мъка стяга гърдите ми. Лястовички! Нашите лястовички! Те долитат от север, подгонени от настъпващата есен. Навярно идат от моята страна, отде да знам дали някоя от тях не гнезди под стрехата на родния ми дом. И може би вечер, седнала на пейката до кичестия чешмир, мама е гледала тази лястовичка — угрожена за своя син.

Аз ѝ писах, но тя не ми отговори. Сърди се, милата, знам. И има право. Моля те, иди при нея, поздрави я и ѝ кажи, че съм добре... Не споменавай за раняването ми! Успокой я, че ще се върна скоро! Зарадвай я малко, макар да не е вярно!

Пък кой знае — може и да оздравея!

А тогава? Какво ще правя тогава? Защото съм длъжен да се върна в казармата, тъй изисква моят договор. Наруши ли го — чака ме затвор. А аз не искам, не мога да се бия срещу новия си приятел, срещу неговите сънародници, срещу гордите синове на тази сурова страна. Сърцето ми

повече не дава да убивам хора, които имат само една вина — че искат да бъдат свободни.

Толкова ми е тежко! Та аз съм виновен пред всички: пред закона, пред тези бедни хорица, пред моята злочеста майка!

Не е ли това моето наказание?

Борис“

Отпуснах пожълтелия лист.

Оттогава изминаха много-много години.

Никога не научих какво е станало с моя приятел. Не получих второ писмо от него, не получих никаква вест. А нещастната майка бе умряла, преди пристигането на това писмо.

През прозореца навън аленееше потъмняващото небе, в което се стрелкаха пъргавите лястовици, пламнали в огъня на залеза.

ЗАМЛЪКНАЛИЯТ ПРЕДАВАТЕЛ

Полярното лято беше в разгара си. От два-три дни температурата се повишаваше, докато достигна минус три градуса. Слънцето, блестящо оранжево кълбо, се търкаляше над хоризонта, навеждаше се, докосваше нагънатия бял хоризонт на юг, където се губеха ледените вълни на глетчера Скот, и отново се възземаше нагоре по небесния си колодрум, без да залязва дни и седмици поред. Дългите сини сенки на безредно струпаните ледени блокове се въртяха в кръг като стрелки на гигантски часовници — север, запад, юг, изток и пак — север, запад, юг, изток — бавно, уверено, тържествено — символ на вечното непобедимо време. В далечината на запад блестяха като порцеланови пирамиди върховете на планината Гаус.

Гласиологът Юрий Михайлович Медведев и шофьорът на всъдехода Петър Костов се прибраха в базата Мирний след двудневна експедиция до началото на ледника Шеклтон. Всъщност при дългия полярен ден това означаваше едно — повече от двадесет и четири часа. Работата беше свършена добре, дебелината и скоростта на ледения поток измерени, проверени. В сандъка под седалката лежеше изпълненият с най-прецизни изчисления дневник. И двамата имаха право да бъдат доволни от себе си. В Антарктида, този коварен материик, не всяка задача привършва с успех.

Преди няколко часа метеоролозите от базата съобщиха по радиото, че се очаква рязко влошаване на времето. А полярниците отлично знаеха какво означава това в този загубен край на света, ненапразно кръстен „Полюс на ветровете“.

Изненадан, Костов закова машината на място. На петдесет крачки напреде му се ширна морето, с накъдрени гребени, изумрудено зелено, по което се полюяваха ослепително бели айсберги.

— Пак миражи! — изруга шофьорът, като даде газ. Морето бързо отстъпи, люшна се назад, изчезна, а на негово място отново изплува безбрежната снежна пустиня, по която милиардите ледени кристалчетаискряха е диамантен блясък. Веригите на всъдехода тракаха досадно

сред пълното безмълвие и отнасяха двамата пътници все по-напред, все по-близо до поселището, до другарите, до живота, а след тях се вееше като бисерен воал вдигнатият снежен прах.

Внезапно, превалили един стръмен хълм от оголен зърнест фирм, полярниците съгледаха ято пингвини. Но сега птиците не изглеждаха както друг път — улисани, забързани с клатушкащата си походка,ечно спорещи на своя креслив език. Сега те бяха притихнали, необичайно мълчаливи, легнали на снега с обърнати глави към югоизток, откъдето бликаше някаква мътнорозова мъгла.

— Този път и метеоролозите познаха — пошегува се професор Медведев. — Пингвините вече са се подготвили за бурята.

Костов натисна педала. Машината зави и като избиколи налягалите птици, забърза отново на запад, където планинските върхове неусетно избледняваха зад извиращата мъгла. Вятърът се усилваше, измиташе снежния прах от накъдрените преспи и го поемаше нагоре като димяща пара.

Юрий Михайлович се приведе към спътника си и почти изкрешя в ухото му, опитвайки да надвика трещящите вериги.

— Това е диханието на смъртта, чуваш ли, на небитието, дъхът на Вечния мраз. Виж го, Вечният мраз, протегнал лапи от междузвездната пустош и впил ледени нокти в полюсите на нашата планета, нашата мила планета — прашинка, загубена в безкрай...

Шофьорът кимна с глава:

— Да, ледено дихание, дъхът на смъртта! Грозно, заплашително...

Медведев добави:

— Така ще изглежда цялата ни земя някога, след милиарди години, когато угасне вътрешният й огън, когато потъмнее и онова далечно светило...

Той посочи с ръка ниското слънце, което в мъглата на започващата виелица беше станало грозно кървавочервено.

Костов се усмихна:

— Ако дотогава човек не си създаде свое собствено светило, което да замести остарелия благодетел, нали? По-малко може би, но затова пък по-близко.

Ученият го прегърна през рамото:

— Ех, Пьотр Иванич, облажавам те — вяра имаш. Или не, не само вяра. Вяра и аз имам, може ли учен да не вярва в науката, в своите сили, в человека въобще? Друго има в тебе, младост, огън... Много огън... Това ти харесвам най-много...

Мъкна внезапно и впери поглед напред, през стъклото нейде далече-далече, отвъд бялата пустиня.

Другарят му го изгледа с крайчеца на окото. „Крие нещо — помисли си той. — Мъчи го, яде го... Но що? Не казва.“

В този миг снегът се продъни, всъдеходът пропадна надолу с трясък, блъсна се някъде...

Най-сетне шофьорът отвори очи. Цялото тяло го болеше. Ушите му пищяха.

Къде се намира? Къде? И защо не е в леглото си? А толкова му се спи!

Озърна се. В краката му лежеше превит надве, неподвижен, професор Медведев. По лицето му бе засъхнала кървава вадичка — от челото, нейде под кожената шапка, до брадата.

Какво е станало всъщност?

Изведнъж той си спомни — хълтването на снега, падането...

Значи, пукнатина, коварна пукнатина в ледника, затрупана със сняг! И там...

Костов се надигна с мъка и извлече гласиолога върху седалката. Разкопча кожуха, сложи ухо на гърдите му. Сърцето биеше едва-едва.

Раненият пое дълбоко дъх и се раздвижи. Клепачите му се привдигнаха, открили два сини ириса, устремени в празното пространство — някак тъпло, безучастно. Но скоро изразът им се смени, от тях отново прогледнаха предишните тъжни и умни очи на стария учен.

— Добре се нагласихме, нали? — пошепна Медведев, като разбра що е станало. Костов вдигна рамене.

— Ей сега ще видя!

Свали стъклото на вратичката и надзърна.

— Можеше да бъде и по-лошо! — процеди той през зъби.

Всъдеходът се бе залостил между стените на огромна ледникова пукнатина, чието дъно се губеше дълбоко в черния мрак. А отгоре, на десет-петнадесет метра над главите им, зееше тесният отвор на продънената пряспа.

Шофьорът затвори прозорчето. Термометърът показваше четиридесет градуса под нулата.

Гласиологът вече се бе съвзел и изтриваше с кърпа засъхналата кръв по лицето си.

— Да видя и аз! — предложи той и надзърна през прозорчето. Когато се дръпна навътре, лицето му беше добило загрижен вид.

— То се е видяло, че няма да се оправим сами. Щем, не щем, трябва да викаме помощ.

Измъкна радиотелефона и надяна слушалките.

— Ало, ало! Медведев вика Мирний. Ало, ало! Медведев вика Мирний.

Никакъв отговор.

— Тук Медведев! Тук Медведев!

В душата му взе да се примъква тревогата.

— Мълчат — какво ли има?

Изведнъж мембрани запращаха и от тях прокънтя гласът на радиста:

— Ало, ало! Мирний вика Медведев. Мирний вика Медведев.

Гласиологът се оживи:

— Валодя, Валодя! — почти изкрештя той. — Слушам те. Тук Медведев.

А оттатък, нечул нищо, гласът продължаваше тревожно:

— Мирний вика Медведев! Защо не отговаря Медведев?

Предчувстващ какво е станало, Костов следеше напразните усилия на другаря си да се свърже с полярната станция.

Нямаше никакво съмнение, предавателят не работеше.

— Не ни чуват — въздъхна ученият. — Виждам, те се безпокоят за нас, навярно ще ни дирят, по преди това нека и ние опитаме да се оправим сами. Що ще кажеш, не е зле да поразучим как сме се наредили?

— Да проучим, защо не? — съгласи се Костов. Професорът отвори вратичката и се огледа наоколо.

Влекачът лежеше напряко на пукнатината, вкопчан с железните зъби на веригите си в издатините на двете стени. Отдолу зееше черната бездна, грозна, заплашителна, и лъхаше някакъв убийствен мраз, вековен студ, заключен в ледниковите масиви, които се простираха

стотици метри под тях. Дъхът им полепна като скреж по веждите и по кожените шапки, очите им се насызиха, не виждаха нищо.

Медведев, нахлупил върху лицето си целулOIDния ветробран, се измъкна решително навън. Подигна се на ръце и се изкатери на покрива. Скоро до него застана и шофьорът.

— Е? — запита професорът след дълго оглеждане на гладките кристални стени, които блестяха студено със сивите си металически оттенъци.

— Малко алпинизъм! — опита да се усмихне Костов. — Ще копаем дупки.

И посочи една вторична пукнатина, която лъкатушеше наклонено по отвесната ледена скала до самия отвор на снежния купол, откъдето се сипеше кристалният прах на беснеещата отгоре виелица.

— А сетне? — запита професорът.

Безпомощно вдигане на раменете беше отговорът на този въпрос. Впрочем и двамата разбираха отлично, че е невъзможно да пропълзят под снежния свод, за да излязат през ронливия отвор.

— Ще сринем цялата пряспа! — подметна Костов неуверено. — Иначе не може.

— Което значи, с нея да полети в пропастта и оня, който се наеме с такава задача. Нали? Засега е по-разумно да се приберем в кабината, докато премине бурята. Я чуй какъв ад е там!

С рев и тътен виелицата беснееше над отвора, фучеше, трещеше като артилерийска канонада и бълваше надолу облаци сняг.

— Гледай, смерч! — почти изкрештя той. — Снежен смерч!

Костов впери поглед нагоре в светлото отверстие. Наистина това беше нещо изумително, невиждано, сякаш яростният вихър изпридаше от бухналата облачна къделя тънка бяла нишка, която се гънеше от небето до земята, ревеше и идваше насам.

През отвора профуча някаква черна сянка и се просна върху покрива на всъдехода.

— Пингвин! — възклика Костов. Медведев кимна:

— Смерчът е минал над бивака им.

Премръзнали, разколебани, оглушени от воя на нестихващата стихия, двамата крушенци се прибраха в кабинката. Когато притваряше вратичката, Костов неволно хвърли поглед надолу. Тягостна тръпка полази по гърба му.

— Ами ако машината се откачи? — промълви той. Другарят му не отговори, сякаш не чу, улисан в радиопредавателя.

— Как да го поправя? — измърмори професорът след малко. — Само да им съобщя координатите ни, нищо повече... Пътр Иванич. Пусни пак мотора, да се постоплим!

Внезапно той го дръпна за ръкава.

— Слушай, нещо за тебе! От България!

Костов изтръпна. С разтуптяно сърце той надяна слушалките, в които звучеше гласът на радииста:

— Радиограма от София, от сина на Петър Костов. Предавам. „Мили татко, всички в къщи сме здрави. Свърши първият срок — все шестици. Милчето вече се научи да пише. Вчера ти прати писмо по пощата. Мама и баба са добре. Поздравяват те. Аз се гордея с тебе, много се гордея. Всички ме облажават — не е шега то, баща-полярник, антарктидец. Кога ще си дойдеш? Целува те синът ти Ваньо.“

След кратка пауза говорителят повтори съобщението, потрети го, а развълнуваният баща със стиснати устни слушаше притихнал. Милото момче, иска да се покаже твърд. „Гордея се с тебе“ — и веднага „Кога ще си дойдеш?“

Гласиологът затвори кутията на предавателя и се изправи с въздишка.

— Какво стана? — запита той. — Защо се омърлуши тъй, Пътр Иванич?

— Радиограма... синът ми...

— Е?

— Добре са всички... Ваньо се гордеел с мене, а то...

Не довърши.

— Ще се измъкнем, момко — потупа го по рамото професорът.

— Нека само мине бурята. Нашите ще ни намерят. Как ти се струва, тъй ли ще ни изоставят?

— Не мисля, но... Я де сме се заврели! Медведев се пресегна и измъкна торбата с провизиите.

— Нека първо похапнем, за сила! Кой знае кога... А сетне ще дремнем.

Отвори кутията с консервираното месо и добави като на себе си:

— Имаш близки... Хубаво... Хубаво и лошо... Ех, няма що...

Шестдесет часа, досадни, еднообразни, вилня снежната стихия. Двамата пътешественици едва се сдържаха на едно място. Горивото беше към края. Много често спираха мотора и сега в кабинната термометърът сочеше тридесет градуса студ. Стояха премръзнали, сънливи, сред облечената със скреж машина, и разговаряха, като допираха ветробраните си. Стояха унили, обезверени, сякаш захвърлени в някакъв леден ад.

Само радиото все още настойчиво зовеше, насърчаваше. От него те узнаха, че една група спасители тръгнала да ги дири, но била принудена от урагана да се върне обратно.

Внезапно Костов трепна. Наоколо струеше синкаво сияние. Той раздвижи с мъка премръзналото си тяло и надникна навън.

В миг сънливостта и безучастният му унес изчезнаха.

— Сънце, Юрий Михайлович! Виж, сънце! Медведев скочи.

Наистина през отвора на снежния свод сияеше яркосиньо небе, от което плискаха искрящи водопади от светлина, хлъзгаха се по кристалните стени, играеха в синкави пламъчета, лумваха, разгаряха се леки, неуловими като приказка, все едно блян, далечен спомен от детството, блян за кристални дворци и заключени в тях красавици, пазени от огнедишащи змейове.

Медведев тръсна глава.

— Навярно нашите ни дирят, а ние спим.

И с тази надежда премръзналото му тяло отново се сгря, вълна на радостно очакване преля и в лицето на другаря му, очите му засияха, кръвта нахлу в бузите.

Професорът надяна слушалките. Миг-два-три. Изведнъж той се обърна към другаря си.

— Коновалов е излетял с хеликоптера. Скоро ще мине насам.

Не след дълго отгоре долетя воят на самолетното витло, а в светлия отвор се мярна самият въртолет, огромно метално водно конче. Костов се покатери върху всъдехода, размаха ръце, а професорът се сети да гаси и пали фаровете.

Въртолетът се застоя една-две секунди и отмина.

Медведев клюмна.

— Не ни забеляза! — въздъхна той. — Търси, продължава да търси. Навярно пак ще мине. Трябва да се подгответим.

— Да възпламеним димна бомба! — предложи Костов.

Хеликоптерът се върна след три часа. Професорът ясно слушаше по радиото гласа на пилота.

— По дяволите! — крещеше в слушалките Коновалов. — Сякаш са потънали в дън земя. Нито следа! Ураганът е заличил всичко.

— Пали! — изкрещя гласиологът и Костов възпламени бомбата. Димът изпълни пукнатината, понесе се нагоре. Уви! Пак напразно! Нещастниците дочуха далечното бръмчене, ала самият хеликоптер не се появи над отвора. Шумът му загълхна скоро.

Съмнението отново подтисна двамата премръзнали мъже. Те си поделиха последната кутия с месо и унило задъвкаха, без да кажат нищо.

— Ало, ало! Мирний вика Медведев! — загърмя гласът в слушалките.

Ядосан, Костов поsegна да ги махне с досада, когато чу как радиствът се обърна към някой друг:

— Инокенти Павлович, добре, че дойдохте. От София питат за новини. Децата и жената на Пьотр Иванич! Новини. Можех ли да им кажа: „Няма надежда!“ И изльгах, че очакваме всеки миг да ги открият... А то — няма смисъл... Четири денонощия в неизвестност, след оная буря...

Не се чу какво отговори началникът на радиствите, но гласът добави:

— Цял свят ги смята загинали, само ние все още... Ех, както кажете!

И с уморен глас продължи да предава:

— Медведев, отговори! Медведев, Медведев, отговори на Мирний!

Костов промълви отчаян, сякаш едва сега при тази вест проумя целия ужас на пълната си безпомощност:

— Юрий Михайлович, смятат ни загинали, цял свят ни смята загинали...

Гласиологът вдигна ясния си поглед.

— Е, да, това е напълно естествено.

— Ако ни изоставят? Нима заради нас ще зарежат цялата си работа?

Медведев отвърна тихо:

— Няма да ни изоставят, ще ни дирят, знам, но... Млъкна и разтърка вкочанените си длани.

В този миг стана нещо. Отначало и двамата не разбраха точно какво се бе случило. Те се спогледаха смутени. Беше тихо, страшно тихо, зловещо тихо...

Костов трепна. Ухoto на шофьора позна. Моторът беше спрял. Нямаше нужда да проверява. Защото отдавна го очакваше. И последната капка бензин бе изгоряла. Надигаше се най-злият враг в Антарктида, хилядилетният озъбен враг — студът.

— Моторът! — обясни той лаконично.

Медведев се изправи.

— Тогава нямаме време за губене! Длъжни сме да опитаме.

— Какво?

— Да сринем пряспата!

Костов погледна нагоре. Десетки кубически метра сняг, по-право фирм, зърнест, почти лед, щяха да се стоварят върху главите им. Щяха да пометат като прашинка смелчагата, който дръзне да ги закачи. А можеха да помъкнат със себе си надолу, в бездънната яма, и самия всъдеход.

— Кой ще стори това?

Гласиологът вирна глава.

— Естествено аз, началникът на експедицията. Петър Костов се изправи в бърз, неосьзнат порив.

— Дума да не става! Ти, Юрий Михайлович, си учен човек, професор. Човъркаш, дириш истината. Цял свят те познава, толкова неща си открил. А шофьори колкото щеш. И да си призная, цял живот съм мечтал да извърша нещо полезно, голямо, велико... И ето...

Професорът махна с ръка.

— Учен! Я остави! Ако не аз, друг. Не е там въпросът. Аз съм сам, млади човече, съвсем сам... Ще ти кажа... Войната... Тя ме погуби... Всичко погуби... Ти не знаеш, затова...

През ветробрана очите му изглеждаха зачервени, влажни. Дали наистина плачеше? Този суръв полярник — и сълзи?

— Ще ти разкажа, Пътър Иванич... да ме разбереш... Никой няма да плаче за мен, нито една сълзица няма да пролее... А имах и жена тогава, и дечица, две дечица, ангелчета... Войната мина, безсмислена кръвожадна стихия, прегази страната ни... Аз бях

войник... Далече-далече... Когато врагът напусна родния ми град и аз се върнах там, от семейството ми нямаше никаква диря... Нищо... Къде бяха, живи или мъртви? Поне гробовете им да знаех. Едно букетче да поставех, а то такава грозна, убийствена неизвестност... Изчезнали, сякаш се бяха стопили... Обикновена история през войната... А тук боли, боли...

И притисна с ръка сърцето си.

— Поне гроба им да знаех... Това е войната, Пътр! Понякога си мисля — ние, учените, сме виновни, много виновни пред цялото човечество. Уж образовани, по-умни, а защо тогава продължаваме да изобретяваме оръжия? Ние, учените от цял свят. Защо не запретнем ръкави и най-сетне да заработим мъжки за онова време на изобилие в мир?... Ако не беше войната...

Костов стоеше смутен, потресен пред мъката на този човек.

— Изчезнали! — почти простена Медведев. — Аз знам какво означава тази прости, безразлична дума. Знам какво преживяват сега твоите близки, застанали до радиоприемателя. Има ли вест, открили ли са ги... Мислиш ли, че ще позволя това?... Тук няма учени и неучени, има само хора... Всъщност човекът е всичко, нищо друго няма значение... Аз виждам сълзите в очите на твоите близки, човешките сълзи... А за мене никой няма да заплаче. До ковчега ми ще стоят на почетна стража академици с ордени, с почести, но без сълзи... Та то е тъй просто, аритметика... За единия никой няма да скърби, за другия — четири покрусени, смазани души...

С наведена глава, смутен, но все още неубеден, Костов процеди през зъби:

— Двама сме тръгнали, двама ще се върнем или... Медведев се взря в лицето на другаря си и прочел твърдата решимост в неговите изопнати черти, вдигна рамене. Очите му засияха.

— Така беше и във войната — едни се превръщат на зверове, други успяват да останат човеци. Човекът се познава в беда. В охолство всеки изглежда добър, привидно благороден. Нещастието е изпит за човечност — кой ще издържи?

Прегърна го през рамо и добави:

— Добре... Да почакаме още малко.

Зави се по-плътно в шубата и задряма, а Костов се намъкна в спалния си чувал и стисна очи, ала сънят не идваше.

Посегна към радиото. Превъртя ключа веднъж-дваж. Напразно! Слушалките бяха онемели. Само едва доловим шум като бръмчене на муха и далечен, глух, неразбираем говор... Какво ли съобщаваха?

Той разбра, така трябваше да се очаква, акумулаторът се бе изтошил. Изостави ги и приемателят, единствената последна връзка със света.

Сега вече бяха сами, съвсем сами...

От време на време в мъртвата тишина на глетчеровия процеп, все едно леден гроб, в който бяха погребани живи, изтрещяваха резки гърмежи, долитаха неясни стонове и притихваха. Отново ги затисваше като тежък похлупак тишината. Уж тишина, а то — изпълнена със звуци, леки, неуловими като звън на стъклени камбанки. Ледникът течеше бавно, незабележимо, но безспирно. Милиардите ледени кристалчета се триеха едно в друго и пееха.

Утре е Нова година. Всички са весели, забързани, натоварени с пакети, очакващи подаръци. Само неговите близки... В съзнанието му изплуват любимите лица с разплакани очи. Устните им мълвят: „Ела си! Ела!“ А той стои тук безпомощен като плъх в капан и чака бездеен края си.

Кристалчетата звънят... Но не, това не са новогодишни стъклени звънчета, не, то е хор, злокобен хор от черковни камбани, забили провлечено и тъжно — както някога в родния град, когато изнасяха от църква ковчег...

А отпреде му стоят и го гледат, и го молят четири цифта очи, прелели в сълзи, четири цифта любими очи...

Медведев всъщност е прав — той е сам, никой не ще заплаче за него...

Внезапно Костов се стресна. Спи ли? А где е другарят му?

Надзърна през прозорчето.

Значи, тъй — използвал съня му, Медведев проправя с пикела си път по ледниковата цепнатина нагоре към снежния покрив.

А нима тъй не е по-добре? По-добре! По-добре... Той е сам, никой не го чака, никой не плаче за него... Никой... Ще сложи край и на своята мъка... Сам... доброволно...

Костов трепна. Сякаш някой го бълсна в тила, изсъска в ухото му: „Подлец! Сега можеш да се преструваш на заспал, но утре... утре,

когато се върнеш сред хората, как ще ги погледнеш в очите, как ще погледнеш в очите сина си? Ще се гордее ли с тебе и след това?“

Не! Не!

Той скочи, отвори вратата.

— Юрий Михайлович, чакай! Тъй не бива! Нито ти, нито аз, или и двамата... Двама сме тръгнали...

Медведев се извърна бавно.

— Добре! Двама. Донеси въжето! Ще се вържем. Пък каквото стане...

Привързани един към друг с въжето, двамата продължиха да се катерят по хълзгавия ръб на глетчеровата пукнатина. Дълбоко под тях в синкавия полумрак зееше черната бездна, над която се бе запречил, сякаш всеки миг можеше да полети надолу, заскреженият въздуход.

Опипвайки предпазливо стъпалата, които издълбаваше с пикела, Медведев достигна снежния купол. Тогава той се обърна назад с развълнуван глас:

— Драги приятелю, сега е решителният момент. Моля те като син, върни се! Аз ще се справя и сам. Не ми е за пръв път.

Костов поклати глава.

— Тогава — вдигна рамене гласиологът — поне се притули в нишата до тебе, нарочно я издълбах, опри здраво крака и дръж въжето! Дано успеем!

Замахна с пикела и почна да подкопава снежната пряспа, а Костов се прилепи към ледената скала със свито сърце.

Значи тъй, сега се решава всичко: или — или... След пет-десет минути отворът ще бъде разчистен и двамата ще се измъкнат навън, той ще се върне при своите близки... или пък...

Но по-добре да не мисли за това! По-добре!

Изведнъж той дочу гласа на Медведев:

— Внимание! Дръж!

В същия миг пред лицето му се срина с грохот цяла лавина, забороти, зарева. Ехото на бездълната пропаст удесетори този рев, превърна го в неспиращ гръмотевичен тътен. Въжето се дръпна рязко, с адска сила, противи дланиите му, впи се около кръста му.

С нечовешки усилия Костов заби крака в леда, напъна всеки мускул на тялото си, цялата си воля.

Когато грохотът от срутването загълхна напълно нейде дълбоко в черната дупка и снежният прах се утаи надолу като бяла мътилка, Костов зърна под себе си увиснал на въжето другаря си, който се мъчеше да достигне ледената скала, да се хване за никоя издутина, да облекчи въжето. Но безполезно! Krakata му се люлееха в празното, а той се въртеше безпомощен като никакъв огромен четириног паяк...

Костов усети, че десният му крак губи опора, че се хълзга неусетно, подло. Опита да стъпи по-здраво поне на левия... Видимо и двата крака стояха на същото място, без да се придвижат нито сантиметър напред, ала той знаеше, чувствуващо го — нямаше да издържат, може би в следния миг щяха да се подхълзнат и да го запратят в пропастта.

Отдолу долетя пресипналият глас на професора:

— Няма време! Режи въжето! Режи, докато не е станало късно!

Другарят му го изгледа с безумни очи. По челото му бяха избили едри капки пот, а нозете му трепереха, изпънали до скъсване всяко мускулче, всяко сухожилие.

Едно рязване с ножа... Да, само туй... Друг изход няма! Иначе и двамата ще се сгромоляят долу... Каква полза тогава? И няма да види децата си... Никога вече... А професорът е сам...

— Пътре Иванич, режи бързо! Ножът е в тебе. Аз нямам.

Неволно Костов посегна към ножницата, но ръката му се дръпна назад като изгорена.

— Режи, по-скоро! — шепнеше под него Медведев.

Що да стори? Що? Така и двамата ще загинат, ей тъй, мърцина, без никаква полза, без никаква... А защо и двамата?

Почти несъзнателно, машинално, със замряло сърце пред това, което щеше да извърши, той измъкна блестящото острие и с трепереща ръка го насочи към опънатото въже.

Отдолу го гледаше с никакво свръхчовешко примирение лицето на професора.

— Режи! — изхриптя той.

Костов замахна с ръка и с никакъв въздоржен порив запрати ножа в пропастта. Чу се остьр звън, повтори, потрети и затихна.

Наоколо отново се въззари предишното ледено мълчание, сред което все още проплакваха далечни едва чувани камбанки.

— Приятелю! — промълви гласиологът.

Костов не отговори нищо, напрегнал всички сили, цялата си воля, всичко, каквото можеше да даде неговото здраво тяло и дух на полярник. Вече не съществуващо нищо друго, никакъв свят отвъд, никакъв друг живот — нито чувства, нито минало, нито бъдеще. Имаше само едно — опънатото въже, което го теглеше към гибел... Нищо друго... Само едно въже, жестоко, безпощадно... и той трябваше да го победи...

Да победи...

Тъй ги намериха спасителите, единият премръзнал, увиснал в безсъзнание на въжето, а другият — сякаш прикован, сраснал за ледената скала, вцепенен от студ и напрежение...

След няколко часа в поселището, заобиколен от всички другари, под грижите на лекаря Медведев отвори очи. Озърна се и като съзря до себе си Костов, протегна пръсти да стисне ръката му.

— Приятелю!

Костов не отговори. И срам, а в същото време и някаква все още неосъзната гордост се разляха по тялото му.

— Тъй е — пошепнаха нечутко устните му. — В беда се познава човекът... Ваньо вече може да се гордее с баща си... Вече може...

И мълчаливо отвърна на топлото ръкостискане.

ИЗ ДНЕВНИКА НА БОБИ СПАСОВ

20 АВГУСТ

Лекарите най-сетне ми разрешиха да пиша. И наистина какво друго бих могъл да върша, за да разсее скуката и това противно настроение, което внушава всяка болница. Такова наказание — летец, и то летец от реактивен самолет, на легло!

Реших да пиша дневник, да се избавя някак си от досадата на принудителното бездействие. Когато човек не живее, описва това, що е преживял. Прикован към леглото за още месец-два, аз ще говоря за себе си, само пред себе си.

До мене, на съседното легло, лежи все още в безсъзнание спасителят ми доктор Сигеми Ясуга, блед, скулест мъж на около четиридесет години, с напълно окапала коса. Не съм виждал толкова гола глава. Лицето му, когато не го сгърчват спазмите на болестта, има безизразния вид на всяко спящо лице. Как ли ще изглежда при събуждането?

Гледам го и остра болка стяга гърдите ми — може би жал или по-скоро угрizение, съзнание за виновност. Защото той щеше да бъде здрав, ако не бях аз... с моето безразсъдство... И все пак, каква е тази странна болест, защо той не се събужда вече? Нали аз стоях много подълго сред отровните пари на вулкана? Защо не се събужда?...

Но да почна отначало.

От два месеца съм в Токио, а все още не мога да разбера този град! Токио, такава чудновата смесица, такъв невероятен хибрид между Запада и Изтока, между големия град и селото, между техниката на двадесетия век и невежеството на Средновековието. Пребродил съм го надлъж и нашир, с автомобил, с рикша и пеш. Разглеждал съм го толкова пъти от самолета — едно безкрайно море от къщи, което се губи зад хоризонта. И всеки ден го виждам все по-странен, все по-неразбираем. Железобетонни небостъргачи наред с дървени къщурки; автомобили и рикши, включени в един непrekъсващ

поток; луксозното метро и наоколо шест хиляди пагоди^[1]. Неприемлива двойственост, с която се сблъскваш на всяка крачка, във всяка фирма дори — изящни японски йероглифи, сякаш видение от древността, от далечните епохи на шогуните^[2], и редом с тях реклами, написани на английски, за кока-кола и телевизори. И този неспиращ поток от хора, същински мравуняк, тези подобни едно на друго азиатски лица с дръпнати очи и черни прости коси. „Кривооки дяволи! — ругаеше командирът. — Как да се оправя? Кажете де — кой беше Такесаки и кой Моритаки?“ Но постепенно свикнах да ги различавам. Та нали и ние, белите, за тях сме все еднакви, все омразните бели? Всъщност поне в центъра Токио прилича на всички големи градове, които съм видял. Същите авенюта, същите универсални магазини, същите барове и същата върволица автомобили, които съскат по асфалта.

Веднъж ми хрумна нещо, тези мои странни хрумвания! Та нали точно така, след като прочетох описанието на един въздушен бой, реших да стана летец. Прииска ми се да видя тази страна такава, каквато е — неподправена, естествена, в истинската ѝ красота; да видя Нипон, тъй както го знаем — страната на цъфналите вишни, на тайфуните, на земетръсите и вулканите; Нипон, страната, в която изгрява слънцето и расте оризът.

Реших и го сторих. На 18 юли, щом слязох от самолета, наех едно такси и тръгнах. Асфалтовото шосе, по което се носехме с бясна скорост, тъй както умеят да карат само японските шофьори, сякаш доброволци на смъртта, пресича долинки, урви и ридове, ошарени с малки, смешно малки оризови нивички, извива по стръмните амфитеатри на терасите, опасани със зелените гирлянди на чаени храсти и натежали от плод мандарини, прорязва малки бамбукови горички и ни отнася все нагоре и нагоре към тъмния конус на вулкана.

Колата спря. Изкачих стотината стъпала, изсечени в застиналата лава, и погледнах надолу. В краката ми, отвъд железните перила, на двадесет-тридесет крачки под мене мъждукаше като тлееща жар гъстата лава, покрита с тънка сивочерна корица, по която пробягваха пъргави огнени змийчета, пресрещаха се, кръстосваха се, разклоняваха се, сливаха се и пак изчезваха. Отстрани няколко черни отвора в стръмния кратер бълваха жълтеникави пари, които се виеха над гигантското огнище.

Обърнах поглед назад. Долу, в полите на неправилния базалтов конус, сред кедровата горичка се червенееше чудноватият покрив на стара, потъмняла от времето пагода.

Странни предания ми разправи за нея шофьорът, неясни, забулени в мъглата на пролетелите столетия. Някога, отдавна-отдавна, в древността, когато изпълнели отредената им от боговете роля на земята, жреците от тази пагода поемали в тържествено мълчание по каменистата стълба нагоре към кратера на вулкана. И вече не се връщали, понесени от облаците направо при дедите им...

Аз естествено не мислех за дедите си. Само дирех някакво ново преживяване — по-особено, изключително. Стоях облакътен върху железния парапет и гледах играта на огнените змийчета върху застиващата лава.

Навремени задушливите облачета ме докосваха и бързо се разсейваха, увлечени от лекия вятър.

Съзнавах, че е безумие, глупост, но не можех да устоя. Навсярно за един опитен алпинист като мене не е трудно да пропълзи тези двадесетина разкрача и да застане до самата вряща каша, да се полюбува на огнедишащата й жар...

Понякога човек губи власт над собствените си постъпки, а после плаща, и то скъпо плаща. Знаех това и все пак... Като замаян прекрачих перилата. Някой извика подире ми, после се наведе да гледа, навсярно помислил, че съм решил да постигна небесното блаженство. Впрочем какво струва едно самоубийство повече в страната на харакири^[3]...

Неочаквано усетих как отмалявам необяснимо, силите ме напускаха бързо, ръцете и краката ми затрепераха. Лъхнаха ме врящи серни пари, задушлива влага като дъх на огнено чудовище. Изплаших се и опитах да се върна... После...

Сестра Йошико ми разправи какво станало после Тялото ми се бълснало в скалната издатина над кратера и останало там неподвижно. Шофьорът извикал за помощ. За щастие наблизо минавал с колата си доктор Сигеми Ясуга, хирург в тяхната болница. Измъкнал въже от автомобила, стегнал го за парапета и се спуснал долу при мене. Там ме вързал за въжето, но докато шофьорът ме изтеглял нагоре, доктор Ясуга припаднал върху скалата, задушен от отровните изпарения. Нямало що да се прави, шофьорът ме откарал в болницата, разправил

какво се е случило и се върнал обратно с група санитари с противогазови маски в помощ на спасителя ми...

„Счупено бедро, остро отравяне“ — така гласи моята диагноза. Цяла седмица лекарите не допускали, че ще оцелея. При все това с японска упоритост продължавали да се грижат за мене.

И ето, напук на всичко оживях. С всеки изминат ден се чувствувам по-добре и ако не е досадната гипсова коруба, която сковава крака ми, отдавна да съм се върнал в летището, отдавна да съм лягал във въздуха, безгрижен както преди, забравил това малко премеждие — едно премеждие повече в живота на летеца!

И може би щях да бъда доволен от последната шега, която изиграх на смъртта, ако не беше...

Ето и сега моят спасител въздиша, стене. Внезапно за пръв път от устните му се отронва някакъв звук. Аз се вслушвам. „Мисако! Мисако!“ — шепне болният. Кого ли зове в своето бълнуване, чие ли съчувствие дири, така безпомощно проснат, жалък, жив труп върху снежнобялото легло?

27 АВГУСТ

Най-сетне моят съсед дойде в съзнание. Извърна към мене тъмните си очи и раздвижи устни, но не успя да произнесе никакъв звук. А очите му, какви очи! Толкова скръб, толкова мъка в две човешки очи!

— Къде съм? — долових на чист английски език.

Обясних му.

Той отпусна клепачи. След пет минути отново погледна.

— Моля ви, позвънете!

Изпълних желанието му.

В стаята влезе безшумно както винаги сестра Йошико, нежна, крехка и изящна, сякаш оживяла порцеланова статуйка от онези, които виждах по витрините в квартала Хинза.

Доктор Ясуга пошепна нещо, навярно по японски, защото не го разбрах. Сестрата ме посочи с поглед. Тогава болният опита да се извърне към мене.

— Много съм доволен... А как е сърцето?... Кръвната картина?

Но докато сваря да му отговоря, той отново бе изгубил съзнание. И отново сред несвързаните му мъчителни стонове аз дочух странната

дума: „Мисако! Мисако!“, повтаряна с толкова болка.

2 СЕПТЕМВРИ

Горещо и влажно. Задъхваме се от горещина, сякаш чаршафите ни са подгизнали от вода. Вентилаторите шушнат монотонно и облъхват с въздушната си струя ту едното, ту другото легло, но напразно.

Току-що си отидоха моите гости, целият ни екипаж: щурманът Портър, двамата пилоти Фриц и Тим, радиостът Майк, стрелците, всички — славни момчета. Посмяхме се здраво, като летци. Животът е тъй кратък, нали? Смяхме се на командира, който още продължавал да смесва търговеца на хранителни продукти Такесаки с репортъра Моритаки, смяхме се на моя несполучлив опит да проникна в подземното царство, но най-много се смяхме на ястията, с които ме гощаваха тук, в японската болница: шницел от соя с гарнитура ориз и пържени водорасли, а за десерт варени перуникови пъпки.

Когато си отидоха, стана толкова тихо, че сякаш оглушах. Съседът ми отвори очи.

— Американски летци, нали?

— Аз също съм летец — отвърнах виновно, чак сега разбрах, че бяхме прекалили със своята глъчка.

— Знаех това, но сега разбрах още нещо...

— Какво?

— Че вашите самолети носят атомни бомби...

Замълчах. Не ми бе позволено да говоря за това, а нямах сили да отрека, да го изльжа. След няколко минути той добави:

— Когато ви видях там, в кратера, един американски летец... проснат върху канарата, над клокочещата лава... за миг се поколебах... Срамно може би, но тъй беше, поколебах се... Такъв като вас хвърли тогава бомбата...

— Къде?

Ясуга продължи, сякаш не бе чул:

— Всъщност какво значение имаше дали долу лежеше американец или японец? Преди всичко той беше човек... Нима той е виновен, че на света има алчни, суетни и жестоки хора, които пращат смърт? Можех ли да го изоставя?... Тъй млад, с близки, които го чакат, може би с жена, деца, родители, и няма друг, който да му помогне... А

пък аз... аз съм сам, съвсем сам... един осъден... прокълнат... проклятието на Хирошима...

— Хирошима! И вие ли?

Доктор Ясуга не отговори.

8 СЕПТЕМВРИ

Не съм допускал, че един азиатец може да бъде толкова благороден. Приказваме с него по цял ден, понякога и нощем, когато се събудим, плувнали в пот. И веднъж, в разговор за неговата болест, аз подметнах необмислено:

— В бълнуването си често споменавахте една дума...

— Каква? — опита той да се надигне развълнуван.

— Мисако.

Съжалих в същия миг, защото видях как дишането му спря, как се разшириха очите му, как побеля бледо-жълтото му лице.

— Мисако! — прошепнаха посивелите му устни. — Мисако!

Минаха няколко минути, докато добави:

— Моята жена!

— Не знаех — смутолевих аз. — Мислех, че сте сам...

Доктор Ясуга въздъхна:

— Бях женен тогава... преди... Да ви разправям ли?... Досега мълчах... Повече не мога... Ще ви разправя за Хирошима, за прокълнатия град, за ужаса, за моето проклятие... Но не! По-добре не! Вие сте летец, вашият дълг е да хвърляте бомби, а пък аз съм японец... Има ли друг народ, който да чувствува по-силно какво значи дълг...

Стиснах с пръсти неговата изящна ръка, все едно излята от воськ, трескава, горяща.

— Ако няма да ви струва много, разкажете... Искам да знам. Чел съм и във вестниците, и в книгите, но то е различно, никак книжно... Друго е да срещнеш човек, който го е преживял.

— Преживял! — повтори с горчивина думите ми Ясуга. — Това не е преживяване, не, а бавна смърт, дълга, мъчителна агония. Не сте срещали, вярвам, но ние сме хиляди, стотици хиляди... Осьдените от Хирошима... А беше хубаво утро, толкова хубаво утро... Живеехме в окрайнината на града в една кошетна къщичка от полирено дърво с малко дворче, нали знаете японските дворчета, бухнали в цвят — с малък алpineум, с няколко бамбукови стръкчета и дръвчета-

джуджета... Тръгнах по-рано за болницата. Мисако ме изпрати усмихната както винаги. Ние бяхме млади, щастливи, обичахме се... Нима можехме да знаем що ни готви съдбата?... Насред път се сетих, че бях обещал да посетя един болен и се върнах назад... Тъкмо отзува сигналът: „Всичко е добре.“ Нейде високо бръмчеше самолет... Изведнъж нещо блесна, сякаш ме ослепи, страшна сила ме бълсна в гърба... Когато се опомних, наоколо ми горяха сгради, лутаха се обезумели хора... Викове, степания... В моята глава имаше само една мисъл: „Мисако!“ Залитащ, смазан, аз се помъкнах към къщи. Зная, това беше подло, наоколо молеха за помощ умиращите — аз бях лекар, а не спирах... Мисако! Трябваше да я видя... Градът гореше, отгоре валеше черен дъжд, някакъв неописуем ад... Все по-често взеха да се мяркат здрави къщи... Ето и моя дом, почти непокътнат... Отместих, задъхан от нетърпение, плъзгащата се врата и влязох. Празно! Обиколих постланите с шарени рогозки стаи. Всичко стоеше на мястото си непокътнато — ниските масички, възглавниците за сядане, сандъците, порцелановите сервизи, дори книжните стени, които отделяха малките стаи... Мисако! Мисако! Никакъв отговор! Къде ли е? Сърцето ми изстина...

Нешастникът мълкна. В очите му блестяха сълзи. Не смеех да дишам, потресен от неговата изповед. Смятах, че се е унесъл, изморен от дългия разказ, но не — той вдъхна дълбоко въздух и продължи:

— Претърсих целия град като луд... Къде можеше да бъде? Никъде не спрях, никому не помогнах, никому... Казах, това беше ад, или не, какво впрочем е адът, жалка измислица на човешкото въображение... То беше повече от ад, хиляди адove вкупом — това беше Хироshima... Хората бяха изчезнали, изгорели, стопили се в дим... Половината град сринат, превърнат в димящи пепелища, сред които се лутаха зловещи привидения, ранени, ослепели, с изгорели дрехи, почти голи, с разядени тела... Реката влачеше трупове... Тогава разбрах, че съм изгубил косата си. Падаше от главата ми на кичури, на кичури. Но това впрочем вече нямаше значение. Нашата болница бе превърната в купчина развалини, сред които стърчаха разкривени железни скелети... А медицинска помощ?... За това въобще беше нелепо да се говори... Само из окрайнините бяха устроени набързо няколко походни болници, но какво можеха да сторят те за стотиците хиляди пострадали?... Лутах се цяла седмица от болница в болница, от

легло на легло, обезумял от мъка... Най-сетне я открих. Тя лежеше на една рогозка между две обезобразени жени, без лица и без очи, с гноясали рани вместо лица. Беше все тъй хубава, дори по-хубава, нежна, побледняла, с почти прозрачно лице. Само косата ѝ, блестящата черна коса, бе побеляла съвсем, „Сигеми!“ — промълви тя и опита да се засмее... Беше неземно хубава. Веднага разбрах, че ще я загубя, сърцето ми го каза, преди лекарят в мене да го схване... След взрива тя изтичала да ме дири в болницата. Отде можеше да знае, че не съм там. Ровила из развалините до вечерта... И повече не помни. Защо е тук? Какво и е?... Можех ли да ѝ го кажа — радиация... Радиация — проклятието, дъхът на смъртта... Угасна в ръцете ми след два дни. Беше крехка, нежна, не устоя на коварните лъчи... Ако беше останала в къщи може би...

Не посмях да му кажа нищо, с което да го утеша. А и какво ли можех да му кажа?

И ето, той лежи отсреща, все тъй мълчалив, със затворени очи, с изпъкнали жълти скули, жалък образ на страданието, а аз седя до него и мисля, мисля...

Нима наистина до днес не съм си давал сметка какво всъщност правя, какво нося в трюма на своя самолет... колко много страдания, колко ужас! И само едно натисване на лоста е достатъчно, за да връхлети този ужас, да освободи заключената смърт... и мъка... и страдания... Толкова много власт, такава страшна власт над живота, вложена в моите ръце, свръхчовешка власт...

15 СЕПТЕМВРИ

Днес махнаха гипсовата ми коруба и цялата сутрин съм щапукал е патериците из стаята. Но като че ли нямам нужда от тях, засега ми стига бастунът.

Някак ми е неудобно да стоя в стаята, защото, колкото и да се сдържам, не мога да прикрия задоволството от прохождането. А до мене доктор Сигеми Ясуга лежи все така, ни по-добре, ни по-зле, все така безпомощен, с някакво трогателно, почти детско примирение.

23 СЕПТЕМВРИ

Напуснах болницата. На сбогуване доктор Ясуга задържа ръката ми.

— Простете... дето смутих и вас с моята мъка... Забравете всичко, което ви говорих... все едно, че не е съществувал... Забравете и мене — аз също не съм съществувал...

Опитах се да възразя:

— Да забравя! Напротив, едва ще дочакам оздравяването ви, та да се срещнем отново, но вече вън от болницата, напълно здрави, да продължим нашата дружба — толкова много научих от вас.

— Не опитвайте да ме мамите! — пресече ме той живо. — Та аз съм лекар. В ръцете ми са угаснали стотици живота, все от същото — проклетият дъх на Хирошима! Така, уж здрави, живеят, работят години и внезапно — неясни бодежи, сънливост, тъпи болки ту тук, ту там, странни оплаквания, заслабнат и угаснат... Аз също, нима не виждам... Ще изчезна, все едно не съм бил, като сън, някаква сянка... и светът дори не ще почувствува, че ме няма... Какво значи един човек по-малко?

Пошепнах смаян:

— Странни чувства и странен народ! Такова примирение, а може би героизъм... Харакири, живи торпили...

— Колко малко ни познавате всъщност! — въздъхна Ясуга. — Колко малко! Нима вярвате тези приказки — японците не се боят от смъртта, примирили са се с нея? Та не сме ли и ние хора? Не, драги приятелю, не с песни влизат в сражението нашите войници, както разправят някои, не... Виждал съм ги — плачат, чувате ли, цели роти разплакани войници като деца, защото като всички хора по света не искат да умират... Но стига! Вие сте войник, да не смущавам повече духа ви... Идете си, изпълнявайте вашия дълг... И когато пуснете бомбата, не си спомняйте за Сигеми Ясуга... Не мислете, че долу има хора, които обичат живота като вас, които също като вас искат да живеят...

Изправих се изненадан, донякъде обиден:

— Доктор Ясуга, аз съм войник, но преди всичко човек. Майка ми е американка, но баща ми е българин. Неговата страна е родина на Спартак, родина на богоизповедството, това кътче на земята, където блесна първата искра в мрака на Средновековието, първата искра на хуманизма.

— Тогава вие сте зле, млади момко... Хуманизъм и атомна бомба, не, в никой случай! Не вървят... Или едното, или другото...

Мълчах. Чувствах, че е прав и в същото време не е прав. Какво оставаше тогава от моя дълг?

— Довиждане! Ще идвам често да си бъбрим, докато оздравеете. И тогава ще ми покажете Япония, Япония, която не познавам.

Той поклати глава:

— Сбогом, приятелю! Върнете се в живота, не идвайте повече тук!

Тръгнах си смутен и унил. Нещо горчеше в гърлото ми, неясно, подтискащо, гадно. Чувствах се виновен, неизмеримо виновен, виновен пред своя нов приятел, пред цялото човечество, пред поколенията...

27 СЕПТЕМВРИ

Едва вечерта тръгнах към болницата. Колата ми прекоси Хинза, Токийския Бродуей. Толкова много реклами, които ослепяваха очите. Над главата ми във въздуха висеха светливи балони и дракони. По притъмняващото небе пробягваха огнените букви на вестник „Асахи“, които непрекъснато предаваха последните новини. Пред метрото се бе наредила опашката на бездомниците, които търпеливо чакаха да се приютят за сън по стъпалата на станцията.

Сестра Йошико ме срещна на вратата.

— Лошо, много лошо! — пошепна тя.

Издръпнах.

— От снощи е в безсъзнание, вижте!

Отвори вратата и ме въведе. Болният беше сам в стаята, лош знак.

Над чистата завивка лежаха безпомощно две мършави ръце. Лицето, същински череп, облепен със съсухrena пергаментова кожа, беше потънало във възглавницата. От безцветните устни се носеше учестено, трескаво дишане.

Приседнах на стола, загледан в това измъчено човешко същество.

Внезапно болният заговори, бавно, несвързано, глухо. Дочух името си и приближих. Може би искаше да ми каже нещо.

Но не, пак бълнуваše:

— Боб, чуй ме!

За пръв път ме наричаше по име, той, който винаги се обръщаше към мене на „вие“, като истински японец, възпитан, коректен.

— Боб, не хвърляй бомбата! Моля те! Долу има хора, много хора... Знаеш ли какво значи човек, Боб?... Човек, това е всичко. Човек, цял мир от идеи, от чувства... Всеки човек — отделен свят... Не погубвай толкова светове, цяла вселена светове! Боб, не убивай моята Мисако!

Стиснах устни, едва удържащ сълзите си, а до мене сестра Йошико разправяше с тих, беззвучен плач:

— Вие не го познавате, не! Всички знаехме, че е осъден, заразен от радиацията, но се държеше — толкова воля! Най-добрият ни лекар, винаги на поста си. Тъй казваше той: „На мене никой вече няма да помогне, поне аз да помагам, на когото мога... И докогато мога...“

Посегнах към ръката му.

Изведнъж той отвори очи, позна ме. Размърда устни.

— Отивам си... А тъй искам да живея... Дори и така, с всички мъки, с всички страдания, дори без ръце и без крака, с всички болки... Отвъд няма болки — и все пак предпочитам болките, та те значат живот...

Насилих себе си.

— Ще живееш, Сигеми!

Без да покаже дали ме е разbral, той добави:

— Ех, ако можеше... Ако всички летци... като вас... наведнаж решат... Ако всички бомби паднат в морето... и изчезнат... Колко ще бъде хубаво... Да няма повече бомби, децата да не чуят тази дума... Ако всички хора познаваха нашата мъка, ако бяха я преживели... нямаше да има вече война... Никога... Ако всички...

Гласът му стана хрипкав, отслабна, докато загълхна съвсем, а трескавият унес отново го обори.

30 СЕПТЕМВРИ

И днес както всеки ден се запътих към болницата. Валеше. Колата се плъзгаше по лъсналия паваж из неспирния поток от автомобили, сред които се провираха ловко велосипедисти с чадъри в ръце. А по тротоарите, под безбройните реклами, ошарени с йероглифи, пълнеше друг поток от хора с чадъри, без суетня, без бълъскане, чисти, спретнати, вежливи. Сред европейските дрехи

понякога се мяркаше жена в пъстро кимоно, която потропваше пъргаво с дървените си гета.

В болницата подирих сестра Йошико.

— Свърши! — повече разбрах по мърдането на устните ѝ, отколкото чух.

Очите ѝ бяха мокри. Не повярвах.

— Какво?

— Свърши се всичко... Отиде си доктор Ясуга...

— Как? Кога? Нали вчера беше по-добре?

— Не го усетихме, тихо и безшумно, последна милост на съдбата.

Той още лежеше в стаята, тих и примирен. Погалих изстиналото му чело и си тръгнах.

Свит в дъното на колата, разстроен, измъчен, аз мислех, мислех... Бях виновен, вече не се съмнявах — за това, че заради мене той слезе сред отровните пари на вулкана, а можеше още да живее, още да помага, той, на когото не можеше да се помогне... Виновен, задето бях летец, съучастник на оня, другия летец, който някога бе разбил живота на доктор Ясуга, на стотици хиляди като него... Подло, из засада, срещу беззащитни хора... Нима и аз така — върху беззащитни хора...

Бълнуване ли бяха последните му думи, или някакво странно прозрение? Наистина, що ли би станало, ако всички летци... Нелепо и все пак... Ако в един миг всички атомни бомби потънха в океана, да не остане ни помен от тях... Децата да не знаят името им дори...

5 ОКТОМВРИ

Днес отново ще летя... Колко радостна възбуда криеше някога очакването на новия полет... Някога, било ли е? А сега? Не мога да се отърва от съзнанието за своята виновност... Очите на Сигеми ме следват навред — такива тъжни, обвиняващи, попили скръбта на целия свят... Трябва да изкупя своята вина... Вече съм решил. Може да е безразсъдно, глупаво, безумие, ако щете, но нямам друг изход... Убеден съм, че това, за което бълнуващите Сигеми, е неосъществимо, един наивен блян — всички летци, изведнъж, да натиснат ръчките над пустото море... Но и тъй да е, ако не всички, то поне един... Поне една бомба по-малко, поне няколко стотици хиляди жертви по-малко.

Стотици хиляди човешки създания, вселена от стотици хиляди светове... Тъй казваше Сигеми...

Не се съмнявам, знам, че никой друг няма да ме последва. Такава нелепост — да допуснеш, че всички летци ще решат да загубят хляба си, да се пъхнат в затвора, и то ей тъй, нахалост, защото веднага ще ги заместят хиляди нови летци... Летците, моите довчераши другари — аз завиждам на безгрижието им и в същото време ги съжалявам. Та това не са хора, а машини, немислещи автомати, замаяни от пари и удоволствия, жадни само за приключения — някакви живи машини за убийство... какъвто бях и аз... Нелепо е, знам — но нима е била по-трезва саможертвата на Джордано Бруно? Инквизицията е искала само едно — да се откаже... И все пак странно, невероятно, просто чудовищно — уж хора, с чувства, е разум, истински хора, могъщи, годни да завладеят космоса, а безсилни да спрат войната... Но аз нямам друг изход... Очите на Сигеми обвиняват, с толкова мъка... Планът ми е готов, стъкмен в мозъка ми до последна подробност — дори против волята, против здравия разсъдък... Точно над океана натисвам лоста, бомбата полита надолу невъзпламенена и потъва в бездната... Дълбоко, дълбоко, където никой няма да я достигне... А после, безспорно — съдилища, затвор — но не мога другояче, не мога... Вестниците няма да съобщат нищо, такива новини се крият, те носят зараза, разложение... Ала аз съм се подгответил, ще пратя този дневник на приятели, които ще кажат на света... Може би е безумие това, което ще извърша, и все пак... Все пак, ако всички летци като мене...

[1] Пагода — будистки храм. ↑

[2] Шогуни — древни японски феодали. ↑

[3] Харакири — характерно японско самоубийство чрез разпаряне на корема. ↑

НЕУЛОВИМИЯ ДЖО

Гостувах на мой приятел, неотдавна завърнал се от далечно пътуване. Седяхме в полуосветения хол и разговаряхме. Говорехме за континенти и държави, за чудни страни и непознати градове, изобщо за големия свят, който всъщност днес вече не е тъй голям както някога. По-право аз разпитвах, а той описваше чудните места, които бе посетил. Унесен от тихия му разказ, неусетно се бях пренесъл с мисълта си там при разпръснатите из Тихия океан островчета, обрасли с живописни палми и обградени с коралови рифове, в които се плискат вълните, под южното небе, където слънцето жари отвесно и където нощите падат бързо, без здрач.

Неволно погледът ми се застоя над захвърления вестник върху долната подставка на масичката. Шрифтът и клишетата бяха по-особени, напечатани с кафяво мастило, затова се присегнах и го разлистих.

— Взех го преди излитането на самолета — обясни приятелят ми. — За из път. Но не го дочетох. Заспах.

Изведнъж аз изтръпнах. От един голям портрет на трета страница ме гледаше познато лице, толкова познато лице! Възможно ли беше това, тъй далече, на хиляди километри, кажи-речи, от другата страна на земята? Но не се лъжех. Не за пръв път виждах това одухотворено, изразително лице с тези умни очи, в които прозираше нескрито дръзко присмехулство.

— Та това е Жоро! — не можах да сдържа възклицието си. — Моят другар от игрите, от първо отделение до края на гимназията. Умният, способният Жоро! Кой в класа можеше да се мери с него? Всичко му се удаваше — най-добрият боксьор, най-бързият плувец, атлет. Стихове пишеше, а как рисуваше! Цялото училище беше украсено с неговите акварели. Толкова леки, нежни, въздушни. А каква памет! Удивителна! Запомняше всички уроци в час. Много често, като предадяха урока, учителите го караха да го преразказва и, вярвай ми, от Жоро ние по-добре разбирахме всичко. Не знам друг ученик като

него. Никога не четеше в къщи. Написваше набързо домашните си и изхвърчаваше навън. Та покрай него аз честичко отивах с неподгответни уроци.

— Значи, даровит? — запита приятелят ми.

— Даровит! Това е слабо казано. „Изключително момче!“ — беше възкликал веднъж директорът. А и ние, съучениците му, го смятахме някакво чудо. „Такъв е бил Леонардо“ — твърдеше болnavият ни учител по рисуване И добавяше: — „Някой ден ще се гордея с тебе, Георги! Аз, първият ти учител.“ И вечно сълзящите му очи отново овлажняваха. Той ги изтриваше с прътъркания си ръкав и продължаваше да се възхищава от новата му рисунка. Мълвеше се, че дори преподавателят ни по математика, едно сухо зло старче, признавал пред близките си колко се страхува да не сгреши нещо пред Жоро — повече, отколкото от инспектора. Тъй казвал: „Че аз всеки ден имам инспектор зад гърба си!“ Това беше нашият Жоро. Още в гимназията сам, без учител, научи английски, френски. Защото мечтаеше за пътешествия, за далечни чужди страни...

Неусетно спомените ме бяха овладели. Наистина, как се забравят първите стъпки в живота, първите трепети, първите приятели? Като в сън израсна напреде ми Жоровата схлупена къщурка, обрасла до стрехата с буйна асма.

И досега я помня, окичена с едри златни гроздаци, обвити грижливо от Жоровата майка в книжни кесийки да не ги кълват врабците.

— А леля Минка — добавих разчуствуван. — Майка му. Тя се топеше, бедната, от умиление, като слушаше тези похвали. Коя майка би устояла? Една нищо и никаква вдовица от войната, която цял ден се трепе по хорските домове, а какво чедо! Понявга тя се промъкваше през комшулука и посядаше на нашата пейка под прозореца ми на приказки. Наведен над уроците си, аз неволно подслушвах разговорите им. Помня и думите на мама: „Хубаво момче имаш, Минке, кадърно, ама май че множко играе. Няма мярка. Добре е да го залисаш из къщи с някоя работа да те посмени за малко. Я се виж, стопила си се от работа! Накарай го да примете тук-там, да поизмие, да понацепи дърва, да позакове нещичко! Няма да е за лошо!“ А леля Минка отвръщаше: „Яка съм още, не съм опряла до отмяната му.“ Майка ми държеше все на своето: „За него, Минке, за него ми е думата. Да

попривикне на труд, сестро! Жivotът няма да го глези, както глези мама.“ Леля Минка се подокачваше от такива съвети и отвръщаше припряно: „Чуй, съседке, та ме разбери! Едно ми е детето, едничко! Нищичко друго си нямам. Не ща отсега да затегли моето тегло. Поне дорде е край мене, да порахатува, а сетне, дето викаш, животът сам ще го научи на труд. Сега нека ме запомни с хубаво, да си отживее!“

Замълчах. Наистина, защо ли от всички тогавашни спомени този разговор се е запечатал най-здраво в паметта ми? Може би защото спрямо нас, другите деца, обикновените деца, мярките бяха по-различни. „Залудо работи, залудо не стой! — думаше мама. — Учете се на труд! Жivotът не е шега работа, хей!“

Приятелят ми ме гледаше въпросително. Защо ли спрях? Аз преглътнах въздишката, която напираше в гърдите ми, и продължих:

— А Жоро растеше, безгрижен, весел. И какъв другар — винаги готов да защити по-слабия, винаги да помогне. Та нали и мене веднъж извлече от вира, тъкмо бях нагълтал водата. Само дето не му се работеше много. Когато се случваше така, че и той да свърши нещо, Жоро отвръщаше все на смях: „Думата работа произхожда от старобългарския корен «раб» — значи занятие за роби.“ И все тъй със смях я претупваше набързо, за да му остане повече време за плуване, за ритане топка, за безцелно шляене из гората, за четене на романи. В осми клас, малко преди да свършим гимназията, баща ми се премести в друг град и както става в живота, ние се забравихме. А сега изведнъж този вестник...

Загледах се пак в снимката. Не, не се мамех! Това беше той — същият и все пак не съвсем същият. Нещо в него се бе променило, но кое? Може би очите — изразът им сега беше по-друг, дързък, някак безсръден както ми се стори, не като преди.

Хванах изтръпнал от вълнение ръката на приятеля си.

— Моля те, преведи ми тази статия! Горя от нетърпение да узнае какво е станало е него: инженер, лекар, художник, но каквото и да е, той не може да остане обикновен инженер, лекар или художник. Това, което е постигнал, трябва да бъде изключително — иначе не би бил Жоро.

Домакинът взе вестника и зачете:

Дъхът ми пресекна. Дали не се бях измамил? А приятелят ми не спираше да чете е равния си бавен глас, като от време на време се забавяше пред чуждия словоред, докато го сглоби в мисълта си, и пак продължаваше:

„Съдът е в пълен състав. Но вниманието на публиката е съсредоточено върху подсъдимия, едър, елегантно облечен мъж на средна възраст, с малко небрежно държане.

Процесът започва в 11 часа и 5 минути. Председателят извиква подсъдимия, който става бавно и се усмихва на публиката. Следват обичайните въпроси:

— Име, възраст, народност, семейно положение?

— Джозеф Рикардо Кортец, роден в Гватемала на 2 март 1914 г., неженен, неосъждан.

Председателят се изправя:

— При обиска ви са открити три паспорта с вашия портрет с три различни имена. Кое е истинското?

— Това, което ви казах. Председателят натърства думите си:

— При извършената проверка от нашето посолство в Гватемала се установи, че не съществува такова лице. Ясно е, че не сте гватемалец. Защо не кажете името и народността си, за да облекчите и процеса, и вашето положение?

— Казах ви.

— С какво ще подкрепите това твърдение?

— С моята честна дума! — отвръща дръзко Джо.
(Смях.)

Председателят удря звънеца и когато залата утихва, поставя главния въпрос:

— Подсъдими, признавате ли се за виновен?

— Не възразявам — отговаря със спокойната си усмивка Джозеф Кортец. — Наруших законите ви и ще получа, каквото се полага.

— Не така, Кортец! — натъртва председателят. — Искам честен, сърдечен отговор. Какво изживявате вие сега, чувствувате ли вината си?“

Приятелят ми спря да чете, докато прелисти вестника и намери новата колонка.

Какво беше престъплението на Жоро? Бунт, някакъв заговор, революция? Неуловимия! Навярно беше водач на въстаници, защото той можеше да бъде само водач, само пръв, никога на второ място.

Равният глас на домакина ми продължи да чете:

„Подсъдимият замълчава, но изведнъж вдига глава:

— Виновен, че защо? Затова, че живях, както ми харесва?

Адвокатът нервно пошепва нещо в ухoto на довереника си, ала той маха безгрижно с ръка. Председателят добавя:

— Не се ли разкайвате, не съжалявате ли?

— Да! — отвръща живо Неуловимия. — Искрено съжалявам, че не си подредих хубаво работите, та се оставил да ме хванете.

(Смях.)

Прокурорът иска думата:

— Моля да се отбележи предизвикателното държане на подсъдимия!

— Предизвикателно! — учудва се наивно Джозеф Кортец. — Уверявам ви, че не е предизвикателно, а естествено. Как да кажа, че се разкайвам, когато не е вярно?

Председателят вдига дебелата съдебна преписка и я сочи на подсъдимия:

— Вие изслушахте материалите по следствието, цялото обвинение. Вашите престъпления са строго

наказуеми. Вие чухте — фалшификации на банкноти и чекове...“

Подскочих. Жоро фалшификатор! Вестникарският репортаж не можеше да изрази всичко, но аз чувствувах страшната трагедия на моя другар, прикрита зад дръзкия му език. Това несъмнено беше Жоро, прям, безстрашен, но вече друг Жоро — Неуловимия Джо.

А равният глас на домакина, донейде отегчен от сухия съдебен протокол, безразличен към герои и събития, не спираше да изрежда въпросите и отговорите на този дълъг разпит:

„.... Открита е печатницата, открити са каналите ви, пласъорите ви, но все пак остават празнини, които сега трябва заедно да осветлим. Съобщете ни и други факти, други сътрудници!

Подсъдимият вдига рамене:

— Лошото е, господин председателю, че в нашата практика избягваме да водим картотека. Много хора, различни, и аз ги позабравих вече. Само едно ми е известно, че не сте разкрили дори една десета от сделките ми. Уви! Аз имах хубава работа и бях доволен. Прокурорът отново взема думата:

— Моля да се отбележи и това!

— Господин прокурор — обръща се към него подсъдимият. — Защо си правите труд? Нима мога да допусна, че на Неуловимия ще бъдат присъдени по-малко от десет години? А повече не може! Законът не позволява. Аз съм се сгущил под крилото му. И съм го приел като напълно естествено... дотогава, разбира се, докато междувременно не намеря начин да се разделя с вас по-рано.

Залата зашумява и председателят звъни продължително. После изважда една снимка на възрастна, скромно облечена жена и я показва на подсъдимия.

— При обиска я намерихме във вашата касетка. Коя е тази жена?

Кортец пребледнява, отстъпва крачка назад. За пръв път самоувереността му изневерява.

— Не я познавам — опитва да изльже той.

Прокурорът го прекъсва:

— В касетка не се пази непозната снимка. Това е вашата майка, нали?

Подсъдимият не е подготвен за този въпрос. Замълчава малко и след това отговаря с глух, променен глас:

— Всъщност това не ви интересува. То засяга само мене.

Председателят се навежда към него.

— Джозеф Кортец, защо не ни разкриете миналото си? Може би ще ви разберем, а това естествено ще бъде във ваша полза... Може би някакви смекчаващи вината обстоятелства...

Кортец сяда на мястото си смутен, обръща се към адвоката, съветва се с него, после се изправя.

— Моето минало! Добре, ще ви кажа нещичко. Но да сме наясно, то няма да ви ползува много — нито вас, нито мене. Така ще го предам, та да не хванете нишката. Уверявам ви. И то повече за господата...

Обръща се към журналистите и продължава, но вече не с предишния предизвикателен тон, а по-глухо, дори с някаква прикрита болка:

— Отдавна, много отдавна беше то, там, при скромната, добра женица на снимката... Отдавна, много отдавна... Само за Хавай мечтаех. Хавай, царството на всички, що не обичат труда. Хавай, вечната пролет! Така си представях всичко — ето, корабът приближава, в далечината димят Мауна-Лоа и Килеуеа, а на брега ме чакат мургави девойки с китари. Пеят и се усмихват. А когато слизам от борда, окичват рамената ми с леи — цветни гирлянди. После танци, веселби, безгрижие — по цели нощи на белия коралов плаж край тропическото море, по което се дипли лунната пътека, под кокосовите палми, изкривени от тайфуните... Хавайски нощи! Колко съм

мечтал за тях, изтръпнал от копнеж... И най-сетне, още съвсем млад, аз продадох туй-онуй и тръгнах. Оставил я, тази скромна, честна женица... Две години скитах по света, докато най-сетне параходът, с който пътувах, се прилепи към кея. Хонолулу, Тихия залив! А отвъд Зеления нос — Пърл Харбър, Бисерния залив! Гледах и не вярвах на очите си. Това ли беше градът на мечтите ми? Та къде се криеха мургавите девойки с китарите? Защо нямаше гирлянди? Пред мене лежеше един обикновен, безспорно хубав, модерен, но съвсем обикновен град. Аз не дирех такъв град. Затова ли бях преплавал два океана? Само кулата в пристанището с приветливото хавайско «Алоха», написано с големи букви, около които вечер светят гирлянди от електрически крушки, напомня за Хавай, Хавай на нашите мечти... Но да бъда справедлив. Наистина още същата нощ видях тъмнокожите девойки, чух хавайските китари... ала в нощните заведения. Имаше и леи върху рамената на тези, които даваха много пари... Хавай, раят, беше като всички други кътчета по земята.

Подсъдимият прекъсна разказа си и подпрян на парапета, замълча, унесен в спомените си.

— А вие? — подканя го председателят. — Какво сторихте тогава?

— Може би щях да се върна, толкова бях разочарован. Само че нямах пари. Едва стигнаха дотук. Трябваше да се работи! И тогава знаех няколко езика. Такъв съм, лесно заучавам. И може би това е моето проклятие, да, проклятие — всичко ми се удава лесно. Затуй и животът ми се развиши такъв бурен, стихиен...

Подсъдимият изправя глава. По лицето му се чете насмешка и високомерие:

— Колко ли са по-щастливи другите, онези, посредствените, които могат да вършат само едно — кърпят обуща или поправят часовници — и толкоз! Те нямат амбиции, не избират, не се люшкат от вълна на вълна... Няма що, постъпих в една кантора. И работех в нея честно, както казвате вие, докато... Хазайнът ми, един

прекрасен човечец, беше подписан преди година полица, но за беда кредиторът почина и наследниците си поискаха парите. Бедният човек! Нима трябваше да стоя безучастен, когато той загиваше, когато щеше да бъде разорен? Намерих из книжата на нашата кантора подписа на покойника и с неговия почерк написах чек за дължимата сума. Банката изплати чека, но адвокатът се усъмни, експертите откриха подправката и неочеквано двама с хазайна се озовахме в каторгата. Там между другото разбрах, че Хавай наистина е благословено кътче на земята — като природа, като климат. Аз не знаех преди, че из тукашните джунгли няма нито лъвове, нито тигри, въобще никакви хищни бозайници, че няма змии и крокодили, комари и всички онези отвратителни насекоми на тропиците. Но разбрах и друго — колко неприятно, досадно, дори обидно занимание е трудът. От сутрин до вечер, непрестанно, без да изправим гръб, беряхме ананаси и товарехме камионите. А на изток, в подножието на дремещия вулкан, се зеленееше захарната тръстика, из която пъплеха като мравки полуголи дрипави канаки^[1]. Всеки ден, всяка заran — без лято, без зима, в тая вечна пролет, всеки ден из безкрайната плантация! Ананаси, банани, кокосови орехи! Забранено ни беше дори да опитаме тези ароматни дарове на земята. Изтощени, смазани от жегата и от умора, ние се взирахме към океана, който се пенеше на две мили под нас зад живописната колонада на кокосовите палми, и мечтаехме за хладината му. Мечтаехме за свобода. Да вършим това, което ни харесва. Свобода! Не можех да издържам повече! Трябваше да се измъкна! Исках въздух, простор, волен живот... Най-сетне щастието ми се усмихна. Един ден дойде заповед, за освобождаване на един каторжник. Куриерът я донесе късно. Управлятелят вече беше излязъл, затова я остави на бюрото в канцеларията. Аз имах известни привилегии, бях от малцината, които имаха достъп до управлението. Като интелигентен каторжник отчитах извършената работа през деня от нашата група.

Случайно видях всичко. Скроих плана си за миг. Наоколо нямаше никой. Мушнах се в канцеларията и заключих отвътре. После се заех спокойно за работа. За половин час прерисувах заповедта, само с черния и с червения моливи, извъртях всичките ѝ подписи, дати и печати, като вписах, разбира се, сега вече моето име. Трябва да ви се похвалия, че някога, в моето детство, се готвех за художник. Поправо това беше едно от многочислените ми желания. Защото в същото време мечтаех и за пътешествия, и за подвизи, за диамантени мини, за научни открития... Учителят ми ме бе кръстил: «Нов Леонардо.» Ха, ха! Леонардо и Неуловимия Джо... Още на следната сутрин моторницата на затвора ме откара в града...

Изведнъж подсъдимият се обръща към обвинителя:

— Господин прокурор, видях, че наредихте нещо на помощника си. Съветвам ви да не си губите времето. От този факт няма да извлечете никаква полза. Аз успях отдавна да залича всички следи. Мои хора на служба при вас унищожиха цялото ми досие.

(Смях.)

— Бях отново свободен, но — извън закона. Тогава това ми беше много неприятно. Наех в хотела стая под чуждо име. Заключих се и се замислих. Какво трябваше да предприема сега? За щастие не чаках дълго. Още същата вечер в хола ме спря млад, добре облечен господин и без всякакви предисловия, съвсем по свойски ме поздрави за прекрасно подправената заповед. Нарече я «шедъровър». Аз изтръпнах, дори протегнах ръце за белезиците. Но той се засмя и направо ми предложи работа — да рисувам клишета за тяхната частна печатница на банкноти. Увери ме, че предприятието им било солидно, с отлична репутация, имало сътрудници навсякъде, дори в затвора, самият факт, че ме издирили тъй скоро, сам по себе си говорел красноречиво за качеството на организацията...

— И вие приехте? — запитва председателят.

— Но да! — усмихва се самодоволно Неуловимия. — Да река, че съм се колебал, ще ви изльжа. Известно ми бе

вече какво значи труд — десет месеца без нито един ден отдих. Там, в каторгата, не е като в училище, още в клас научиш урока и после правиш каквото ти скимне. Способен и некадърник еднакво трябваше да се мъкнем под палещото слънце и да пълним торбите, които смазваха рамената ни. Начаса реших — аз не съм създаден за труд. Нека работят ония, робите от плантаците, посредствените човечета от канторите, волоподобните, които иначе не могат да изкарат парчето хляб. Да работи, всеки може. Умението е тъй да наредиш живота си, че да живееш, без да работиш. Трудът е обида. Има един език, един хубав език, в който думата «работа» произхожда от корена «раб», което значи «занятие за роби»...“

Аз неволно извиках:

— Вече не се съмнявам. Това е той. Неговата шега от детинство е станала неговото престъпно верую.

И добавих нетърпеливо:

— Да видим и края, моля те!

Приятелят ми пак подхвана тази чудна изповед, дръзка, цинична и в същото време изпълнена с толкова болка, толкова безнадеждност, каквато само аз, който познавах Жоро, можех да открия:

„— Тъй започнах работата си. Скоро тя ме увлече и аз ѝ се отдадох с жар. Да нарисуваш една банкнота, с всички детайли, орнаменти, водни знаци, да изработиш клишето — това е такова изкуство...

— Престъпно изкуство! — пресича го прокурорът.

— Но доходно, уверявам ви. Ако можех да печеля толкова пари с честен труд, може би... Но не, малко плащате за честния труд. Пък аз винаги съм успявал лесно. Защо трябваше сега да си бълскам главата? Способен съм, много по-умен от мнозина, които си играят с милиони, които се шляят с автомобили, които, окичени с цветни гирлянди, пируват из локалите или се хълзгат с водните ски над вълните край Уайкики. Нима трябваше цял живот

да остана чиновник, слуга на тези безделници, да записвам сделките им с ананаси и банани?... Това е, което исках да кажа. Друго няма. Аз навлязох бързо в новото си поприще, овладях го и не след дълго заработих напълно самостоятелно. Гордея се, че успях да стана това, което съм, Неуловимия Джо, най-опасният фалшификатор в страната. Доста ядове ви създадох, нали?

Подсъдимият се усмихва, и сяда на мястото си. Адвокатът шепне нещо недоволно в ухото му.

След кратко съвещание председателят на съда отлага заседанието за следния ден.“

Приятелят ми спря да чете и отпусна вестника.

— Наистина, интересен характер! — промълви той.

Интересен! За него беше само интересен. И нищо повече.

А моите очи бяха овлажнели. Сърцето ми се свиваше при мисълта за това, какво беше станало с някогашния Жоро, с добрия приятел, когото аз помнех — способния, но разглезен от леките успехи Жоро...

[1] Канаки — местни жители на Хавайските острови. ↑

ПОСЛЕДНИЯТ МУ ПОЛЕТ

Ятото бързо набираше височина. Огреният от слънцето, назъбен като трион италиански бряг, в който се стържеха налитащите вълни, потъваще някъде назад, избледняваше и се стопяваше в мъглявината на морските изпарения. Отдолу блестеше Адриатика, огромен, лъскав като син сатен, нагънат в леки копринени тръпки и ошарен в чудна мозайка от белите отражения и тъмносините сенки на облаците.

Последен полет! Последен полет!

И край! Край на този неспирен кошмар — войната! Край на ужаса пред връхлитаия вражи самолет, пред зловещо зиналите дула на оръжията му, пред бляскащите огънчета от тези дула, пред сребристите дири на снарядите, опасващи самолета в коварната си паяжина, сред която дебне смъртта...

Най-сетне изминаха определените полети и сега го чака наградата, заслужената награда. Ще се приbere пак там, в Илиоис, ще купи работилницата на бай Спиро, ще си вземе вила и кола, ще заживее охолно.

Ще опита да забрави войната! Ще престане да се събужда нощем, облян в пот... Огън, пламъци, пламъци, които избухват отвред, и пропадане, падане, падане в някаква бездънна пропаст...

„Ястреба“ — тъй го наричаха в ескадрилата. Досега, след толкова схватки, винаги се измъкваше невредим. И все пак подир всяка победа, когато проследяваще надолу пламтящата спирала на пристреляния противник, някакво досадно чувство стягаше гърдите му, задушаваше доволството от победата, сякаш шепнеше: „Е, добре! И този път се отърва. Но следващия, следващия?“

Машината ревеше и се възземаше стремглаво нагоре, притиснала тялото му към седалката. Набъналите кумулуси, чиито основи сякаш бяха отрязани с нож, връхлетяха върху му. Неволно пилотът стисна лоста. Машината се вряза в блестящата пара, изчезна в белия хаос, в някакъв странен свят, без време и без посока. Секунда-две-три — изведенъж самолетът се откопчи от лепкавата прегръдка на мъглата,

небето отново засия, слънчевите отблясъци затрептяха по двата му корпуса.

Най-сетне край!

Ще се прибере, ще се ожени, бащата на Елиз вече няма да пречи... Елиз, откога не бе я виждал! Споменът за нея, поизбледнял сред всекидневните опасности, сред разгулните нощи при кратките отпуски, отново се избистри. Сякаш жив, пред него, върху кръстачката на мерника, изплува един мил образ с дяволита усмивка и две сини очи, които стопляха сърцето му.

Що ли биха казали другите летци, ако можеха да надзърнат в мисълта му? Гледайте, гледайте — ще се задавят те от смях в бара, пред празните бутилки, — нашият Ястреб, летецът без нерви, героят с цяла шепа медали за храброст — мечтае за дом, за жена, за деца...

Наоколо прелитаха белите облачни купни, накъдрени, релефни като приказни снежни дървета край препускащ влак, прииждаха и отскачаха назад, надолу и назад.

С привично движение летецът оправи тръбата на кислородния апарат, намести очилата.

Ястреба — летецът без нерви!

А ако знаеха...

Внезапно облачната завеса свърши, сякаш някой невидим великан бе издърпал назад огромно снежно-бяло руно. Морето отново лъсна, далечно, недействително, някак причудливо вдълбано от височината като синя чиния.

Бавно, неусетно пъплеше насам албанският бряг, нарязан в ситни фиордчета, и навлизаше леко, уверено в морето, навлизаше, навлизаше, додето запълни всичко.

Тук-там височините блестяха, покрити със сняг. Колкото приближаваше към север, белите петна наедряваха, сливаха се едно с друго, застилаха цялата земя и само по речните долини се провличаха тъмни езици, сивокални полуострови сред снежното море.

Сърцето му трепна. Ето Пирин! Снежен колос, надигнал могъща снага, горд, мълчалив, като страж! Уви! Сега той е безсилен да ги спре, жалък...

Пирин! Колко е бродил из тъмните му дебри. Изкачвал е каменните върхове; пълзял е по настръхналите зъбери — виж там са Стражите, с Иглите... Ето Ел-тепе! Гигантска триръба пирамида от

захар, метнала черна сянка в циркуса на Казана. А оттатък по Бъндеришките скали се крият еделвайсите...

Там откъсна първия цвят — за Милка... Где ли е тя сега? Дали в София? В този злочест град, осъден на гибел...

Пилотът стисна зъби, тръсна глава да разгони напиращите спомени. Той беше летец, американски гражданин. Америка, която го приюти в нуждата, е неговата родина. България е вражда страна, с която сега воюва.

В радиобонето прозвуча гласът на командира:

— Настигаме летящите крепости! Кръжим!

И в миг цялото ято свърна вляво след водача. После изви надясно и пак наляво, за да не изпревари тежките бомбардировачи, които едва се виждаха в бездната под тях като орляк бели чайки.

А това е Рила! Ето манастира! Тъй високо, пък се вижда всичко: дворът, църквата, Хрелювата кула... А на изток е Мусала, обгърнат от облаци като бяла чалма, под която зее запълнената с мъгли Демиркапия. Там откри със самолета си затрупания от лавината скиор. Някога...

И все пак — лоша шега му изиграха. Не биваше да го пращат тук. Можеха да го преместят в друга част. Не тук! Не е все едно, макар че и тук войната е все срещу германците. В радиобонето долиха кратките заповеди на командира, слухът му ги улавяше и предаваше като че ли направо на мускулите, които с привични движения ги изпълняваха, докато съзнанието му оставаше незасегнато, безучастно, увлечено от пороя на спомените.

С развълнуван поглед, стиснал до болка устни, пилотът оглеждаше познатите местности, които пъплеха под него — нагъната бяла коприна, по която ниското зимно слънце искреще в розови отблясъци.

Това безспорно е Кюстендил, Хисарлька, скътан сред заоблените склонове. От дълбините на душата му изплува избледнял спомен, обистри се, упътни се. Хубав спомен, лъхащ гордост, доволство. А кога беше то, преди пет, преди десет или преди сто години и дали въобще е било? Изпитваше нова машина-чайка, нескопосна машина с малки криле. Беше издърпал назад лоста да изтръгне от нея всичко, на което тя беше способна. Моторът ревеше и го теглеше стръмно нагоре към безоблачното небе. И изведнъж — нещо странно, сякаш оглуши.

Такава грозна, тревожна тишина! Може би измина само един миг, докато разбере що е станало — моторът беше спрял. Машината губеше скорост, увисна във въздуха и внезапно се хълзna надире, изправи се, после опашката се вирна нагоре, а земята се люшна пред него.

Той опита да запали отново мотора, защрака нервно ключа, натисна ръчката за газ, напред-назад...

Що да стори?

Заповедта за такива случаи беше категорична: „Скок с парашута.“ Командирът винаги казваше така: „Самолет се създава за няколко дни, а летец — с години.“

Е, добре! Ще скочи, ако успее да отвори заяждащия капак на кабината — а после? Как ще се оправи — анкети, следствия... Много нощи поред, легнал по гръб, преди да заспи, той бе премислял какво да стори, ако закъса така. И все му се струваше, че може да се спаси. Но не с планиране! С тези малки крила, при липса на скорост... Тогава? Тогава трябва да набере нужната скорост... Той натисна лоста напред. Земята се вирна пред него, наедря, връхлетя. Точно във визора се виждаше сградата на земеделското училище, която бързо нарастваше, издуваше се, надигаше се, а земята се разтягаше в страни грозна, застрашителна, сякаш не родна твърд, опора, почивка, а някакво настръхнало враждебно чудовище. Скоростомерът сочеше: 100, 150, 200, 250, 300 километра, превърташе се лудо 400, 500... От бързината слюденият покрив на кабинката се напука, корпусът затрепера, зави зловещо... 550 километра! До земята оставаха двеста метра, не повече...

Рязко изтегляне лоста назад! Набрала скорост, машината се подчини, хълзna се над пожълтялото пасище и кацна. Чудото беше станало... Тази нощ той спа в ареста, защото не бе изпълнил заповедта на командира, рискувал лекомислено живота си, а на следния ден... бе представен за повишение. Обикновени военни нелепости... Когато приятелите му го разпитваха как е станало всичко, той отговаряше: „Всъщност нищо особено! Аз бях убеден, че ще оцелея. Чер гологан губи ли се?“ Оттогава му остана прякорът „Черния гологан“...

В слушалките зазвуча гласът на командира:

— Ало, ало! Внимание! Ястремба да влезе в строя!

— Слушам! — отвърна той виновно и сви да догони групата си.

Черния гологан...

Отприщени веднъж, спомените нахлуваха в съзнанието му, заливаха го, удавяха го. Спомени, толкова много спомени! А той смяташе, че е забравил всичко.

Отдолу е Перник, забулен с черна мъглива утайка. И там... там...

Пилотът преглътна с мъка. Неволна въздишка се изтръгна от гърдите му.

Ицко... приятелят от школата — двамата неразделни! Та нали затуй единият стана пилот, а другият — наблюдател. Винаги летяха заедно. И тогава също — начело на ятото, все неопитни летци-школници. Денят беше прекрасен. А как стана всичко? Той усети страшното непоправимо, когато беше късно... Лостът в ръката му внезапно омекна. Извърна се рязко и що да види? Витлото на следващия самолет се бе врязало в кормилото му и то, увиснало на здравите жици, се вееше от дире, никаква жалка дрипа. Нямаше спасение... Само успя да извика: „Ицко, скачай!“, след което се подхвърли навън. Тялото му олекна, изгуби тежестта си и само бързото надигане на земята и писъкът на въздуха в ушите му издаваше, че пада. Ръката му напипа металната дръжка... Тласък под мишниците и в бедрата и парашутът изплююща над главата му. В този миг падащият самолет профуча край него, а вътре... изправен, в последен опит да закачи парашута си, Ицко, втренчил в приятеля си ужасен, все още недоумяващ поглед... Само миг... Ала миг, дето никога не се забравя... После самолетът се блъсна в стърнището...

Цял месец го лекуваха в психиатрията, цял месец напрегнати кошмари, безсмислен унес и кратки опомняния... А когато го изписаха, той вече не беше годен за летец. Всеки път, щом само си припомнеше експлозията на разбития самолет, в душата му отново избухваше грозната мъка, по-право не мъка, а нещо по-страшно, без име — никакъв неопознат ужас пред безумието.

На прощаване командирът на орляка го предупреди:

— Ти си летец, остани при нас! Има време, ще позабравиш, ще закоравееш като нас, като мене. Как смяташ, дали и аз не съм загубил някой скъп другар? А навън, виж, за такива като нас няма място. И без това мнозина дирят хляб, дирят каква да е работа. Какво ще вършиш ти?

С тази истина той се сблъска още на другия ден.

— Какво можете? — запита го директорът на чорапената фабрика, където го бе отправил един приятел.

— Бях летец — отговори той с усмивка, — шофирам, карам ски. Добър летец съм, ето атестацията ми.

Директорът отвърна любезно:

— Вижте, млади момко, нашата работа е сериозна, а човек, годен да стане летец... как да Ви кажа, това е хубаво, но нали разбирате... романтика, авантюризъм... а ние боравим с положителни неща... търсим улегнали хора... Защо не се върнете пак в летището?

В продължение на цял месец получаваше горе-долу такива отговори. Отчая се съвсем.

Накрай съвсем случайно попадна на един съученик в Пътното управление.

— Имаш късмет — рече му той. — Напуска ни машинистът на един от валяците. И ти досега машинки си човъркал. Ще те пратя с един стар майстор, за два дни ще изпечеш занаята. Работата не е за изпускане, трудно се намира сега...

Валякът пухтеше по шосето за Враждебна. Облян в пот в нажежената машина, той пълнеше бавно напред — сантиметър по сантиметър, метър след метър... мудно, досадно като охлюв... а след това назад — сантиметър по сантиметър, докато пребъхти добре трошлияка по пътя... сантиметър по сантиметър... А в туй време от летището, отвъд телената ограда, излитаха аеропланите, рееха се из простора, приземяваха се — някои гладко, плавно, а други — неудачно, с подскачания като щъркели... Понякога той самият се хващаше, че не работи, а стои бездеен, унесен, устремил жаден поглед към плаца... Край него профучаваха с мотоцикли и леки коли довчерашните му другари, а той извръщаше глава, за да не го познаят. В гърдите му всеки час се набираше някакво чувство на неудовлетвореност, на обида, на срам — летец и валяк!

На третия ден напусна, по-право избяга, заряза машината сред полето и тичешком се прибра в къщи.

Не можеше да остане повече, трябваше да се махне къде да е, само да се махне!

Нямаше баща, нямаше майка, нямаше близки. Само Милка... Обеща, че ще се върне, ще ѝ се обади... Продаде покъщнината, която

имаше, заря се по света... Видя много страни, възмъжа. Но колко мъки, колко огорчения, колко обиди му струваще то!

Влечеше го Америка. Накрай попадна и там. Един далечен сродник, бай Спиро, го приюти, взе го на работа в своята работилница. Поправяха автомобили. Ех, неприятно беше наистина, сред разглезните, сръдливи клиенти, ала вън, без работа, беше още по-зле. За беда бай Спиро умря, а работилницата попадна в ръцете на кредиторите. Отново се озова на улицата без пукнат цент в джоба. Край него шумеше потокът на живота, святкаха неоновите реклами, примамливо съскаха по паважа автомобилите, от ресторантите долиташе нежна музика, витрините бяха отрупани с лакомства, а той се мъкнеше полугладен, без да знае в кой приют за скитници ще нощува. Накрая като връх на всичко научи за сватбата на Милка. И когато беше изгубил всяка надежда, срещна Джим, шлосера от работилницата на бай Спиро.

— Ти си авиатор, нали? — запита Джим.

— Бях.

— Ела! Търсят дубльор, за филм. Нали не държиш много за кожата си?

— Сега — никак!

Така гладът отново го направи летец. Премяташе се из въздуха, правеше луди лупинги, бесни свредели, пикираше... и винаги оцеляваше...

Черния гологан!

Когато избухна войната, той се записа доброволец. Не се посрами. Би се честно, не отстъпи нито веднъж, свали цяла дузина противници и сега заслужено очакваше наградата...

Подтискана отдавна, някаква досадна мисъл изплува в главата му:

— Награда, значи — като наемник...

— Глупости! — махна той с ръка. — Така е в живота: или печелиш, или губиш... Така е и във войната... Няма значение за какво се биеш и срещу кого... Ако не го свалиш ти, ще те свали той.

— Като наемниците, нали?

Металическият глас в слушалките отново запраща:

— Внимание! Внимание! Наближаваме обекта!

Пилотът отпусна лоста. Насреща изникна притъпеният бял конус на Витоша, нащърбен от извивките на Владайската река, която просветваше в сините сенки на пролома. До нея Люлин, Санаториумът, Кърлежът... А зад тях — пространно езеро от мътен дим, който забулваше София... неговата София...

Болезнена спазма сви гърлото му. Не, не биваше да го пращат тук. При все че бе надраснал всички предразсъдъци, всички празни чувства... При все че бе станал суров, твърд, истински рицар на въздуха...

Все по-ниско и по-ниско, в стесняващи се спирали, слизаха изтребителите, а дълбоко под тях пъплеха бавно, неуловимо летящите крепости. Наоколо взеха да се пукат бели облачета. Артилерията се опитваше да им прегради пътя.

През снежното поле се точеше на изток тънка кална ивица — Цариградското шосе, по което се изнизваше цял керван автомобили, един след друг, един след друг, все в една посока — навън, по-далеч от застрашения град.

„Така е! — обхвана го някакво неизпитано досега раздразнение, някаква гневна погнуса изпълни сърцето му. — Бягат. Както в Лондон. А другите остават. Как ще бягат? Пеша ли? Тези, които докараха войната, бързат да се измъкнат. Но после пак ще се върнат, ще държат речи, ще ронят престорени сълзи над безкрайните редици ковчези...“

Мъглата се поразсия и под нея изплува градът, пъстра плетеница от правоъгълни шарки, насечена с правите линии на булевардите. Грейна златният купол на Александър Невски.

И ето — ту тук, ту там по тази странна плетеница заблещукаха огнени искри — пламнат-угаснат, а на местата им изригнат бели облачета. Като цветенца, като хризантеми. Ту тук, ту там. Бомбардировачите бяха почнали работата си.

Като бенгалски огньове. Пламнат-угаснат.

А всъщност долу е ад. Ад! Нима не знае що значи бомбардировка? Всяко пламъче, всяко бяло цветенце е ужас, ураган, що помита къщи, разкъсва хора... Само преди една година той беше в Лондон. Сирените пищяха отбой, еднакво зловещо както тревога, така и отбой. Той се измъкна от скривалището и пое към гарата замислен. Едно е във въздуха, като орел, където можеш да се бориш, да падаш или да побеждаваш — друго е долу, зарит като плъх под земята, слаб,

безпомощен, да очакваш от слепия случай живот или смърт... Гарата беше далече, а улиците затрупани с тухли и хоросан. Отстрани стърчаха зловещо порутени стени. Димяха съборени греди. Лутаха се обезумели хора... Внезапно до него пристъпи един господин, четиридесет-петдесет годишен, с черен костюм, омащен с вар, и по чорапи. Личеше, че е джентълмен и все пак — по чорапи.

— Моля ви — обърна се той с безупречен тон. — Ако обичате, светнете с фенерчето си! Знаете, изпуснах си ключа и не мога да вляза в къщи... Живея отсреща...

А беше ясен, слънчев ден и от цялата сграда стърчеше само вратата.

Смутен, заекващ неловки извинения, той бе побързал да избяга от полуделия човек.

Задъхани, суетящи се хора ровеха в развалините и извличаха обезобразени, неузнаваеми човешки трупове.

Една жена стоеше нарасред пътя и пищеше, простряла ръце нагоре, където висеше на електрическите жици детето й, превърнато в кървав парцал...

Долу пламъчетата лумваха и угасваха.

И там е същото — както в Лондон... Може би в този миг литва във въздуха къщата, където е роден, може би Милка пиши сред улицата, изгубила детето си... Може би...

О, войната по начало е свинщина, но това, което прави той... Участвувал е в много бомбардировки, но те не бяха такива... Бяха срещу чужди градове, непознати — все едно разгъната карта, план... А тук, където познава всяка улица, където от всяко кътче пази свиден спомен...

— Месери от изток! Внимание! Месери! — прозвуча гласът от бонето.

Спомените изведнъж се стопиха, разгонени като врабци, остана едно — летецът-изтребител, Ястреба, победителят в толкова въздушни битки, — остана страстта за победа...

Той изви лоста и връхлетя надолу, където бърза наедряваха няколко тъмни чертички — месершмитите.

Върху кръстачката на прицела кацна един, но с ловък лупинг отскочи срещу командирския самолет. Засвяткаха бордните оръжия.

Кръстосаха се светещите траектории. Двата противници се срещнаха и се разминаха.

— Не улучи! — изръмжа пилотът, но мъкна тозчас. Радиобонето пропусна кратък стон и мъкна, а лайтнингът взе да се мята непокорно, от опашката му изригна бял дим, източи се дълга бухнала опашка и полетя надолу в бездната.

Зададе се втори месершмит!

Ястреба опря пръст в спусъка, уверен в себе си, спокоен. Противникът откри огън отдалече. Белите лентички зашариха в страни.

„Новак!“ — помисли пилотът.

И продължи да дебне. Още миг! Машините връхлитаха една срещу друга. Отсреща, в противниковата кабинна, се мяркаше лицето на летеца, а от дулата отскачаха бързи искри.

„Дали ще удържи, да не отстъпи?“ — мина му през ума, ала месершмитът не устоя, не бяха толкова здрави нервите на пилота му, обърна корем и профуча нагоре.

Този миг чакаше винаги Ястреба, тогава действуваше. Натисваше спусъка и с всичките си оръжия раздираше вражеския корем като ястреб, уверено, безпощадно...

Но сега ръката му трепна. Очите му се приковаха в двата кръга на крилата — родния трицвет. Нешто по-силно от волята спря ръката му.

Може би вътре е някой приятел, близък... Но дори и непознат, той пак не е чужд — а българин... българин...

Месершмитът се прехвърли през крило и отново го нападна с всички си огън. Отново черният му силует се застоя върху кръстчето на мерника и отново Ястреба не натисна спусъка...

Може би е приятел, близък...

Защо пък не се маха? Защо се върти като досадна муха все пред дулата? Каква е тази дързост, безразсъдство?

Или може би знае за какво се жертвува...

Белите ленти от оръжията му се носеха някъде вляво, но ето бързо наблизиха, наблизиха... Виж, огънят блесна право в очите на Ястреба... Резервоарът избухна, пламъците обхванаха бордовете, крилата, целия свят... Машината пропадна надолу... надолу... в някаква огнена бездна...

ЗАКЪСНЯЛА ПОЧИТ

Стоях умислен до гроба на майка ми. Скоро до мене спря една инвалидна количка. Новодошлият се пресегна с мъка, сложи върху съседния паметник разкошен букет кали, после се отпусна изморен върху облегалката на количката.

Така унесени в своите спомени, ние мълчахме дълго.

Непознатият въздъхна тежко.

— Закъсняла почит! — промълви той унило. — Безполезна, но...

От учтивост запитах:

— Ваш близък?

Инвалидът ме изгледа продължително.

— Баща ми.

И добави с изненадваща рязкост:

— Аз го убих!

Схванал смайването ми при тези думи, той побърза да се доизкаже:

— О, не точно така... Но все пак... Ще ви разкажа всичко... Нали сме тук, на гробищата, сред сенките на миналото. Нека да извикаме още една сянка. Пък вие съдете... Още имам някои близки тук, но пред тях не смея... Като че ли пред чужди хора е по-леко...

Приближи количката си до мене и продължи:

— Позабравих родния език, но простете, отдавна не съм говорил... А съм роден в този град. Живеехме ей там, до гарата, където сега се зеленее новата градинка. Тогава, когато бях дете, на същото място бяха струпани сиенитните блокчета, с които после настлаха булеварда. От тези павета си правехме крепости и водехме истински сражения с децата от другата махала. С прашки. Така израснах неусетно, с малко учене и повече четене на романи, шляене по улиците, ходене на кино. Майка ми беше умряла отдавна, аз дори не я помня, а баща ми толкова искаше да ме изучи... Какво не опита бедният, но напразно. Не ми допадаше учението и туй то. Класната стая беше тясна за душата ми. Мечтаех за далечни странствания, за

романтични приключения, за подвизи. Понякога, в изблик на гняв, баща ми се заканваше: „Мисли му, овчар ще те направя!“ Пък аз се подсмивах в себе си. Защото вече бях решил. Целият ни план беше готов. Двамата с приятеля ми Стефан всяка вечер се примъквахме до глухата линия към Военната рампа, завирахме се под изоставените вагони и разучавахме осите им. И една нощ успяхме да се сврем незабелязано под спалния вагон на експреса. Заприиждаха пътниците. От нашето закритие ние виждахме само скъпите излъскани обуща на мъжете и обутите в копринени чорапи глезени на дамите, които се изгубваха нагоре по стъпалата, сякаш се възнасяха на някакво небе, а след тях се провлачваха грубите кундури на носачите с елегантните куфари, облепени с хотелски марки от цял свят. „Стефо — пошепнах аз, — и ние някога ще се върнем с такива куфари.“ Другарят ми не отговори, а се изплю шумно. След малко влакът потегли. Това може би беше най-вълнуващата, най-романтичната авантюра в живота ми. Гърмяха колелата, гърмяха релсите, гърмяха стоманените ресори, сякаш в това малко пространство между вагона и литналите назад релси вреще цял ад. Гръм и трясък? Едва се удържах да не падна, вкопчан с премалели пръсти в стоманените пружини. Два-три пъти спирахме, но дорде си поемем дъх, пак потегляхме напред в черния гърмящ ад. Когато най-сетне пристигнахме в Истанбул, двамата, ни живи, ни умрели, излязохме изпод вагона и се дотътрахме до една градина. Едва седнали, и заспахме. Събудихме се надвечер. Бяхме премалели от глад. Повлякохме се към пристанището. Лодки, гемии, параходи! И викове, крясъци! Толкова пъстри носии, толкова различни народности, толкова непознати езици! Главите ни се замаяха. Случайно дочухме български думи. Един готвач на открито, вдигнал капака на димяща тенджера, хвалеше щедро гозбата си: „Вземи едно шерденче, та да ме поменуваш!“ Ала клиентът, също българин, навярно хамалин от пристанището, все заничаше към другата тенджера с по-евтиното ястие. Ние приближихме гузно, привлечени като от магнит към примамливата пара, разправихме набързо патилата си и готвачът ни на храни богато. Да е жив и здрав! Но за беда, додето ние лапахме лакомо, хамалинът доведе един полицай. „Хъшлаци такива! — провикна се той. — Ще бягате от бащите си, а?“ По чудо се отървахме. Два дни се лутахме, докато намерим работа — да пренасяме с чуvalи въглища на един параход. Ама каква работа! Още

там ни се нацепиха ризите по гърбовете. И когато стоварихме последния чувал, не се върнахме на брега, а се завряхме в трюма. Сбараха ни чак в открито море. Не ни биха, само ни пратиха да помагаме на огнярите. Свалиха ни в Кайро. След това вече не помня колко пъти ни гониха от корабите — и ние пак тръгвахме да просим, да крадем плодове, да товарим пароходи...

Увлечен от разказа му, аз слушах мълчаливо. А той сякаш ме бе забравил. Разбрах, говореше повече за себе си, да се изприказва, да му олекне:

— Тогава сме минали през много хубави места... Но красотата не се забелязва, когато стомахът е празен, когато тялото е смазано от умора, когато очите се слепват за сън... Всъщност какво видях по пътя? Все едни и същи тъмни, задушни корабни трюмове, едни и същи каменни кейове, задръстени с товари, едни и същи торби с въглища, едни и същи скърцащи мостчета от пристана до палубата. Нищо друго... А един ден в Аден, от който впрочем помня само табелката с името, моряците откриха приятеля ми зад струпаните сандъци. Свалиха го тозчас на брега. Навярно и аз трябваше да го последвам, да не се делим, но не се реших. Тъй е в скитничеството — сближиш се с някого, смяташ, че нямаш по-близък от него и... го загубиш. Все едно не е съществувал, а си го зърнал само ей тъй, като на филм... Найсетне след няколко месеца се домъкнах до Сидней... Сидней, какъв прекрасен град, попълзял върху дългия полуостров между двата сини залива, със светли сгради и блестяща зеленина из парковете, с цветя и бял пясък по алеите. Сидней, южната кралица! Впрочем, знаете ли какво представлява Австралия? Трепнах, изненадан от въпроса.

— Все ще мога да я намеря на глобуса.

И се усмихнах виновно, а събеседникът ми продължи:

— Бях постигнал мечтата си — Австралия! Благодатна, обетована земя! Оставаше ми само да забогатея, да стана милионер. Но как се става милионер? В романите, които бях чел, това не се споменаваше. Ща не ща, поех към вътрешността на континента. Временно, додето посьбера малко пари, склоних да стана... овчар. Не се чудете! В джеба си нямах нито пенс. Уви! Думите на баща ми се събъднаха много рано. От сутрин до късна вечер, от мрак до мрак, препусках след угоените мериносови овци по еднообразната, скучна до втръсване равнина, осеяна с редки евкалиптови гори. Тези странни

гори, без сенки, израсли над тучните поляни. Чудновато дърво е евкалиптът — известно ви е, нали?

— Било най-високото дърво на света, доколкото си спомням.

— Ценно, много ценно дърво. Твърдо, нараства бързо — до сто и петдесет метра. Евкалипти и овце, това е валутата на страната. И аз, бедният скитник, препусках из степта да угоявам тази валута. Труд, труд, до премаляване и... нито едно приключение, никаква опасност: ни звяр, ни разбойник. Ако бях овчар в България, поне с вълци щях да се боря. А тук? Най-страшните ни врагове бяха... зайците. Навярно сте слушали за тях. Пренесените от Европа домашни зайци избягали на свобода, подивели и тъй като в Австралия няма едри хищници, се намножили толкова, че станали национално бедствие. Такива пакостници, макар и по-малобройни, бяха кенгуруте. Унищожаваха посевите, изгризваха пасищата, не оставяха трева за овцете. Как не опитвахме да се справим с тях: устройвахме хайки, залагахме капани, заразявахме ги с болести, стреляхме ги — напусто. Някога мечтаех да ходя на лов за тигри, а бях станал обикновен ловец на зайци и кенгури, ловец на най-бездобидните твари на земята. Накрай захванах да сънувам тези купища убити животни. Затова зарязах занаята и станах стригач. Обикалях от ферма на ферма да стрижа стадата. И тази работа не беше лесна. Овцете са яки, охранени. Не се дават легко. Но и аз сред природата бях загрубял. Другарите ми събличаха до двеста руна на ден, а пък аз достигнах двеста и петдесет. Посьбрах някой и друг фунт, облякох се по-добре. Тръгнах по вечеринки. Там се запознах със Силва, една мила девойка. Харесахме се. Ала баща й, фотограф в градчето, не искаше зет-стригач, та ако ще би най-добрият стригач в околността. Втори път смених занятието си. Прибра ни той при себе си и животът потече тихо и спокойно. Край на мечтите за подвизи, на детските романтични увлечения. Неусетно бях станал един улегнал, почтен фотограф. Тогава реших да се обадя на татко, да му се похваля. Но не получих отговор. Проверих чрез легацията. Починал един месец след моето бягство. Удар. Стана ми много мъчно, но не можах да си обясня защо пък тъкмо тогава го беше слетял този удар. Случайно, как другояче? И животът отново потече по старому. Имах син — Любо, едър и хубав, който скоро щеше да свърши колежа. Често ми помагаше в ателието. Беше умно, схватливо момче и аз с нетърпение очаквах да му оставя цялата си работа, парите си. Виждах, че много не му допада,

той беше буен, жив, любознателен, но не допуска... Мислех си — всъщност мнозина не обичат професията си, но се примиряват. Нали му осигуряваше охолен, спокоен живот? И един ден...

С дълбока въздишка той бръкна във вътрешния джеб на сакото си и извади от кожения портфейл едно кратко писмо.

— Чуйте!

Вдигна към очите си измачкания лист и зачете:

— Мили татко, не ми се сърди...

После се извърна към мене с виновен, сломен глас:

— Пък аз дори такава бележка не бях оставил. Измъкнах се... Но да продължа: „Не ми допада тази работа, за която ме тъкмиш. Да стоя цял ден до апарата и да се кланям. Моля, усмихнете се! Наклонете глава насам! Изглеждате очарователно. Не, не мога повече. Искам и аз да видя света.“

В очите му бяха избликли сълзи. Ръцете му с пожълтялото писъмце се отпуснаха безволно върху коленете.

— Какво не опитах: полиция, вестници, радио, детективи — напразно! Сякаш потъна в земята. И сега — уви! — ми стана ясно какво е преживял някога баща ми, клетият.

Изведнъж инвалидът заговори с неподозирана живост:

— Защо човек разбира живота, когато е вече много късно? Защо? Ех, ако би могло някак си по-напред да бъдеш баща, а сетне син, та да знаеш... Нелепо, нали? И все пак, ако децата знаеха...

Той отпусна изморено глава на гърдите си.

— Един ден по телефона ми се обади някакъв груб глас. Каза ми горе-долу следното: „Синът ви е в наши ръце. Ако ви е мил животът му, трябва до края на седмицата да ни броите откуп пет хиляди фунта. Вземете още днес сумата от банката и я носете със себе си, докато ви я поискаме. Не се опитвайте да ни издадете на полицията. Предупреждаваме ви — Любо е заложник.“ Веднага след този разговор се свързах с полицейския участък.

Инспекторът Томас, наш стар познат, ми нареди да предам без съпротива сумата на бандита, който ще се яви да я получи. А детективите ще имат грижата да го пипнат. Но какво беше учудването ми, когато след пет минути същият глас ми се обади отново по телефона „Знаем, че предупредихте полицията. Съветваме ви да не разчитате на нейната помощ, ами да пригответе парите.“ Не посмях да

подиря инспектора втори път, а направо поех към банката. По пътя забелязах, че на двадесетина крачки отзад ме следват двама едри мъжаги, безспорно хората на Томас. В банката взех парите, сложих ги в джеба и излязох. Двамата ми телохранители тръгнаха след мене. И тъкмо прекрачвах изходната врата, внезапно звънците проехтяха, а вратата се щракна автоматически зад мене. Настана суматоха. Някой беше пуснал в действие системата за тревога. В салона вече не можеше нито да се влеза, нито да се излеза, докато не пристигне полицията. Вътре беше останала и моята охрана. Тогава до мене се приближи един млад господин и с усмивка посочи вратата: „Убедихте ли се, че сме по-силни от Томас? Затова дайте сумата!“ Лявата му ръка беше мушната в джеба на сакото и оттам, под плата, стърчеше застрашително дулото на пистолета. Подадох му парите. „А Любо? Кога ще го пуснете?“ — пошепнах с разтреперани устни. Младежът отвърна злобно: „Вие опитахте да ни предадете...“ После изтича навън и се метна в минаващия автомобил... Цяла седмица чаках да ми върнат Любо, моето дете. Такава тревожна, кошмарна седмица! Накрая разбрах, бандитите са го убили, за отмъщение... Аз отдавна се оплаквах от повишено кръвно налягане, навярно наследственост... Ударът ме повали ненадейно.

Не ме уби, но ето, виждате докъде ме докара... След два месеца, все още прикован в леглото, получих писмо от Любо... Обаждаше се от Суматра... Кратко, лаконично: „Засега не ме търсете! Отново тръгвам на път. Ще се върна, когато сам се издигна в живота.“ Обадих се пак на инспектора Томас. „Ясно е — реши той. — Бандитите въобще не са виждали твоя Любо. Научили са само за изчезването му. А те имат хора навред. И са решили така да ти измъкнат парите. Нов трик. За пръв път ми се случва.“

Времето минаваше, а от Любо никаква вест. Никаква! Тогава ми хрумна нова мисъл. Тя стана моя идея-фикс. Трябва да изкупя вината пред баща си! След това моят син ще се върне...

Непознатият разпери безпомощно ръце.

— И ето ме, дойдох. Тъй както мечтаехме със Стефан някога, под спалния вагон — с куфари, облепени с етикети. Намерих запустелия бащин гроб, обрасъл с пирей, с прогнил полегнал кръст. Направих му паметник и всеки ден нося цветя... Закъсняла, безполезна почит...

— А Стефан? — запитах аз. — Какво стана с него?

— Още щом пристигнах, отидох с автомобил да видя нашата къща. На мястото ѝ се издигаше нова светла кооперация. До нея още стоеше Стефановата къща — все същата, както я помнех, с ламаринената куличка над еркера, с железния балкон и с изтърканата каменна стълба. Само по-остаряла. На двора беше построена нова беседка и вътре играеха на табла двама души. Без да слизам от колата, попитах дали познават Стефан Спиров. Единият играч излезе на улицата. „Аз съм — представи се той. — Какво обичате?“ Изглеждаше много по-млад от мене, здрав, червендалест, изпечен. Когато му казах кой съм, той раздруса ръката ми. После се провикна зарадван. „Татко, ела да го видиш! Няма да го познаеш.“ Излезе и баща му, ръкувахме се сърдечно. А Стефан не спираше: „Двамата ми сина са в университета, на лекции. Ще ги видиш довечера. Нали ще дойдеш? Не отказвай!“ Аз измислих някаква работа, за да отклоня поканата. Но той не ме пускаше. „Брей! — цъкаше с уста Стефан. — Живи бяхме да се видим. Та, казваш, в Австралия живееш? Блазе ти! Пък аз... Като ме хванаха тогава в Аден, тозчас ме върнаха в България. Нямах късмет! Е, как караш? Добре изглеждаш... Хубаво облечен, с автомобил...“ Не посмях да му възразя. Наистина, как да му кажа всичко, що съм преживял? Трябаше, а не посмях... Да му кажа, че съм един жив труп... Обещах, че ще намина на другия ден, а ето вече цял месец съм тук и все отлагам... Там, до него, са баща му, майка му, синовете му... А пък аз...

Иzmорен от дългия разказ, развълнуван, нещастникът мълкна отново, устремил невиждащ поглед към струпанието върху гроба цветя.

Мълчах и аз. Всъщност какво можех да му кажа?

Той въздъхна тежко:

— Дали и моят Любо някога ще донесе цветя на гроба ми?

Рояк врабчета изпърха от клоните на отсрещния кипарис, подплашени от прилетялата гургулица, която тутакси подхвани свое то изпълнено с копнеж гукане. Западът неусетно беше заруменял. Вятърът се усили. В остри лъкатушки прелитна подранил прилеп.

Инвалидът махна с ръка, отчаян и унил.

— Прощавайте. Отегчих ви, нали?... Но така си е — всеки с грижите си...

Хvana дръжката на количката и бавно се отдалечи по алеята, докато се изгуби зад първия завой.

ФЕРХАД БЕЛЯЗАНИЯ

Параходът разтоварваше докараните стоки. Босоноги мургави носачи, прегънати под тежестта на сандъците, притичваха с треперещи колене по разлюляното мостче.

В това време старши щурманът Любен Кирков лежеше върху изнесения на бака шезлонг и прелистваше цяла купчина помагала, речници и разговорници, улисан в трудните звукосъчетания на изучавания език. Под стола дишаше тежко, с изплезен език малкото, недорасло от глад кученце, което бе намерил на пристанище Пирея. Тогава някой бе подметнал на шега името Херкулес и това име му остана.

Преди няколко години Кирков стоя с кораба си на док цял месец в същото пристанище и успя да понаучи местното наречие. Затова напоследък, когато взе да се отбива по-често насам, той реши да усвои и литературния език.

От пепеливото небе още от сутринта жареше тропическото слънце. Над сгорещената палуба, над рубките и над капитанския мостик трептеше марана.

Задъхан от непоносимата жега, Кирков се надигна и се запъти към щурманската рубка. Там поне имаше вентилатор. Подире му припна малкият Херкулес.

Отгоре, от мостика, се провикна дежурният офицер Стамов:

— Дотегна ли ти науката?

— Пфу! — изпухтя щурманът. — Задушно като в пъкъла!

И отвори вратата. В този миг отвън на кея се дигна някаква страшна глъчка. Проехтяха звучни арабски ругатни, сред които се понесе див пронизителен писък. Сякаш колеха някого.

Кирков се изправи до страничния люк. На кея под него десетина чернобради араби налагаха с ритници и юмруци едно дрипаво момче, което пищеше неистово, свито на кълбо в праха.

— Убиха ме!

Възмутен от жестокостта на нападателите, щурманът притича по трапа и изкрещя на арабски:

— Какво става тук?

Стреснати от неочекваната намеса на този едър моряк, арабите оставиха жертвата си и се обърнаха към него.

Но един от тях се окопити бързо:

— Я не се меси в нашите работи!

Другарите му го сбутаха с лакти. Какво върши той? Така ли се говори с европеец?

— Защо биете детето? — стъкми бързо въпроса си Кирков.

— Дете! — изръмжа друг. — Ама дете на Шейтана!

Изведнъж дрипавото момче скочи на крака и побягна в страничната уличка, като куцаше тежко с по-късия си ляв крак. Двама от арабите се приготвиха да го догонят, но щурманът ги спря.

— Господине — обърна се към него най-старият арабин и нагласи с две ръце копринения си тюрбан. — Ако познавате това дете, друго ще говорите. Вие сте чужденец, затова тъй гледате. То не е дете, а рогата усойница!

Друг се обади:

— Куц, белязан от аллаха!

Кирков не можеше да разбере всичко, което разправяха арабите с привичната им гълъчка, като се надвикуваха и преварваха един друг, затова ги прекъсна нетърпеливо:

— Добре де, ама кажете най-сетне какво е направил!

— Запали ми килимарницата — въздъхна арабинът с копринения тюрбан. — Изгоря един килим. Знаете ли вие какво значи един килим? Цял месец работа...

— Но защо ще го пали?

— От злоба! Оня ден открадна от работилницата най-скъпата ми прежда. Аз го хванах и го предадох на сержанта. А той не си поплюва... И сега за отмъщение...

Кирков почувствува, че намесата му е съвсем неуместна, измърмори някакво неясно извинение и се изкачи мълчаливо на кораба, замислен и недоволен от себе си. Защо все така излиза? Уж в защита на онеправданите, а то...

Дежурният офицер го закачи отново:

— Е, оправи ли ги?

Кирков вдигна рамене:

— Кое разбрах, кое не разбрах. Обърках ги повече. Виждам, трябва да се учи още много.

— Я остави! — засмя се Стамов. — В този пек и наука! Ако е някой друг език, по-необходим, разбирам, а то...

Сложил вече ръка върху бравата на кабината си, Кирков отвърна замислен:

— Всеки език е прозорче, прозорче към някое кътче на света... А защо тъкмо арабски? Не съм се запитвал досега. Може би симпатия, а може би и друго — през това прозорче са гледали много хора... Такава стара култура...

После се прибра в каютата и може би щеше да забрави и тази случка както хиляди подобни случки от дългия си моряшки живот, ако на другия ден случаят не го срещна отново с малкия крадец.

Денят беше задушен, дори по-задушен от вчера. От пустинята вееше горещ вятър като от напалена пещ.

Кирков се бе нагласил на марса с далекогледа. Отвъд напечените сгради, над странните бели покриви, засенчени тук-там от бухналите китки на палмите, се ширеше пустинята, безкрайно пясъчно море, набръчкана от островърхите дюни, подобни на застинали вълни, а отзад, през борда, се плъскаше другото море, истинското изумрудено море — тихо и лъскаво — гладко в порта, проблясващо с виолетови отблъсъци от разлетия мазут и неспокойно, запенено отвъд бялата ивица на вълнолома.

Червено море! Но сега то е тъй синьо, както всяко друго море по света. Червените микроскопични водорасли, които са дали името му, още не са се намножили. А долу в синята дълбочина под кърмата шарят три акули, три зловещи сенки, които вдъхват трепет.

Покрай пристанището премина стадо овци, после с лениви стъпки се източи керван камили и се скри зад огромните цилиндри на бензиновите резервоари.

Внезапно от страничната тясна уличка, оградена с две редици занаятчийски работилнички и прихлупени дюкянчета, изтича Белязания, сподирен от тълпа момчета, които мятаха подире му камъни.

Без никакво колебание той прибягна до българския кораб, премина на два скока мостчето и се скри зад фалшборда.

Преследвачите му спряха смутени на кея, не посмяха да се качат на чуждия пароход.

Озовал се в безопасност, малкият крадец се подаде над парапета и запрати надолу към групата един камък. Камъкът изфуча и удари в лицето най-голямото момче.

В това време Кирков се спусна от марса и сложи тежката си ръка върху рамото на неканения гост.

— Какво търсиш тук?

Момчето се обърна с лукава усмивка.

— Крия се. Ти ще ме пазиш.

Кирков кипна:

— Отде накъде ще те пазя?

— А вчера?

— Вчера не знаех кой си.

— Пък аз и вчера, и днес съм си все същият — отвърна нахално момчето.

— Хайде, махай се! — подканни го Кирков.

— Няма! Ще ме бият.

— А защо ще те бият?

— Защото ме мразят.

Любен Кирков се надвеси от борда:

— Какво пак е направил този приятел?

Момчето с ударената буза се провикна отдолу:

— Само ни го дайте! Ние ще го наредим!

Щурманът повтори въпроса си:

— Но какво е направил?

— Какво ли? — заговори бързо момчето. — Баща ми го наби вчера заради изгорелия килим, а той, Белязания, от злоба издебнал малкия ми брат и му пукнал главата с камък. Ще го заколя, само да слезе! На акулите ще го хвърля!

Кирков се обърна назад:

— Истина ли е?

— Не е! — озъби се беглецът.

— Кое не е?

— Не е вярно, че ще ме заколи. Преди това аз ще му прережа гръкляна. Ей тъй!

И измъкна от пояса си скритата кама.

Любен Кирков се замисли. Това проклето момче нямаше да разбере нито от упрек, нито от бой. Свикнало беше с тях. Защо пък да не опита с добро?

С това решение Кирков се обърна към него кротко:

— Ти още не си ми казал името си. Малкият се озъби:

— Нали чу — Белязания!

Кирков поклати глава.

— Не така, майто момче! Искам да знам истинското ти име.

Белязания вдигна поглед. В големите му черни очи пробягна някаква сянка.

— Ферхад! — промълви той, като проглътна. — Но сега никой не ми казва тъй. Всички ме знаят Куция, Белязания, Проклетника.

Щурманът си тръгна мълчаливо, но спря на сред път.

— Добре, остани тук, докато си отидат!

Ферхад се свря на сянка зад мостика. Кученцето Херкулес се примъкна страхливо до него, но момчето му изкрешя грубо и то побягна с подвита опашка към господаря си.

Кирков прегледа щурманския дневник, вписа някои бележки, почисти секстанта^[1], поговори с радиста и когато към обяд излезе отново на палубата, Ферхад все още стоеше на мястото, където го бе оставил.

— Охо! — изненада се Кирков. — Бях те забравил. Няма ли да си ходиш вече?

— Не! — отвърна намусено момчето. — Ония дебнат зад ъгъла.

— Ако закъснееш, близките ти ще се тревожат.

— За мене никой не го е грижа.

Щурманът седна на купчина въжета. Хамалите бяха налягали на сянка по кея и наоколо цареше тишина.

— А родителите ти?

— Нямам родители. Дядо Хюсни, слепият просяк, ме намерил на улицата и ме отгледал. Но той умря. А преди да умре, се парализира. Трябваше да го храня аз. Затова взех да крада. Просенето не стигаше. Но ме хванаха. Една седмица ме държаха в мазето. Като ме пуснаха, намерих дядо Хюсни умрял от глад.

Кирков си представи неволно безрадостния живот на това момче. Още дете — и толкова жълч! Какво ще стане е него после, когато порасне.

Той поклати глава.

Та то беше станало вече — един малък престъпник!

— Защо не се хвана на работа, каква да е?

— Работа! — Ферхад плю през борда. — Че кой дава сега работа? И то на такъв като мене...

Кирков не възрази нищо. Всъщност какво би могъл да възрази.

А Ферхад добави злобно:

— Не дават работа, а като откраднеш, те бият. О! Как ги мразя...

Ръцете му се свиха в юмруци. По мършавите му ръце се изпънаха тънки жили.

— Мразя всички, всички! Ако мога, ще ги изколя — до един!

Любен Кирков прекъсна злобния му изблик:

— Я ми кажи, гладен ли си?

Момчето го измери с недоверчив поглед.

— Защо питаш?

— За да те нахраня, затова! — тросна се щурманът, раздразнен от дивата му упоритост.

— Дай! — отсече изведнъж малкият арабин.

Кирков нареди на готовча да му даде ядене и продължи работата си. По едно време вратата скръцна. Влезе Стамов, отстъпил дежурството на втория офицер.

— Е, как е новото зверче? — запита той, като се отпусна на стола под вентилатора. — Както си почнал, скоро ще препълниш кораба. От Пирея кучето, тук — това...

И не довърши.

Кирков се усмихна виновно.

— Наистина, като диво зверче, подритнато от всички.

— А ти какво ще го правиш? Не е ли време вече да го отпратиш на брега? Капитанът може да се върне още днес... Ще ни нахока здраво — и тебе, и мене...

— Ще видим! — съмнка щурманът. — Жал ми е...

— Все пак, чужд човек на кораба, и то какъв човек... измет...

Може да ни направи някоя беля...

Кирков заговори бавно, сякаш не на другаря си, а повече да убеди, да успокои самия себе си:

— Тъй мисля аз... Във всеки човек, и в най-покварения, и в най-закоравелия престъпник, се крие човечност. Иначе нямаше да бъде

човек. Доброто е заложено във всеки от нас, но животът е тежък, натрупва огорчения, злоба...

Стамов не го прекъсна. Той беше слушал и друг път подобни мисли от стария щурман. Не ги отричаше, приемаше ги, но само като идея... Не би посмял да ги приложи в живота, да се довери на престъпник, да разчита, че е успял да разбуди доброто в душата му.

А Кирков добави:

— Всеки човек се отклика на доброто... Някаква вродена способност, порив... Човешката душа е сложен музикален инструмент — резонатор на добро или на зло. Точно тъй, на добро или на зло... Което зазвучи... Ето и това момче! Какво е преживяло? Само глад и бой! Какво ли би станало, ако срещнеше нейде съчувствие, нежност...

Стамов се надигна.

— Разбирам накъде клониш. Но все пак внимавай! Животът е по-сложен от теориите...

Привечер Кирков пак нахрани новия си гост, а след това го изпрати да си ходи. Но след две минути Ферхад отново изтича на палубата. Враговете му му бяха устроили засада и той едва се бе отървал само с една подутина на челото.

Кирков сви рамене. После изведенъж реши. Викна един матрос и му нареди да изкъпе добре момчето, да го острigne и да му даде да облече някоя стара моряшка дреха.

И когато вече по тъмно Ферхад му се представи в новото си облекло със същото нахално-присмехулно изражение на мургавото лице, той го отведе в каютата си, постла му едно одеяло на пода, после и той се нагласи за сън.

— Хубав часовник! — посочи Ферхад оставения на масата хронометър.

Щурманът наведе глава.

— От баща ми! И той беше моряк. Само това ми остана...

Изгаси лампата и се обърна към стената.

— Сега спи! Пък утре ще видим какво да те правя...

На заранта той се събуди с чувството за нещо нередно. Постелята на госта му беше празна. Но не само това. Имаше още нещо. Само че какво?

Той изведенъж скочи. Хронометърът!

Кирков изтича навън разсъблечен. Надзърна през борда. В същия миг Ферхад се метна в една лодка и загреба бързо към изхода на порта.

— Ферхад! — провикна се Кирков. — Чакай! Момчето загреба още по-лудо. В пазвата му, през избелялата матроска блуза, личеше мушнатият в бързината хронометър.

Щурманът прибягна по моста и оттам скочи направо в най-близката лодка. Отвърза въжето и загреба. Разстоянието между двете лодки взе да намалява. Нима можеше да се мери недоохраненото арабско момче със силния изпечен моряк?

Сто метра, осемдесет, шестдесет, петдесет...

Ферхад размахваше яростно греблата. Ето, заобиколи фара на вълнолома, изскочи в открито море, насочи се към брега.

Но Кирков го настигна, изравни се с него, двете лодки отъркаха борд о борд. Греблото на беглеца се строши.

Щурманът пое дълбоко дъх и промълви тихо, с болка в гласа:

— Ферхад, майто момче! Как можа?

Малкият крадец трепна, стрелна го за миг със смутени очи, но само за миг. После дивият израз отново сгърчи лицето му.

— Е, какво? — изръмжа той. — Какво от това, че си ме нахранил? Имаш много ядене, даваш и на мене... Нали даваш и на кучето си...

Кирков занемя от този изблик на неблагодарност. Пресегна се рязко и стисна в яката си ръка слабата китка на момчето.

— Я тръгвай с мене!

Внезапно Ферхад се извърна и като хищен звяр впи зъби в ръката му. Рукна кръв. От болка Кирков отпусна пръстите си. Ферхад се откопчи от отслабналата хватка и се хвърли в морето.

В този миг хронометърът се изхлузи от пазвата му, тракна о борда, после плясна във водата.

Кирков проследи със смяян поглед потъващото бяло петно. Секунда-две! Ето, то полегна на дъното сред пъстрата мозайка на кораловите плетеници.

Каква беше дълбочината?

Не повече от шест-седем метра! А часовникът беше спомен, скъп спомен...

С няколко размаха на ръцете Ферхад достигна скалистия бряг и изпълзя по него.

Кирков се озърна. Във водата не се виждаха никакви подозителни сенки. Спокойна светеща синева. А долу, на дъното, лежеше часовникът на баща му.

Без да се двоуми, той се метна във вълните. Тялото му потъна бавно. Топлата вода го обгърна като ласка. „Така трябва и да бъде — помисли си Кирков, като загреба силно надолу. — Та това е Червено море, най-соленото и най-топлото море в света.“

От мъгливата дълбочина изплува неравното дъно, обрасло с гъст коралов храсталак. Бели, червени, виолетови, жълти коралови гранки — оплетени, разкривени, обсипани е безброй цветни пъпки. Под тях разяваха нежните си пипала морските карамфили, пълзяха морски звезди, бодливи таралежи разклащаха дългите си прозрачни шипове. И толкова риби с толкова краски, подобни на рояци пеперуди. Те отново изплуваха от кораловите дупки, където се бяха изпокрили, изплашени от внезапното гмурване на плувеца, въртяха се пред очите му, замайваха погледа му.

Кирков усети, че въздухът му се свършва, а часовникът не се виждаше. Той изплува на повърхността и вдъхна дълбоко. На скалата Ферхад махаше ръце и крещеше нещо неразбрано.

Кирков пак задълба към дъното. И отново сред зеленикавата мъгла се надигна кораловият гъсталак.

Ето и хронометъра, легнал между два морски таралежа под огромен златист сюнгер. Внимателно, като се пазеше от опасните бодли, плувеца го грабна и обърна нагоре, към блестящия като сребро воден покрив.

В този миг видя акулите. Една, две, три, четири, пет...

Сякаш извираха от синия безкрай, който го обгръщаше отвред.

Те връхлятряха мълниеносно, тъмни зловещи сенки, преминаха ниско над главата му, после свиха назад и повторно налетяха.

Кирков се притая към дъното, отстъпи назад.

И в този миг...

Тряс!

Какво бе станало? Скала ли затисна крака му?

Той едва не изпища от болка. Глезенът му бе попаднал между вкопчаните черупки на огромна мида-тридакна^[2].

Мида-убийца! — тъй я наричат водолазите.

Кирков напъна всички сили да се освободи, защото въздухът му се свършва. Мъчителни спазми стягаха гърлото му.

Напразно!

Чудовищните черупки, подобни на две озъбени челюсти, между които се провиждаше червеното тяло на мидата, стискаха здраво. Той знаеше — те не изпускат, щом веднъж са захапали.

Часовникът в ръката му биеше ясно и отчиташе безпощадно последните мигове на живота му...

Пъстрите риби се бяха изпокрили някъде, пръснати от глутницата акули, които кръжеха отгоре застрашително, вперили злите си студени очи в нещастния пленник.

При всяко прелитане над главата му Кирков виждаше белите нанизи зъби в полуотворените им сърповидни уста и червените пулсиращи отвори на хрилете.

Повече не можеше да издържи. Гърдите му щяха да се пръснат. Ето, от устата му избликна бисерен грозд от въздушни мехури. Водата настойчиво, непреодолимо напираше в дробовете му, смачкваше ги със своята тежест...

Внезапно акулите се пръснаха смутени. От повърхността се спусна друг плувец с нож в уста.

Ферхад! Нима е възможно?

Кирков усещаше, че губи съзнание. Пред очите му се спускаше червена мъгла, която се уплътняваше бързо, потъмняваше, обгръщаше го...

Ферхад достигна дъното, прилепи се до него, изпълзя към долния край на чудовищната мида, там, дето се залавят двете черупки, и мушна ножа си. Разклати го, напипа мускула, който ги стягаше, и го преряза.

Жестокият жив капан се отпусна начас...

Кирков усети как момчето го поема през кръста и понася нагоре. Акулите отново се стълпиха отгоре им, но Ферхад изкрещя под водата и те изчезнаха уплашени нанякъде в синия простор.

Щурманът се събуди на брега, прострян по гръб върху напечената скала. Отпуснат на колене пред него, малкият спасител му правеше изкуствено дишане.

Като го видя, че отваря очи, Ферхад му се усмихна. За пръв път Кирков забеляза върху мургавото му сухо лице щастлива, беззлобна

усмивка.

— Ферхад! — промълви глухо той. — Ти?

Момчето продължаваше да се усмихва.

— Така е, аз! Извиках ти от брега да се пазиш. Долу е пълно със „сахала“, тези проклети миди! Тъй ги наричаме ние, сахала. Но ти не чу. После видях как се изплаши от акулите. Отде да знаеш, че тия не са опасни. Има други, които нападат хора. Тези не. Само дето са много любопитни. Нищо не пропускат. Всичко искат да подушат с носа си. Тогава видях как те улови сахала. „Ex! — рекох си. — Свърши се с него! Ще се удави, и то заради мене... Само заради мене“... Нещо ме задуши тук, в гърдите...

Кирков сложи ръка върху рамото му.

— Ферхад, мойто момче! Знаех, че не си лош...

Ферхад изведнъж се оживи. Големите му очи бяха овлашнели.

— Ей затова... за тия ти думички... Не за туй, че ме нахрани, че ме остави да спя при тебе, че ме отърва от онези... Освен него, освен дядо Хюсни, никой друг не ми е казвал така — „Ферхад, мойто момче...“

[1] Секстант — астрономически инструмент за определяне местоположението на кораба. ↑

[2] Тридакна — гигантска тропическа мида на големина до 2 м и на тегло до 500 кг. ↑

КАКТУСИ

В таванска стаичка на голямата кооперация живееше самотен старец. Странен старец. Не дружеше с никого, никого не посещаваше. Ходеше все умислен, тъжен. Сегиз-тогиз посядваше на една пейка в църковната градинка и тогава децата от махалата се струпваха край него като врабчета. Той запалваше лулата си и почваше да им разправя тихо за далечните страни, които бе посетил. Само тогава уморените му старчески очи неусетно се засмиваха.

През такива вечери майките трябваше да викат дълго децата си, докато ги приберат дома.

В същата кооперация живееха Славка и Данчо, двама от най-редовните му малки слушатели.

Но лятото свърши. Есента ослани дърветата и тревите. Застудя. Старецът престана да се отбива в градинката. А Славка и Данчо още не се бяха насилили на неговите разкази.

И една вечер, видели, че се прибира в къщи, те го пресрещнаха на стълбата. Старецът се изкачваше, като дишаше тежко. Щом ги видя, той се усмихна, спря и се облегна на перилата.

— Лошо време, приятелчета! Трябва да седим вътре, а това не ни харесва, нали?

Децата мълчаха смутени.

— Вие като че ли ще ми искате нещо, така ли е? — подкани ги той приветливо. — Я да видя дали ще налучкам. Вие искате... искате... Какво ли пък ще бъде?... Да не би да се надявате за някой разказ, а? За някое приключение?

Братчето и сестричето отговориха в един глас:

— Да! Да!

— Добре! Хайде с мене!

Тримата се изкачиха по стълбата и влязоха в бедната му стаичка. В ъгъла, захлупено от ниския начупен таван, се бе сгушило леглото, до него — маса и стол, а насреща им се чернееше печката. На прозореца,

най-малкия прозорец, който бяха виждали децата, растяха в олющени саксийки различни кактуси.

Домакинът настани гостите си на леглото, а той съблече палтото си и се изправи пред тях, малко приведен от годините, с оръфани, но чисти дрехи и с побелели вежди, под които надничаха две зачервени добродушни очи.

— Колко много кактуси! — възкликна Славка. — Защо ти са?

— За укращение.

Тя сви устни.

— Ами, за укращение! Я какви са грозни: къси, дебели, бодливи!

Старецът не се обиди от тези думи. Само челото му се надипли в няколко дълбоки бръчки.

— Виждала ли си цъфнал кактус? — запита той внезапно.

— Не.

— Ето защо приказваш тъй? Аз съм обиколил света. Познавам много цветя, всякакви цветя: големи и малки, разкошни и скромни. Ала по-красиво нещо от „Принцесата на нощта“ не съм срещал...

Старецът смукна дълбоко от лулата, огънчето се разгоря и освети лицето му.

— Принцесата на нощта! — въздъхна той, унесен в някакъв далечен спомен.

Децата го гледаха недоумяващи — каква ли е тази „принцеса“? Някаква приказка?

Изведнъж той се обърна към тях.

— Слуша ли ви се нещо за кактусите?

Славка и Данчо неволно издадоха разочарованието си. Очите им сякаш казвала: „Уф! Разказ — за бодили!“ Старецът се престори, че не забелязва нищо.

— А кое е тяхното отечество, знаете ли? — попита той.

Децата дигнаха рамене.

— Мексико! — натърти той. — Знаете ли къде се намира?

— Да! Да! — обади се Славка. — Мексико... в Америка...

Старият мъж кимна с глава.

— Да, — в Америка. Далече-далече оттук, от другата страна на земното кълбо. Сега там изгрява слънцето.

Данчо го измери с недоверчив поглед:

— Толкова далече?

Старецът наведе очи надолу, към овехтялата черга на пода, и започна своя разказ:

— Дълги години търсих щастието си по широкия свят. Скитах и гладувах. Видях много — научих много. Попаднах и там, в Мексико. Няколко месеца работих в една кланица. Но къде беше, в кой град? Забравих вече. Отвратителен занаят и... лошо платен. Но все пак преживявах някак си. Плащах си редовно наема, хранех се криво-ляво и мечтаех. Мечтаех за деня, когато изневиделица ще забогатея, когато ще се наяд до насита и ще си купя хубави дрехи, автомобил, дори и вила.

Той погледна крадешком към децата, които го слушаха внимателно.

— Понякога си мислех друго: ще взема да напълня с пари една голяма каса, ще я пренеса в отечеството си и в родния град ще построя болница, баня, театър и читалище. Тогава от признателност съгражданите ми ще нарекат на мое име и някоя улица... С такива мечти заспивах всяка вечер. А на другата заран пак се вмъквах във вонещата кланица, нахлузвах гumenите ботуши и препасвах мръсната престилка...

Старецът опря чело в студеното стъкло на прозореца. Навън фучеше есенният вятър, брулеши листата от разтрепераните клони на тополата и ги навяваше в малки жълти преспи до тротоарите.

— Един ден пак останах на пътя. Цената на месото беше спаднала и господарите ми фалираха. Ща не ща, трябваше да се дири нова работа. А то съвсем не беше лесно. В кръчмата, където се хранех, научих, че търсят работници за новата железопътна линия, през пустинята. Десетина души, все несretници като мене, без да му мислим много, решихме да идем там. А нямахме пукната пара. Тогава един от нас, на име Хозе, обеща да ни преведе направо през пустинята — хем по-кратко, хем безплатно. Не било далече, само два дни път. Ние му се доверихме, сложихме в торбите храна за два дни, наляхме вода в съдовете и една вечер потеглихме. Щяхме да пътуваме нощем, защото през деня бе нетърпимо горещо. Бяхме облечени по мексикански — с широкополи шапки „сомбреро“, с пъстри кърпи около вратовете и със закърпени панталони. Само оръжие не носехме, пък не ни и трябваше. Наистина по онова време страната гъмжеше от бандити, но ние не се боехме от тях — та какво можеха да ни вземат?

Данчо побутна с лакът сестричката си.

— Виждаш ли, че става интересно? Пустиня, бандити...

Старецът продължи е добродушна усмивка:

— Скоро зад нас остана и последната селска къща, „хациенда“, сгушена сред царевична нива. Помня ясно тази вечер. Щурците скрибуцаха монотонно и навяваха дрямка. Все още се мяркаха самотни столетници-агаве...

Славка го прекъсна:

— Като този в саксията ли?

— О, не! В Мексико те са големи, с триметрови шилести листа, сред които се извишават дългите им стъбла, обрасли с хиляди жълти цветове. Но скоро столетниците изостанаха зад нас. Затихна свирнята на щурците. Пустинята се ширна напреде ни, заляна от лунната светлина — огромна, безмълвна и тайнствена.

Славка пак не можа да се сдържи.

— Мъчно ли се върви по пясъка? — запита тя.

— Там нямаше пясък. Само едно безкрайно каменисто плато. Такива са Мексиканските пустини: скали и скали, навсякъде, додето поглед стига, безводни, опечени от слънцето. Пътувахме цяла нощ. На сутринта, когато зората засия над далечния каменен хоризонт, капнали от умора, легнахме да спим. Привечер пак тръгнахме. Вървяхме още една нощ. На разсъмване стана ясно на всички, че сме се заблудили. Само Хозе все още не признаваше и ни увещаваше, че ще се оправим лесно, ала ние вече не му вярвахме. Скарахме се здраво. За малко щяхме да го набием. Защото водата беше на привършване. Най-сетне легнахме да спим... Надвечер аз се събудих пръв. Такъв съм от дете — малко спя. Устата ми беше пресъхнала. Още сънен надигнах манерката и замръзнах от ужас. Вътре нямаше ни капка. Начаса разбудих другарите си. Проверихме всички съдове за вода — бяха празни! А с водата беше изчезнал и водачът Хозе...

Данчо избухна:

— Ама че подъл човек! Вие не го ли настигнахте?

Старецът се направи, че не го е чул, и продължи:

— Поехме отново напосоки, жадни, отчаяни. Мъкнехме се като пребити. Още два дни се лутахме из камънаците, премалели от жажда, с напукани устни. Тогава чак си дадохме сметка колко лекомислено сме се впуснали в това приключение — та ние бяхме съвсем неопитни

пътешественици, новаци... Никой, който не го е преживял сам, не може да си представи това страдание — без капка вода в пустинята... На петия ден разбрах, че ще умра. Лежах на сгорещената скала под навеса, който бяхме стъкли от наметалата си, и бълнувах. Помня — буден бях и все пак бълнувах. Съзнавах, че лежа на скалистото Мексиканско плато, а в същото време бях и у дома, в родината. Колко хубава ми изглеждаше тя така, като в сън, под палещото тропическо слънце, когато гърдите ми се задъхваха от горещина, а от изсъхналите ми устни капеше кръв... Ето, пред мене се разстилаха родните поля, люлееха се житни ниви, ехтяха звънците на стадата, овошките свеждаха до земята натежали клони, бълбукаха ручеи. И аз протягах ръце да откъсна някоя сочна ябълка, а клонът безсърдечно отскочаше нагоре, навеждах се да натопя устни в потока, а водата изведнъж пресъхваше. Събуждах се и почвах да скимтя, да хълцам, да плача с глас — защото знаех, че смъртта е близко. Чувствувах я, тя дебнеше зад нажежените скали, жестока и неумолима. Високо в небето кръжеше лешояд и ни чакаше спокойно и уверено. Нима трябваше да умра? Нима никога вече нямаше да видя родните балкани, кристалните поточета, бащината къща с асмата? Нима никога вече нямаше да чуя сладкия майчин език?

Той млъкна развълнуван.

Последните лъчи на есенното слънце догаряха зад потъмнелите очертания на градските покриви. Падаше мракът.

Славка пошепна:

— После?...

— После... На юг нощта настъпва бързо. Захлади се. Аз се освежих малко. Другарите ми станаха. Надигнах се и аз с последни сили. Животът е страшно мил, деца! Тръгнахме, пак напред, като залитахме без цел, без посока, подобни на привидения. Вървели сме може би час или два. Другарите ме подкрепяха отстрани, по-право подкрепяхме се взаимно. Ако бяхме сами, щяхме да загинем. Ненадейно някой изхриптя с пресипнал глас: „Кактуси! Спасени сме.“ Остави ме и забърза напред. Подире му се спуснаха всички. Повлякох се и аз натам по ръце и крака, без да си давам сметка защо. Скоро допълзях до кактусовата гора. Да, точно тъй — гора! Вие познавате само бодливите изродчета от саксиите, дори представа нямате как изглеждат те в отечеството си — Мексиканската пустиня. Окъпани в

синия здрач на лунната нощ, край нас се извиваха дебели бодливи грени, изкривени в най-причудливи форми. То беше никаква кошмарна гора, невероятно свърталище на замръзнали чудовища, готови всеки миг да връхлетят отгоре ти с раззинати челюсти. Аз стиснах очи, отворих ги пак, разтърках ги с юмруци. Не! Не сънувах. Към небето се издигаха цереусите като гигантски разклонени свещници, високи колкото тополата пред къщи. Сред тях опунциите бяха разперили широките си като тепсии, налепени една за друга трънливи плочи, а до корените им надигаха настръхнали гърбове гигантските кактусистаралежки. По земята пълзяха змиевидни кактуси. Кактуси и само кактуси!

Данчо слушаше притихнал, с отворена уста.

— Ама истина ли е?

— Самата истина! Докато аз лежах под тях, задъхан от умора и жажда, другарите ми извадиха ножове, отсякоха си по един свеж клон, очистиха го от бодливата кожа и го захапаха алчно. Аз ги последвах, без да мисля. Както лежах на земята, отсякох най-близката кактусова вейка, обелих я и я стиснах със зъби. В устата ми потече сладка освежаваща влага. Стори ми се, че на света няма по-вкусно нещо от този сок. Кактусът е истинска бъчва с вода в пустинята, воден резервоар. Животните биха изгризали с удоволствие сочните му стъбла, затова той се пази толкова старательно, затова е нанизал тези шипове като броня. Аз нагълтах бързо обелената вейка, отрязах си втора. Силите ми се върнаха. Скоро всички се съживихме съвсем, разсмяхме се обнадеждени. Аз дори запях. И тогава видях нещо, което няма да забравя никога.

Той се унесе в спомените си.

— Пред мене, в тъмната сянка на кактусовия лес, сияеще огромен бял цвят с неописуема красота, сякаш от черното кадифе на тропическата нощ се бе отронила най-ярката звезда и бе долетяла сред зловещата пустош. Наоколо ухаеше на ванилия. Другарите ми шепнеха възхитени: „Принцесата на нощта! Принцесата на нощта!“ Тогава съвсем неочеквано и не на място, както се бях загледал смаян в разкошния кактусов цвят, аз си припомних едно друго цвете. Припомних си скромната иглица, която цъфтеше в мамината градинка, и нещо сви гърлото ми. Болката избухна стихийно, неудържимо. Изведенъж разбрах, че трябва да се прибера дома, веднага, без никакво

бавене — повече не можех да изтрай в чужбина... Ободрени и съживени, тръгнахме пак на път. На развиделяване достигнахме железопътната линия...

Данчо го прекъсна:

— А Хозе? Какво стана с Хозе?

— Откраднатата вода не го спаси. Той беше останал сам — и бе загинал. След няколко дни пристигнаха други работници, които го намерили в пустинята, разкъсан от лешоядите...

Славка запита нетърпеливо:

— А после?

Старецът се усмихна тъжно.

— Тръгнах си толкова беден, колкото бях, когато пристигнах, преди много-много години. Младостта ми бе отлетяла. Сега аз съм съвсем сам. Сегиз-тогиз децата се понавъртват край мене, докато чуят разказа ми, после пак се прибират — всеки в своя дом.

На Данчо му стана жал за стария самотник. Затова побърза да го отклони от печалните му мисли.

— Защо у нас кактусите са тъй дребни, джуджета?

Старецът промълви глухо:

— Както аз не издържах в тяхната страна, а тъгувах, ли неех за родния край, така и те линеят за своята родина, за скалистата пустиня, за нейното жареща слънце.

И обърнат към наредените по прозореца кактуси, завърши:

— Славка е права, те са грозни. Ала тя не знае колко полезни са те в бедното си отечество. Там хората ядат плодовете и стъблата им, пекат ги, както ние печем картофите. Смилат семената им на брашно, изграждат своите хациенди от старите вдървенели стволове. За мене кактусите са пример, изключителен образец на издръжливост. Те са неприветливи, като наежени кавгаджии, нима съм сляп — и все пак ги обичам. Обичам ги не само защото им дължа живота си. Не! На тях дължа още нещо — увереността, че всеки се чувствува най-добре в родината... дори и когато е сам... като мене...

Данчо стисна треперещата му ръка.

— Ти вече няма да бъдеш сам. Ние ще идваме всеки ден при тебе.

В стаята притъмня съвсем. Навън, пред прозореца, продължаваха да преливат обрулените от тополата листа.

Издание:

Петър Бобев. Кактуси. Развкази за юноши

Народна култура, София, 1961

Редактор: Лиляна Илиева

Художник: Иван Къосев

Худ. редактор: Васил Йончев

Техн. редактор: Димитър Захариев

Коректори: Любка Иванова, Лидия Стоянова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.